

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România •
• anul 63 (serie nouă) • iunie 2026 • 8,00 lei •

Adrian JICU

Romanul absenței și utopia scrisului

pagina 3

Gheorghe IORGA

Anxietatea proximității, sterilitatea distanțării

pagina 11

Marius MANTA

Portretul ca formă de restitutio in integrum

pagina 14

Vasile SPIRIDON

Supărat ca satul pe măgar

pagina 19

• Cristina Ciobanu

• sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar •

• Zilele Culturii Călinesciene (p. 2) • **Ioan Dănilă** – Reuniunile Culturale „Alecsandriada” – X (p. 4) • **Ioan DĂNILĂ** – La final. Deschis (p. 5) • **Adrian JICU** – Zilele Eminescu. Ipotești-Botoșani (p. 5) • **Daniel Ștefan POCOVNICU** – Constantin Călin: în căutarea cititorului (lui Alecsandri) (p. 6) • **Adelina ALBU** – Lentila. Povestea (p. 6) • **Marius MANTA** – Alina Bako – „Cartografii ficționale” (p. 7) • **Ștefan RADU** – Fără poveste, istoria moare! (p. 8) • Poezii de **Viorel DINESCU** și **Florin HĂLĂLĂU** (pp. 8-9) • **Leo BUTNARU** – Inscripție pe o bancă de liceu (p. 9) • **Dan PERȘA** – Gellu Dorian: ipostaze (p. 10) • **Mihaela HAȘU-BĂLAN** – Goe & Ionel upgrade (p. 10) • **Liviu FRANGA** – Italia înainte de Roma (p. 11) • **Cristina CIOBANU**, intervievată de **Viorela SAVU**: „În arta mea apare necesitatea absolută a libertății” (pp. 12-13) • **Marius MANTA** – Noi universuri infinite (p. 13) • **Carmen MIHALACHE** – Ciclul nesfârșit al violenței, răul înfăptuit de om (p. 15) • **Ștefan RADU** – O stare de spirit asumată (p. 16) • **Constantin POTÎNGĂ** – „Porni Luceafărul” (p. 16) • **Anamaria MURARU-TANCAU** – În atmosfera dilemei „a fi sau a nu fi” (p. 16) • **Daniel-Ștefan POCOVNICU** – Cuvântar (insectar de cuvinte) (p. 17) • **Constantin GHERASIM** – Mănăstirea ca oglindă (p. 17) • **Ion FERCU** – Dante sau Singurătatea ca strigăt strivit (p. 18) • **Vasile SPIRIDON** – Supărat ca satul pe măgar (p. 19) • **Georgiana MARCU** – On est toujours le con de quelqu’un (p. 20) • **Ionel SAVITESCU** – Noile servituți umane (p. 21) • **Viorela SAVU** – Anluminurile Silviei Tiperciuc (p. 21) • **Iulian BĂICUȘ** – Poezia vieții originare (p. 22) • **Cornel Simion GALBEN** – Personalități băcăuane: Petruș Andrei (p. 23) • **Dan PERȘA** – În ritm de avangardă, o zi de poveste dedicată geniului lui Victor Brauner (p. 23) • **Rachida BELKACEM** (Franța), intervievată de **Leonard POPA**: „Pentru un poet, întrebările sunt vitale” (p. 24) •

Fragmentarium

DE PRIN REVISTE. • „Mircea Cărtărescu, în canonul românesc și în circuitul internațional“ este tematica numărului dublu, 3-4, al târgumureșenei „Vatra“ (pp. 55-127). Răspund anchetei Mihaela Ursa („Cazul Cărtărescu“), Ion Pop („Universuri în expansiune“), Mircea A. Diaconu („Teodoros c'est moi“), Sanda Cordoș („Mircea Cărtărescu, acest «căutător pe cont propriu»“), Adrian G. Romila („Autohton și universal“), Laura T. Ilea („Mircea Cărtărescu. Despre cum se aude poezia în timpul unui cutremur...“), Cristina Bogdan („Creierul heterotopic. Piesă în 3 acte, cu prolog și epilog“), Adrian Jicu („Veșnic tânăr, înfășurat în pixeli...“), Adrian Mureșan („Național/Transnațional. Antinomii și convergențe în receptarea lui Mircea Cărtărescu“), Alex Goldiș („Opera cărtăresciană ca literatură a lumii“). Ancheta este urmată de opt texte analitice și prefațată de un dialog de Radu Vancu, din care reproducem un crez cărtărescian, sub amenințarea AI: „Voi scrie mai departe chiar și atunci [...], fiindcă pur și simplu îmi place să scriu“.

LUNA DIN LUNĂ. „Să așteptăm 15 ianuarie!“, am zis la sedința de redacție pentru pregătirea numărului de față al „Ateneului“, mutând interesul spre ziua comemorativă a lui Eminescu. Nu mai era vreme să explic ce a fost în mintea-mi (15 e tot 15, iar fonetica numelor celor două luni are puncte comune), așa că m-am apărut cu Ferdinand de Saussure, care a lansat teoria *cuvântului din cuvânt*: în ianuarie se găsesc toate literele lui iunie.

BACĂUL, ÎN RUTE LIRICE EXTERNE. • Poezia lui Victor Munteanu e și în cărți bilingve: „Cămașa suferită pe trup“ / *Camisa sufrida en el cuerpo*; traducere în spaniolă de Carmen Bulzan (Iași, Ed. Junimea, 2026); „Și iarăși ziua nu mă lasă“ / *I opet dan me ne pusta*; traducere de Vasile Barbu (Ed. Castrum de Thymes, 2026). • Nu mai puțin de nouă poezii i-au fost traduse în limba spaniolă colegei noastre, poeta Violeta Savu, în ultimele șapte luni: reputata poetă Mariela Cordero a tradus șase poeme pentru revistele venezueleană „LP5“ și spaniolă „Poémame“, iar alte trei poeme au fost traduse de poetul George Nina Elian pentru revista spaniolă „Azahar“. Traducătorii au ales poezii din volumele „Din depărtare el mă vedea frumoasă“ și „O bucată de zi în mijlocul nopții“.

DE SOLITUDINE. Constantin-Cristian Bleotu („Acolade“, Radio-România Cultural) s-a oprit asupra unui fragment din eseul lui Ion Fercu despre singurătate („Ateneu“, mai 2026) și le-a cerut ascultătorilor-concurenți să reproducă numele autorului și titlul articolului.

DIN BACĂU, ÎN CAPITALĂ. Arhiva TVR a redifuzat la 13 mai a.c. „Bucureștiul necunoscut“, rubrică de Marin Traian din vremea televiziunii în alb-negru. Prezentând frumusețile Parcului Herăstrău, au fost lăudate exponatele ceramistului băcăuan Anton Ciobanu.

IN MEMORIAM. Poetul Marcel Mureșeanu, vechi colaborator al „Ateneului“, eseista și traducătoarea Noemi Bomher; Ioan Nuțu, avocat, parte a odiseei salvării Casei „Vasile Alecsandri“ din Bacău; rebusistul Aurelian Mihalache

AD MULTOS ANNOS! Pentru Adrian Cotârleț - medic, universitar, manager

AI. IOANID

Zilele Culturii Călinesciene

A 54-a ediție a prestigioasei manifestări culturale (fondată de C. Th. Ciobanu și coordonată cu măiestrie acum de prof. dr. Emilia Boghiu) a concentrat în trei zile (4-6 iunie) o suită de momente îndatorate genericului „Artele – factor de sănătate spirituală“. Fundația Națională „G. Călinescu“ a beneficiat și de această dată de sprijinul Primăriei municipiului Onești și al Bibliotecii Municipale „Radu Rosetti“, iar invitații speciali – Alexandru Tomescu și Dragoș Ilie – au confirmat așteptările publicului. Viceprimarul Claudiu Găburel și directorul Ionuț Tenie, ca parteneri oficiali ai proiectului, au lăsat să se înțeleagă că opțiunile organizatorilor au atins și depășit parametrii calității artistice, fapt remarcat în cuvântul său și de directorul Bibliotecii Județene „C. Sturdza“ Bacău, Adrian Jicu. Ioan Dănilă, președintele Societății Cultural-Științifice „Vasile Alecsandri“ Bacău, a ilustrat tema ediției 2026 a Zilelor cu un fragment din interviul luat Norei luga în 2019 și publicat în revista „Ateneu“ din luna martie: „Când ești pus în situația de a citi literatură proastă, ajungi la balamuc“. Și pentru a etala un text reușit, care să ne ferească de relele sufletești, a dat citire poemului „Arbor invers“, de Nichita Stănescu, într-o coincidență favorabilă oneștenilor: arborele-Eminescu din scuarul vecin cu Biblioteca Municipală este o adaptare a imaginii aflate pe frontispiciul revistei „Literatura și arta“ de la Chișinău. În numărul cel mai recent (28 mai) al publicației-fanion a românismului de peste

Pрут, textul poeziei este plasat chiar sub chipul „vegetal“ al lui Mihai Eminescu. Întrebată fiind dacă a fost voită învecinarea, redactorul-șef Doina Dabija, prezentă la a zecea ediție a „Alecsandriadei“ (28-30 mai), a declarat că a fost o pură întâmplare și că primul vers este o posibilă explicație: „Arbor invers, cu rădăcinile-n vânt“.

Punctul central a fost recitalul susținut de Alexandru Tomescu și Dragoș Ilie. Primul, concertist al Orchestrei Radio-România, a încântat prin virtuozitate, dar și prin etalarea calităților instrumentului muzical: vioara Stradivarius Elder-Voicu, obiect de patrimoniu național la categoria *Tezaur*. Companionul său, Dragoș Ilie, chitarist clasic, este și profesor la Universitatea Națională de Arte „George Enescu“ din Iași. Lui îi aparține transcripția compozițiilor enesciene *Rapsodia nr. 2 în Re major, op. 11* și *Rapsodia nr. 1 în La major, op. 11*. Concertul a

inclus și *Balada pentru vioară* a lui Ciprian Porumbescu. Ambii muzicieni, deținători ai unor importante premii internaționale, împreună cu Damian Pal (artizanul proiectului „Oamenii inspiră“), au purtat și un incitant dialog cu tinerii, despre „Drumul până la excelență“.

Criticii literari Tudorel Urian și Florina Pîrjol, în prima parte a zilei, și eminescologul Nicolae Georgescu și cercetătoarea științifică dr. Angelica-Helena Marinescu după-amiază au susținut/moderat întâlniri demonstrative pentru rostul artei autentice în asigurarea sănătății spirituale. Sâmbătă, la sediul Fundației din strada Belvedere, s-a asistat la vernisajul expoziției personale „Glissando“ a lui Lică Chițcan (curator, Valeriu Șuşnea) și au fost prezentate noutăți editoriale și publicistice.

Partenerii evenimentelor au fost Rotary Club Onești, Filiala „Marius Mircu“ a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu“ și Institutul de Sociologie ale Academiei Române, Filiala „Col. Corneliu Chiries“ a Asociației Naționale *Cultur Eroilor* „Regina Maria“, Colegiul Național „Dimitrie Cantemir“ Onești, filiala Buzău a Uniunii Artiștilor Plastici din România. Primăria Onești, Biblioteca „Radu Rosetti“ și Fundația „G. Călinescu“ au primit medalia „Eminescu la Lipova – 150“, valorizând trecerea revizorului-poet prin comuna băcăuană, la 29 aprilie 1876.

Un util concurs de lectură, „Frumoasa din Biblioteca ador-mită“, a prefațat toată manifestarea. (A)

Eminescu - 137

Bârladul a avut dintotdeauna afinități cu Bacăul. La 137 de ani de la trecerea în eternitate a lui Mihai Eminescu, la Centrul Cultural care îi poartă numele au răspuns invitației Primăriei bărlădene Dumitru Brăneanu, Petre Isachi și Ioan Dănilă, care i-au întâlnit aici pe poeții Viorel Dinescu și Simion Bogdănescu. Primul a dat glas dilemelor privind moartea poetului, al doilea a fixat valoarea etern estetică a operei eminesciene, iar al treilea a transmis recunoștința băcăuanilor de a fi primit în dar de la județul Vaslui localitatea Lipova, singura atinsă de pasul revizorului școlar Mihai Eminescu. Laurențiu Chiriac, istoric, a evaluat rolul geniului național în conturarea specificului românesc, iar Geta Modiga a prezentat numărul pe 2026 al revistei „Arheu“, fondată de dr. Constantin Teodorescu. Grupurile folk „Dacii liberi“, „Cristal“ și „Inimă de folk“, coordonate de Cornel Pleșu și Vasile Ivan, au completat muzical manifestarea. (A)

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Secretar general de redacție: Ștefan RADU

Redactori: Marius MANTA, Dan PERȘA, Violeta SAVU

Redactori asociați: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU

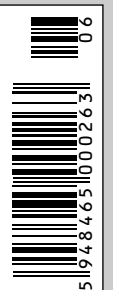
• Culegere texte și secretariat: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

și fumul se ridică la cer (Polirom, 2026) continuă explorarea ficțională a trecutului, acoperind aproape un secol dintr-o istorie tulbure, la care autorul se raportează fără pretenții de exhaustivitate, zăbovind asupra unor destine individuale, din suprapunerea cărora iese o imagine vie, nefardată, a unor epoci tratate adesea superficial. Iar dramele unor oameni striviți de schimbări brutale, care confirmă zisa cronicarului că „nu sunt vremurile supt om, ci bietul om sub vremuri”. În felul acesta, Bogdan Crețu prelungește investigația începută în *Mai puțin decât dragostea* (Polirom, 2023), recurgând, din nou, la formula romanului pluristratificat, pe mai multe voci.

Cum poți supraviețui într-o lume zguduită de războaie, dictaturi și felurite cataclisme este una dintre întrebările-cheie ale cărții. O carte masivă, inhibantă prin dimensiuni, dar incitantă prin problemele pe care le ridică. Ea spune povestea unui copil de trupă, ajuns pe frontul de est în 1941 și nevoit să participe la atrocitățile comise de armata mareșalului Antonescu la Odessa. Experiența traumatizantă a războiului și, ulterior, a lagărului, lasă urme adânci, de care acesta încearcă să scape notând într-un caiet care va ajunge la fiul său, Paul Zlot, și apoi la băiatul acestuia, lancu. Pe acest mecanism trans-generațional se construiește o analiză necruțătoare a naturii umane, profilată pe fundalul unor momente istorice esențiale: Al Doilea Război Mondial, regimul comunist sau societatea românească postdecembristă. Din acest filon se desfac temele majore ale unui roman solid: libertatea, vinovăția, iubirea, datoria sau frica. Un roman dens, fără burți, care incită în permanență cititorul, propunându-i numeroase subiecte de reflecție, nicio dată pe deplin lămurite, dar mereu acolo, ca o muscă săcăitoare, ce nu-ți dă pace.

Pornind de la cazul unui supraviețuitor al războiului, romanul își extinde aria de investigație către supratema memoriei, cu corolarul relației trecut-prezent. Sunt numeroase pagini memorabile, apăsătoare, care descriu orori adesea ocolite, în numele unor comandamente care se vor înalte, dacă nu chiar nobile: „Când ai ajuns voi, deja erau zeci de spânzurați improvizați la fiecare colț de stradă. Atârnau câte patru, cinci, chiar zeci de câte o grindă ridicată pe doi pari. Se bălângăneau hidos în bătaia vântului, cu picioarele la câteva palme de pământ, cu limbile secase, cu gâturile frante, cu ochii bulbucăți privind parcă spre cer. Sub tălpi se vedeau pete întinse, mulți se pisaseră pe ei. Pe alții îi atârnaseră de etalpii de telefon sau de folinare. Unora le prinseseră de gât mici pancarte, pe care scria ceva în rușește. Te ai gândit la Isus. Și pe el îl chinaseră și l prinseseră pe un lemn. Mirosul de moarte, de carne arsă era înnebunitor. Vă puneai câte o cârpă peste gură și nas, dar degeaba. Vântul aducea și mai multă duhoare. Au povestit mai târziu soldații din batalionul 10 mitralieri ce s-a întâmplat la câțiva kilometri de oraș: i-au înghesuit în niște magazine, femei, copii, bătrâni, au adus o cisternă de kerosen, au pus furtunurile pe ei și le-au dat foc, apoi au tras în oricine încerca să scape. Unul, Triță Marin, nu l-ai uitat o clipă, ți-a zis despre o fetiță de vreo 4-5 ani pe care o aruncase o femeie printr-o spărtură în speranța că va scăpa. Copila a ridicat mâinile, se obișnuise, săraca, să fie somată, amenințată. Și tot umbla bezmetică printre cadavre. Nu plângea, doar își

facea loc printre morți, parcă ar fi căutat ceva, o păpușă pierdută. Nici unul n-a împuscat-o. Până la urmă a culcat-o o rafală”.

E, de fapt, povestea unui mort viu, care îndrăznește să spere și care comite un păcat de neiertat: acela de a se căsători cu o femeie frumoasă, Magda, care îl salvează, cu prețul sacrificiului de sine. Un hybris cu consecințe imprevizibile, care îl urmăresc zi și noapte: „— Sunt un om terminat, Magda, ai dat să zici. — Ssst, te-a oprit. Și te-a mângâiat într-un fel delicat, care-ți transmitea nu milă, ci grijă și răbdare. Și mai ales respect. Asta te-a coplesit. Nu te mai socoteai o ființă demnă de respect. Te disprețuiai din rărunchi. Ea a părut să te ridice din starea aia. Pe Magda tu ai omorât-o. Adică a murit la naștere, dar a fost vina ta. Pentru că nu ți se cuvenea atâta bucurie. Ea a plătit prețul. Nu, nu poți să serii despre asta. Rău e și că ai îndrăznit să râci în amintire. Cine știe ce se mai ridică de acolo? Și ce? Magda a murit. Tu ai murit atunci definitiv”.

* * *

De aici, firele epice se ramifică într-o adevărată cronică de familie, care implică mai multe generații, oferindu-i prozatorului prilejul de a urmări nu doar destine individuale, ci și fundalul pe care se proiectează acestea. În centrul narațiunii stă povestea proaspăt pensionatului Paul Zlot, cunoscut profesor și critic literar, personaj cu niscaiva reminiscențe autoreferențiale, care permite autorului să urce și să coboare pe axa temporală, având ca liant o biblie neagră și rufoasă, îmbibată nu doar cu praf și acarieni, ci și cu zemuile fricii și ale speranței, fiindcă ea i-a fost talisman soldatului prins la Cotul Donului, de unde a reușit să revină acasă aproape miraculos, agățându-se nu de credința într-o mântuire divină, ci de gândul că viața este de căcat și că trebuie luptat pentru a nu pierde acest puțin ce ni s-a dat. Avem de-a face, așadar, cu o credință atipică, asumată total, printr-un gest grăitor: paginile

cărții sfinte sunt folosite și pentru a alina sufletul, dar și pentru a rula țigări. Altfel spus, o credință trasă în piept, asimilată organic, prin toți porii. O credință transmisă din generație în generație, fiindcă Paul va găsi această biblie într-un cufăr al tatălui, iar mai târziu i-o va dăruia fiului său, lancu, într-un gest simbolic.

Un alt fir narativ o vizează pe Diana, vinovată fără vină, victimă a convențiilor și a prejudecăților. După fuga lui Sergiu, ea se aruncă în brațele lui Robert Uncescu, măritându-se cu acesta dintr-un amestec de nepăsare și răzbunare. Captivă într-un mariaj aparent fericit, ea trăiește o dramă personală și profesională deopotrivă, mințindu-se singură și mimând fericirea. Dincolo de bunăstarea materială asigurată de soțul bine orientat și de imaginea feerică a unui cuplu aparent realizat, cu trei copii, se deschide perspectiva sumbră a convenționalismului și spectrul nemilos al ratării. Invidiată de ceilalți, Diana oscilează între datoria față de soț și nevoia de a-și salva visul de a picta. Plus nevoia de a trăi o iubire adevărată, alături de Toma, student la Arte Plastice, care i-ar putea fi fiu. Iar de aici se desprinde o altă miză majoră a cărții: vinovăția. Vinovăția de a nu vrea decât să fii tu însași: Diana. Nu fiică, nu soră, nu nevastă, nu mamă, nu altceva. Doar Diana.

* * *

Dincolo de cronică de familie, Bogdan Crețu se dovedește atent la fundal, construind un bestiar ficțional populat de tipuri balzaciene, ușor recognoscibile astăzi. Dintre ele, se detașează baba acră, prezentă pretutindeni: „A privit-o cu mai multă atenție. Era bine îmbrăcată, curată. Nu, nu era săracă, clar că nu-și număra fir-firicii. Era doar întunecată. Oare ce-o fi

• Cristina Ciobanu

Adrian JICU
jicudrian@yahoo.com

Romanul absenței și utopia scrisului

Înrăit-o atât de mult pe biata femeie? O fi avut copii plecați la muncă afară și de-asta ura Occidentul, care îi furase la bătrânețe odraslele? Ori se săturase să-și cicălească soțul și simțea nevoia să mai schimbe peisajul? Sau poate era văduvă și defularea la magazin devenise singura ei ieșire din decor? S-a hotărât s-o urmărească. Să se țină după ea, s-o «stalkărească», nu așa se zicea? Nu ieșise ca să cumpere de-ale gurii, mai mult pipăia, testa, ciocănea, mirosea, apoi pune marfa la loc. Era nemulțumită, nervoasă, ba arunca un ardei, ba scotea o conopidă în așa fel încât să strice întreaga grămadă. Din când în când clătina din cap, țiuia din limbă, se certa cu «ăia, lua-i-ar dracu». Abia aștepta s-o deranjeze cineva, s-o atingă, să-i înfrunte privirea, ca să sară la beregată. I s-a făcut milă. Ceva rău de tot trebuia s-o roadă pe bătrână, de-o acrise-n halul ăla”.

Un personaj memorabil este și Viziru, tipul ștabului care o arde disident, într-o atitudine ambiguă, care fascinează și înspăimântă deopotrivă. Vechi ilegalist, el s-a transformat într-un crai comunist, a cărui putere neliniștește. Neliniștit este și Paul, tușat de gentiletea mahărului care îl caută la redacție, mărturisindu-i admirația, spre stupefacția colegilor. Viziru îi dăruiește o carte, rugându-l, onctuos, să scrie despre ea, sub pretext că îi admiră verdictul și ar vrea să știe un punct de vedere avizat. Paul simte pericolul și încearcă să se sustragă acestei capcane, intuind că protecția pe care i-o oferă ascunde interesul pentru soția sa, Irina. Prins între indignare și gelozie, el simte colții unui regim totalitar, care poate dispune după bunul plac de viețile indivizilor, nevoiți să practice un periculos mers pe sârmă pentru a rezista.

* * *

Se conturează, în subsidiar, o mică, dar importantă disertație despre rolul literaturii, despre puterile și slăbiciunile ei. Cât de departe poți merge în a scoți prin viețile oamenilor? Cum te raportezi la istorie și care este adevărul pe care ești dator să-l înfățișezi? Ce poate fi spus și ce trebuie trecut sub tăcere? Cum putem ști dacă ne poziționăm corect față de realitate? Sunt tot atâtea întrebări pe care Bogdan Crețu le lansează și tot el le lasă în suspans, glosând însă asupra consecințelor unui act fondator cum este scrisul.

Scrii ca să uiți sau scrii ca să îți amintești? Scrii ca să te eliberezi de demonii trecutului, cum face supraviețuitorul războiului? Scrii ca să îți câștigi existența sau ca să îți faci un nume? Scrii pentru că ai ceva de spus? Sau doar ca să fugi din propria viață? Câte ceva din toate, probabil. Și totuși, ceva mai mult, fiindcă și *fumul se ridică la cer* nu este doar un convingător roman (post)istoric, ci și o narațiune apăsătoare a absenței. O parabolă despre cum poți fi străin în propria viață. Și despre cât de mult contează să înțelegi asta. Să înțelegi și să o scrii. Fie și din orgoliul utopic că așa poți salva umanitatea.

Agenda 2026

În urmă cu câteva luni, presa a făcut cunoscut calendarul proiectelor culturale pentru acest an, asumate de Uniunea Scriitorilor din România. Două dintre acestea (în total, sunt 29) privesc filiala Bacău: „Festivalul Național [Reuniunile Culturale] *Alecsandriada*“, ediția a X-a, apr. – mai, respectiv „Toamna bacoviană a scriitorilor“ (în octombrie). Plasarea în intervalul primăvărat a *Alecsandriadei* este motivată de necesitatea marcării a 150 de ani de la vizitarea de către revizorul școlar Mihai Eminescu a Școlii din Lipova, unica localitate de pe cuprinsul județului Bacău atinsă de pasul eminescian, la 29 apr. 1876.

Universitatea „Vasile Alecsandri“ din Bacău, prin Societatea Cultural-Științifică „Vasile Alecsandri“, în asociere cu Consiliul Județean Bacău și în parteneriat cu Uniunea Scriitorilor din România – filiala Bacău și Primăria și Consiliul Local ale comunei Lipova, a proiectat a zecea ediție a Reuniunilor Culturale „Alecsandriada“ în județele Bacău și Iași.

Generic impus

L-am desprins din poezia „Unor critici“ și este un exercițiu de fairplay al lui Vasile Alecsandri la afirmarea tot mai viguroasă a geniului eminescian: „E unul care cântă mai dulce decât mine?“ Cel ce „a căzut în sârmana noastră literatură de la 1870 ca un meteor din alte lumi“ (Garabet Ibrăileanu) a atras admirația scriitorului național al românilor de până la acesta.

Avanpremieră
alfa

A precedat evenimentul propriu-zis și a purtat titlul „Eminescu la Lipova – 150“, despre care s-a vorbit în ediția anterioară a „Ateneului“. Acum publicăm secvența din procesul-verbal elaborat la 29 aprilie 1876, reprodus pe placa de pe soclul bustului poetului-revizor, ridicat la Lipova în iunie 1989 și reamenajat în 2026 (sculptor, Gheorghe Zărnescu): „Gramatica trebuie învățată nu pe de rost, ci prin dese exerciții orale și în scris“.

Avanpremieră
beta

A avut loc vineri, 22 mai, sub genericul „Universitatea Vasile Alecsandri din Bacău – 65“ și a încheiat săptămâna aniversară a instituției de învățământ superior băcăuane înființate în 1961. După dezvelirea plăcii memoriale dedicate redactorului-șef al revistei „Ateneu“ și omului de cultură George Genoiu, în Aula „Vasile Alecsandri“ a Universității au avut loc două lansări de carte („Ovidiu Genaru, prozator“, de Constantin Juncu, absolvent al Filologiei băcăuane, și „Viața

ca o floare de cactus“, de Cristina Cîmpeanu) și proiecția filmului documentar închinat culturii locale, realizat de Cezar Genoiu. La colocviul care a urmat au participat, printre alții, foști studenți ai Universității „Vasile Alecsandri“ din Bacău sau foști dascăli ai instituției aniversate: Mihai Botez, Constantin Mihai ș.a. Puțini știu că Ovidiu Genaru a fost asistent universitar la Institutul Pedagogic din Bacău între 1974 și 1980.

Ziua I

Joi, 28 mai, în Biblioteca Universității „Vasile Alecsandri“ din Bacău s-a ținut prima parte a colocviului „E unul care cântă mai dulce decât mine?“ Au participat cadre didactice și oameni de cultură din Ucraina (Cristinia Paladian, șefa Catedrei de Filologie Română și Clasică a Universității „Lurii Fedkovič“ din Cernăuți, președinta Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi“) și Republica Moldova (Ana Sîrbu, cercetător științific și publicist, Doina Dabija, redactorul-șef al săptămânalului „Literatura și arta“ de la Chișinău), precum și din mai multe zone ale țării, membri ai filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România. Un consistent discurs a avut conf. univ. dr. Cristina Emanuela Dascălu, deputat și vicepreședinte al Comisiei pentru Învățământ din Camera Deputaților. Am notat o frază importantă din cuvântul filologei din Cernăuți: „Dacă nu ar fi fost Vasile Alecsandri, noi, românii din Bucovina de Nord, astăzi n-am mai fi vorbit românește“. Moderatorii Ioan Dănilă și Dumitru Brăneanu i-au anunțat pe cei ce și-au exprimat dorința de a conferența: Petre Isachi, Petrache Ploeanu, Gellu Dorian, Lucian Strochi, Mihai Botez, Valeriu Stancu, Carmen Mihalache, Vasile Proca, Marieta Rădoi ș.a.

Seara, în Aula Universității „Vasile Alecsandri“, s-a participat la lansarea volumului „150 de proeme“, de Varujan Vosganian, prezentat de Adrian Jicu și Lucian Strochi. Președintele Uniunii Scriitorilor din

Reuniunile Culturale
„Alecsandriada“ – X

România, prezent la manifestare, a salutat reuniunile „Alecsandriadei“, iar criticul de teatru Carmen Mihalache, directoarea revistei „Ateneu“, i-a înmănat medalia „Centenar Ateneu“, lăudând fondatorii: Grigore Tabacaru și George Bacovia. S-a continuat cu decernarea premiilor Reuniunilor Culturale „Alecsandriada“, ediția a X-a:

Premiul Național *Opera omnia* „Vasile Alecsandri“: *Ștefan Mitroi* (cu o laudatio de Varujan Vosganian)

Premiul de Excelență „Vasile Alecsandri“ – critică și istorie literară: *Gellu Dorian* (laudatio: Ioan Dănilă)

Premiul de Excelență „Vasile Alecsandri“ – poezie: *Cornel Paiu* (laudatio: Dan Arvătescu)

Premiul de Excelență „Vasile Alecsandri“ – proză: *Ecaterina Petrescu-Botoncea* (laudatio: Dan Perșa)

Premiul de Excelență „Vasile Alecsandri“ pentru Performanță Publicistică: *Ioan Prăjișteanu* (laudatio: Dumitru Brăneanu)

Premiul de Excelență „Vasile Alecsandri“ pentru Promovarea Culturii Române în Bucovina de Nord și Republica Moldova: *Ana Sîrbu* (laudatio: Doina Dabija)

Premiul Special „Vasile Alecsandri“ – literatură pentru copii: *Christine-Bernadette Rousseau* (laudatio: Victoria Furcoiu)

Testimonium laboris „pentru performanță scriitoricească, în al 75-lea an de neobosită activitate pusă în slujba cuvântului“: *Ion Machidon*

Secțiunea Tineri creatori

Premiul pentru debut în volum: *Victor Plutașu*, pentru volumul „Începuturile regalității orientale“

Premiul pentru poezie: *David Gantz* și *Andrei Filip*

Premiul pentru proză: *Diana-Maria Varga*

Juriul: Lucian Strochi, Petre Isachi, Adriana Chioaru

Ziua a II-a

Vineri, după depunerea unei ghirlande la statuia lui Vasile Alecsandri din Piața Tricolorului, s-a ținut partea a doua a colocviului „E unul care cântă mai dulce decât mine?“ la Biblioteca Universității. Au vorbit scriitoarea și publicista Doina Dabija, membră a filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România, Liviu Chiscop, pr. dr. Florin Țuscanu ș.a. Versurile eminesciene „Mai am un singur dor“ au fost interpretate muzical de George Cojocărescu (care a citit și o poezie din recentul său volum, „Vânătoare frumoasă“), iar Daria Iliuță și Albert Benchea, studenți ai Facultății de Litere, au făcut cunoscute secvențe tematice din lucrările de licență aflate în stadiul final. Emilia Boghiu, Ana Sîrbu și Petru Nica au întregit tabloul intervențiilor.

Partea a doua a zilei a avut drept centru de desfășurare Muzeul „Vasile Alecsandri“ Mircești. După obișnuita vizită în sanctuarul alecsandrian, s-a ținut ultima parte a colocviului „E unul care cântă mai dulce decât mine?“ cu contribuția cercetătorilor, istoricilor literari, scriitorilor și studenților pre-

zenți. Între titluri: „Mircești – scutul de aur al poeziei“, de Elena Vulcănescu.

Ziua a III-a

A înfățișat un „Panoramic editorial și publicistic“, prezentate fiind reviste mai vechi sau mai recente din spațiul românesc, în paralel cu volume ieșite de sub tipar în ultimii 2-3 ani.

Efort comun

Colaboratori au fost uniți de învățământ, Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România, Filiala „Marius Mircu“ Bacău, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău, Școala Gimnazială „Mihai Eminescu“ Lipova, Școala Primară „Acad. Gheorghe Vrănceanu“ Valea Hogii, Biblioteca Comunală „Ion Creangă“ Lipova, Liceul Tehnologic „Nicolai Nanu“ Broșteni, județul Suceava, Inspectoratul Școlar al județului Bacău, Casa Corpului Didactic „Grigore Tabacaru“ Bacău, Universitatea de Stat „Ion Creangă“ Chișinău, Revista „Literatura și arta“ Chișinău, Protopopiatul Bacău, parohiile Valea Hogii și Lipova, Muzeul „Vasile Alecsandri“ Mircești, Uniunea Armenilor din România, cursala Bacău, ș.a. Au imortalizat foto Petru Done, Remus Lupuleasa, Dan Duță.

ECOURI

„Alecsandriada reconfirmă un adevăr fundamental: atât timp cât cultura va dăinui, va dăinui și viața, cu tot ceea ce are ea mai frumos, mai profund și mai durabil“ (Doina Dabija); „Voi reveni cu plăcere la acest minunat eveniment“ (Cristinia Paladian); „Moment cu rezonanțe profunde în sufletul fiecărui român“ (Culiță-Ioan Ușurelu); „La a zecea ediție, nota maximă!“ (Viorel Dinescu); „Bacăul și-a împlinit încă o dată, cu participarea președintelui Uniunii Scriitorilor din România, domnul Varujan Vosganian, exercițiul de recunoștință față de memoria unui mare om de cultură, politician, diplomat, patriot și poet fără seamăn, Vasile Alecsandri. Zile frumoase, trăite în deplină grație culturală“ (Ecaterina Petrescu-Botoncea). (I.D.)

Alecsandri – 208

De la ivirea pe lume. Duminică, 14 iunie, s-au auzit în jurul bustului lui Vasile Alecsandri din holul Facultății de Litere patru voci: Albert Benchea a dat citire filei de calendar din „România literară“ (nr. 23-24, din 5 iun. 2026) – „14.06.1818 – s-a născut Vasile Alecsandri“, Iuliana Țuțuianu a parcurs definiția limbii române date în 1876 de bardul de la Mircești, iar Corina Chelmuș și Andreea Lungu au reluat subiectul „Eminescu la Lipova – 150“. Au asistat studenții deținători ai notei maxime la examenul din 8 iunie.

De la încreștinare. Luni, 22 iunie, la Biserica *Precista*, unde a fost botezat Vasile Alecsandri, după obișnuita slujbă, oficiată de preoții Mihai Tomozei și Petru Dinu, i-am ascultat pe invitați cu prețioase amintiri tematice.

Premise

Intenția a fost să punem în practică un principiu al jurnalistului, fie el și cultural (mai precis, lingvistic): pe lângă consemnarea de fapte din acest spectru tematic, să avem curajul de a declanșa campanii de presă menite a ameliora ori corecta o stare de lucruri dintr-un anumit moment. Nu poate fi uitată ușor implicarea „Ateneului”, alături de ziarul „Deșteptarea”, în eforturile băcăuanilor de a salva Casa „Vasile Alecsandri”, prin publicarea unui număr mare de dialoguri cu personalități ale culturii române îndeosebi, culminând cu trecerea acestui monument istoric de importanță națională și universală în proprietate publică, în anul 2018, după o odisee începută în 1990.

A urmat o a doua campanie de presă, pe care am așezat-o sub genericul „Bacăul (pre)primar”, determinată de o realitate greu de acceptat: din jurul anului 2000, educatorii și învățătorii au primit diplomă pentru dubla specializare fără ca în patru ani să fi avut vreo oră de gramatică (așa i se spune obiectului care cuprinde nu doar morfologie și sintaxă, ci și fonetică, vocabular,

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

La final. Deschis

precedate de teoria comunicării). Lunar, revista „Ateneu” a publicat opinii semnate de absolvenți ai Liceului Pedagogic/Școlii Normale „Ștefan cel Mare” ori de cadre didactice ale acestei prestigioase unități de învățământ preuniversitar, menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat. Periodic, materialele publicistice găzduite de „Ateneu” și „Deșteptarea” erau expediate forurilor centrale. Ediția din aprilie 2026 a revistei a consemnat al 71-lea episod din respectiva campanie. Ne oprim aici pentru că în viitorul apropiat învățătorii și educatorii nu vor mai fi pregătiți prin licee/clase cu profil pedagogic, ci prin forme ale învățământului superior.

Nu suntem singuri

Chiar dacă nu este formulată explicit și concret - în ceea ce privește absența limbii române, vreme de un sfert de secol, din programa liceelor pedagogice - neliniștea generată de starea actuală a școlii românești, am subînțeles prezența subiectului în mărturiile a doi foști miniștri ai Educației, făcute cunoscute aproape simultan. Primul dintre ei, Andrei Marga, alege un titlu interogativ-dilematic: „Prăbușirea educației?” („Tribuna”, Cluj-Napoca, nr. 568/1-15 mai 2026) pentru realități crude: „Analizele internaționale localizează azi cel mai mare abandon școlar, cel mai mare analfabetism funcțional și cel mai mic consum de carte pe locuitor din Europa la Carpați”. Cauzele tre-

buie căutate în lipsa actualizării unor modele validate de timp, purtând numele lui Spiru Haret, dar și, mai aproape de noi, în ignorarea conținutului „reformei comprehensive din 1997-2000”, proces urmat de numărul semnificativ al „distrugerilor și amatorismelor de după 2001”. Cel de-al doilea, Mircea Mică, aduce în atenție un element-cheie în reușita școlară: „Unul dintre factorii esențiali în performanța elevului este calitatea profesorului”, care „este precum un șef de orchestră. Un profesor bun se diferențiază de unul mai puțin bun prin faptul că este un bun dirijor. Dacă profesorul este entuziasmat de ceea ce predă, creează emoții și emoția aceea îl ajută pe elev să se concentreze mai puternic pe conținutul pe care îl predă” („Lumina”, nr. 20/24 mai 2026). De aceea ar trebui filmate „lecțiile tuturor

profesorilor buni din țara aceasta, de la clasa I până la clasa a XII-a”.

De ce final deschis?

Fiindcă trebuie să ne pese de seriile de absolvenți ai claselor/liceelor cu profil pedagogic din ultimii 25 de ani, care sunt analfabeți din punct de vedere lingvistic. Casele corpului didactic au obligația morală de a-i profesionaliza pe aceștia complet, printr-o formulă aplicabilă, care seamănă cu atenționarea lansată de o firmă de producție auto. Proprietarii autoturismelor au fost înștiințați, sub avertismentul că „se referă la siguranța” acestora, să nu mai conducă vehiculul și să-l prezinte celei mai apropiate reprezentanțe pentru înlocuirea unei piese. În cazul nostru, se pot obține datele de contact ale absolvenților de la unitățile de învățământ respective și apoi se imaginează cu ușurință un program flexibil dar eficient pentru a le asigura competențele tematice lipsă. De ajutor sunt filialele regionale/județene ale Asociației Generale a Învățătorilor din România, precum și Asociația Națională a Colegiilor și Liceelor Pedagogice din România.

După plecare...

Spre istoricul total

Vizibil (deși mic de statură), vocal (cu un glas baritonal ferm, ținând atenția și reacția ascultătorului), Jean (Ioan, Ion) Ciută (16 iun. 1928, Arămești, com. Bahna, jud. Neamț - 13 iun. 2026) a însumat aproape toate dimensiunile personalității unui istoric. Bacăul îl știe ca profesor de liceu (la „George Bacovia” - actualmente, Colegiul Național „Ferdinand I” -, îndeosebi), dar începuturile profesionale înseamnă calitatea de arhivist la direcția regională/județeană de profil. Responsabilitatea sa presupunea „îndrumare și control la unitățile creatoare de arhivă, ordonarea și inventarierea documentelor din depozite, efectuarea unor cercetări arhivistice și istorice de importanță generală și, îndeosebi, locală” (Cornel Galben, profil în „Personalități băcăuane”, vol. IX). Antrenat cu voință în cercetarea documentelor vechi, s-a înscris la doctorat în 1971, stagiul încheiat după șapte ani. Teza a fost tipărită în 1994, cu titlul „Apicultura în Moldova feudală, străveche îndeletnicire românească”.

Exigent și bine pregătit, a dirigit apoi entitățile mai mari ori mai mici ale profesorilor de istorie, implicându-se în viața Societății de Științe Istorice, Filologie și Folclor, cum s-a numit aceasta la înființare, în 1949. Contemporan cu Iulian Antonescu, a susținut conferințe și a stimulat cercetarea spiritualității locale, el însuși semnând în presă articole de profil. A practicat o publicistică de popularizare ocazională: textele lui respectă un calendar cu multiplu de 10, rareori de 5. Contribuțiile sale de istorie locală privesc atribuirea numelui Dinu Zarifopol școlii din Galbeni, com. Filipești, semnalizarea și împrejmuirea „Stejarului Marii Uniri”, plantat în 1918 în curtea Colegiului Național „Ferdinand I”, ca și salvarea unui important monument istoric: „Cu toată îndrăzneala, cu toată hotărârea, cu toată legitimitatea, pentru Casa-Muzeu Vasile Alecsandri din Bacăul” (*Cadran cultural*, 2018).

La „Ateneu” a colaborat încă din al doilea an al seriei noi, 1965, preferând tema unionistă. După 1990, analizând „descentralizarea culturii”, propune altă abordare: „Nu trebuie să

așteptăm, cum se întâmpla în trecut, indicații de la centru pentru declanșarea unor acțiuni culturale. [...] Trebuie revenit la modul de organizare interbelic” („Ateneu”, dec. 1996, p.2; inventarul cultural se cere corectat).

O „lecție deschisă” (pr. Ciprian Ignat) este viața sa profesională, ca și cea publică.

Pentru o saga podureană

Prozatorul Gheorghe-Jan Iscu (16 ian. 1943, Valea Șoșii, com. Poduri, jud. Bacău - 16 iun. 2026, idem) a reușit să asimileze epic familia mică cu familia mare - comunitatea podureană - și să topească în formulă narativă istoria fiecăreia. Le-a acordat o primă trilogie („Dumnezeu este bun” - 2011, „De mână cu ai mei”, respectiv „Dincolo și dincoace de Siret”), urmată de un nou ciclu („Cui ne-ai lăsat, tată?”, „Fără mamă, fără tată”, „Alexandru” și „Alec”) și de romanul „Suzana” (2020), cuprinse în seria de autor a Editurii Egal. Numărul total al scrierilor sale trece de 15.

„Frescă în mai multe registre de timp și spațiu” (Corneliu Lupeș), ilustrând „povestitul ca instituție” (Petre Isachi) și radiografiind „o lume perfectibilă” (Ioan Dănilă), scrisul său oglindește finalmente „familia întregului popor român” (Luminița Săndulache). Ioan Holban îl include (în „Convorbiri literare”) între prozatorii români de azi. Subiectele romanelor sale reînvie o lume contemporană nouă, interesând biografia podureană (locuitori de aici sunt amintiți între cei ce au ajuns în Dobrogea, alături de cei din Luizi-Călugăra), dar și cea a școlii băcăuane. Dascăli precum Margareta Fănuș ori Maria Gabrea, la Școala Normală, respectiv la Facultatea de Filologie din Bacău, l-au învățat să recite „ca lumea” sau să descrie fonetic un cuvânt.

Tânjind la „o lume bună” (Vasile Iscu-Lăcătușu), Gheorghe-Jan Iscu a cumulat „o operă valoroasă, de care comunitatea din Poduri trebuie să fie profund mândră” (Petr Nica). Scrierile lui sunt „o avuție indivizibilă” (Mihai Botez).

Zilele Eminescu. Ipotești-Botoșani

Un oraș se definește nu doar prin geografie, economie sau demografie, ci mai ales prin atitudinea față de patrimoniul material și imaterial. Prin grija față de valorile spirituale care îi conferă identitate. Este și cazul Botoșaniului, un oraș cu clădiri istorice superbe, supranumit în interbelic Leipzigerul României. Unele sunt deja restaurate, altele urmează. Teatrul „Mihai Eminescu”, spre exemplu, arată splendid. L-am vizitat și am rămas impresionat. Chiar dacă oamenii politici s-au tot schimbat după 1989, grija pentru cultură a rămas. Un mare bravo pentru autoritățile locale, care au înțeles ce contează cu adevărat.

O demonstrează și Zilele Eminescu, desfășurate în perioada 12-15 iunie 2026. Au fost multe evenimente: Premiul Național Mihai Eminescu (pentru debut), premiul Poni Luceafărul (pentru manuscrise), lecturi de poezie, dezbateri, lansări de carte, întâlniri cu cititorii, recitaluri, concerte, vernisaje etc., etc. Zeci de invitați, din toată țara, mulți scriitori și artiști, o adevărată efervescență culturală, cu lucruri bine gândite, prin parteneriatul între Memorialul Ipotești Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu” și Centrul Cultural Botoșani. Ala Sainenco și echipa sa fac la Ipotești o treabă excelentă, de ani de zile. Prin transferul lui Ioan Mateiciuc la Centrul Cultural, echipa F. C. Cultura Botoșani se bate la titlu. Ioan a făcut deja lucruri grozave la Siret și sunt convins că va continua aici.

Momentul de vârf al Zilelor Eminescu a fost, fără doar și poate, decernarea premiilor pentru debut și a premiilor pentru manuscrise poetice. Juriul, condus de Doris Mironescu, a oferit Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” - Opus Primum, Danielei Vizireanu, pentru volumul *nu va ajunge aici dispariția* (Casa de Editură „Max Blecher”). Ceilalți nominalizați au fost: Mihai Lucian Florescu (*Hotel Universal*), Alexia (*Formula lucrurilor simple*), Laur Mihai Amanolesei (*Nu toată lumea moare din dragoste*), Anca Ioana Cădă (*Însemnări pe tivul fustei*) și Clara Caradimu (*Piciorul meu de trandafir*). La secțiunea manuscrise, în cadrul Festivalului de Poezie „Poni Luceafărul...”, trofeul festivalului a fost câștigat de Amalia Ioana Blumenfeld (pentru un volum în manuscris care va fi finanțat și tipărit). Juriul, condus de Mihai Ignat, a oferit alte câteva premii: premiul revistei „Ateneu”, Silviei Lupan, premiul revistei „Scriptor”, Viorei Olenic și premiul revistei „Hyperion”, Liliane Rusu.

Last but not least, tot în week-end a avut loc la Botoșani Maratonul Nordului, eveniment sportiv care a adunat peste 700 de alergători de toate vârstele. Organizare bună (Alexandru Teiosanu & echipa), premii consistente, voluntari inimoși, sarmale party, plus un super-prezentator.

Zilele astea, Botoșaniul nu a fost doar un oraș eminescian din nord. A fost o comunitate. Una legată, frumoasă și, implicit, vie.

Adrian JICU

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

Daniel Ștefan POCOVNICU

Constantin Călin: în căutarea cititorului (lui Alecsandri)

E în prefață spațiul deschis, uvertură a cititorului pătrunzând țesătura diafană a relației cu paratextul primordial. Întâlnire iute, fragilă, supusă „intemperiiilor” hazardului și bunului plac gratuit, inexplicabil. Intervine astfel surprinzătoare alegere, dublă și „chimică”, între blazon inaugural de autor și lectorul mânat de curiozitate, intenții ușoare, subite, subțiri. Conduse de atenție pe făgașe imprezvizibile. Modelând un răspuns năzuit, reflectat din scrisul ce oglindește autorul oferindu-se țintă lecturii.

Prin tehnica diatribei, Constantin Călin porcede temerar, ferm, a modela în prefețe un cititor „recomandabil”, model. Așteptat activ, preconizat a se potrivi cu mesajul față de care acela începe a-și arăta interesul. Dispuns a inaugura intimitatea specială dedicată „cititurii”. Diafan instalată în relația aparte despre care, deocamdată, prea puțin s-a vorbit. Sensul termenului *diatribă* e aici unul de factură literară, însă de utilitate pentru filosofi. Desemnând genul practicat de cinicii în dispută cu adversarii imaginari. Cine a citit cu atenție cărțile profesorului, acela simte pregnant ecoul vechi. Răsună ca sens retoric rămas de pătruns.

Poate fi acesta efectul unei rezerve pe care un simț polemic și-o impune în cel mai vulnerabil punct din volum: înainte cuvântarea. Spațiu paratextual inadecvat răfuielii. În compromis cu reacțiunea ripostei „fiziologice” la (s)căderile timpului, ale contemporanilor, ale spiritului unui veac ce ratează autentic, esențial. Ce nu poate fi trecut sub comodă tăcere profundă. Dar ghicește ingredientul unei rețete ce seduce și captivează cititorul potrivit, ideal pentru astă

scriere mai curând decât alta. Fiindcă, fără sare, piper și alte finețuri de gust intelectual rafinat, parcă nici lectura oferită unui martor amorf nu face senzație în autor. Un opac efort al privirii acceptând a citi mecanic, nu e clar de ce, pentru ce, cui ar fi de folos? În virtutea „mecanismului” retoric minuțios, atent elaborat, prefețele lui Constantin Călin au misiune asumată a alege, deopotrivă cu cititorul model al cărților sale, pe cel adecvat a se apleca asupra lecturilor recomandate acolo.

Întoarceri la Alecsandri (Bacău, Editura Babel, 2023) oferă ilustrare acestei idei: prefața volumului pregătește elaborat cititorul interesat de clasicul autor. Ispitit chiar și astfel la surpriza (re)lecturii, propice noului început, interpretat și înțeles original. Tocmai prefața e pânza de sită a abordării inedite despre poetul, scriitorul, intelectualul, figura de largă anvergură socială și politică. Așadar, iată-l, în prefața din volumul *Întoarceri la Alecsandri*, portretul-robot al cititorului plauzibil. Chiar „ideal” parcă, fiindcă rămâne dispus a zăbovi, reveni sau chiar porni, cu generoasă uimire, revelația declanșată dinspre ochiul, mintea, inima lui. Dăruit cu o doză oarecare de extaz al rememorării vârstei de lecturi școlare, liceale, studențești.

Poate însă și al senzației de gravă uitare în care clasicul pare surghiunit. Înghesuit prea sărac în emblema unui „brand cultural” îndelung circulat, *bardul de la Mircești*.

Constantin Călin accentuează o onorabilă obligație morală, „expresia unei datorii intelectuale, aceea de a mă întoarce, după numeroși ani de stagnare în Bacovia, la un alt simbol al locului unde m-am fixat” (Prefață, în *Întoarceri la Alecsandri*, p. 5). Aș zice că e semnul acela destinat clar cititorului marcat și cu spiritul locului, a reveni spre și la Alecsandri. Reliefarea, cu superior simț filologic, a unui *brand local*, moștenit de toți băcăuanii. Și de instituțiile Bacăului intelectual

ce poartă numele marelui clasic. E o contribuție exegetică la o empirică fenomenologie (hegeliană) a lecturii, la purtător. Cu meșteșugul șlefuit într-o viață dedicată științei de carte: „*Un Alecsandri văzut mai de aproape, cu lupe proprii, confecționate într-o viață de lector, suficient de tari, cred, pentru a sesiza anumite detalii*” (*Ibid.*, p. 6).

Onestitatea din prefața la *Întoarceri* vizează, întâi, cititorul tânăr, fraged, unul chiar în răspăr. Sprijinit cu sinceritatea lectorului de marcă a pătrunde modestia oricărei vârste a lecturii ce se desprinde de prejudecăți. Precaut în euforii, Constantin Călin povestește succint „epopeea” întoarcerii către Alecsandri. Cu optimism rezervat, însă stenic, ce răscumpără moderat viitorul receptării acestui clasic. Recăștigat personal, recucerit ca o cetate, reduta nedreptei îndepărtări și ascunderi în trecut sterp. Acum repus în perspectivă de „fiziologie”, aparte, pozitivă, edificatoare. Ripostând la un timp ce, s-ar zice, nu i se potrivește lui Alecsandri: „*Le opun aci, așadar, celor care avivează doar răul din noi pe un scriitor tonic, predicator al seninătății, educator al multor generații, prodigios în îndemnuri și, deopotrivă, critic, din opera căruia se pot deduce numeroase lucruri pozitive*” (*Ibid.*).

Ilustru specialist în „ecosisteme literare”, profesorul insistă a regăsi, pe după operă și autor, omul. De care contemporanii învață întâi a se ocupa epidermic, subțire, simbolic, textual, structural, semiotic. În chirurgicale reduceri la -isme cu pretenții științifice. Lectura de retur e forma recunoașterii limitărilor ce-l definesc și însoțesc, inerentă frână, pe cititor. Luțimea crescătoare a timpului obligă spre răspunsul la grea întrebare: cum acoperim distanța dintre noi, frizând beția prezentului, și clasicii rămași cumva la fel în operele lor? Tot axe ale valorii, esenței, originalității, individualității creatoare a culturii.

Cu *stăpânire de sine*, Constantin Călin aruncă punți simple, elementare, din imediat spre experiențe, frământări și mesaje rămase de la marele om din trecut. Evocând dinamismul situații în curenții prezentului, ai contemporaneității: „*Rezultatul sperat e conturarea unui Alecsandri maniabil, «contemporanul nostru», viu și actual, inspirator de idei și atitudini, citabil în împrejurări cotidiene, punct de sprijin în convorbiri literare, culturale, sociale etc.*” (*Ibid.*).

Cartea profesorului declanșează în cititorul deja prins o veritabilă dispoziție interogativă. Eu m-am întrebat așadar: cum să-l situăm pe Vasile Alecsandri față cu actuala tabără pro-europenistă? Ce îl apropie și ce îl desparte fundamental, esențial? Și am continuat altfel în registrul pragmatic: cât de firesc ar funcționa notațiile scurte, brevilocvente, ale profesorului Constantin Călin în arhitectura unui blog dedicat, să zicem, lecturilor programatice de retur la Alecsandri?

Expoziția de fotografie a Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău, intitulată „Privire și lumină” (organizată în cadrul proiectului „Lentila. Povestea”), aflată la prima ediție, surprinde sensibilitatea îmbinării unor teme de căpătâi în domeniul artistic.

Ne aducem aminte că fotografia este o formă de exprimare vizuală complexă și se bazează chiar pe captarea luminii. Cuvântul „fotografie” provine din termenii grecești „phos” („lumină”) și „graphein” („a scrie” sau „a desena”), deschizând sensul de „a desena cu lumină”. Lumina, simbol al cunoașterii și al adevărului, transformă necunoscutul într-un orizont

accesibil privirii. Fotografii îndeamnă, prin lucrările artistice, la observarea detaliilor care înconjoară existența. Ei dovedesc că scopul banal al privitului poate fi depășit, ajungând să fie modul principal prin care omul reușește să simtă viața. Empedocle susținea că privitul nu este un act pasiv, ci unul activ: omul participă la descoperirea lumii prin propria lumină lăuntrică. Nu doar lumina intră în ochi, ci ochii trimit ceva către obiectele pe care le văd, ca și cum aceștia ar avea „un foc interior”. Apare îndemnul de a privi conștient pentru a căuta „dincolo” de imagine, pentru a fi descoperite noi perspective asupra realității. Atunci când emoțiile sunt baza pe care se clădește arta, o astfel de căutare a sensurilor este indispensabilă.

Revenind, expoziția de fotografie „Lumină și privire” unește toate aceste concepte concentrate în lucrările etalate, propunând o experiență vizuală complexă și reflexivă, în care rolul privirii active este esențial în dialogul cu imaginea. Natura și oamenii constituie unii dintre pilonii centrali în lucrările prezentate. Formele sunt atât statice, cât și dinamice, modelate de prezența luminii, motiv pentru care compozițiile și cromaticile lor transmit o stare de calm și de meditație. O parte din lucrări sunt dominate de griuri colorate și înfățișează frumusețea momentelor cotidiene care de multe ori sunt trecute cu vederea sau ignorate: o siluetă feminină în lumina

Lentila. Povestea

dimineții, o bicicletă de pe marginea drumului scăldată în apusul de vară, grânda de bănci de la picioarele unei statui. Printre fotografii se pot observa peisaje în care piesa principală este ori verdele crud al pădurii, ori lumina albastră rezultată din ceața dimineții. Artiștii, prin compozițiile lor, evidențiază cât de importantă este și atenția pentru lucrurile mici: detaliul unei pânze de păianjen, universul de pe un petec de mușchi, corola fragilă a unei păpădii. Ele contribuie la formarea unui univers miniatural, care poate fi explorat la nesfârșit. În egală măsură, lucrările artistice exprimă con-

trastul dintre generații. Captarea inocenței de copil, alături de blândețea întipărită pe chipul unei persoane vârstnice, arată interes pentru parcursul firesc și echilibrat al existenței umane.

Fiecare fotografie, deși lucrările provin de la persoane cu viziuni diferite, are capacitatea de a transpune privitorul în cadrele naturale surprinse din unghiuri diferite și totuși, poate paradoxal, complementare. În mod cert, o lucrare poate fi înțeleasă cel mai bine dacă privitorul se proiectează pe sine cu mintea în acel loc, în acel timp. Cel puțin așa am privit eu. Așadar, expoziția „Lumina și Privirea” devine punctul de întâlnire dintre lumina surprinsă de artiști și privirea celui care alege să o parcurgă.

Adelina ALBU

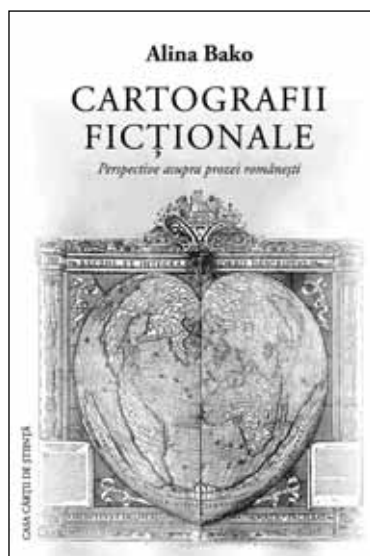

• foto: Mihnea Baran

vox humana

Marius MANTA

Alina Bako – „Cartografii ficționale”

În peisajul critic românesc, rareori întâlnești o voce care să transforme cu atâta naturalețe spațiul într-o lentilă majoră de interpretare precum o face Alina Bako. Critica ei respiră o inteligență a privirii care nu se mulțumește să descrie, ci reconfigurează hărți, trasee, teritorii imaginare, făcând din geografie un instrument de lectură la fel de viu ca personajul sau intriga. De la Rebreanu la Papadat-Bengescu, de la Slavici la rețelele urbane ale romanului contemporan, Alina Bako construiește o metodă critică matură, coerentă, perfect sincronizată cu dezbaterile internaționale despre spațiu, identitate și imaginar. „Cartografii ficționale” (Casa Cărții de Știință, 2025) este, în acest sens, nu doar o sinteză a cercetărilor ei, ci o demonstrație de forță, un volum în care literatura română este repusă pe hartă cu o rigoare discretă și o eleganță a argumentului care o singularizează în critica actuală. Într-o epocă a fragmentării, Alina Bako propune o critică cu metodă, cu viziune și cu o claritate rară, confirmându-și statutul de voce esențială în reconfigurarea modului în care citim și înțelegem categoria spațiului în ficțiune.

Turnura spațială care a redefinit științele umaniste în ultimele decenii își găsește, în sfârșit, o articulare critică de anvergură și în spațiul exegetic românesc prin volumul în discuție. Departe de a fi un efort teoretic izolat, demersul se înscrie într-un program de cercetare susținut, menit să extragă geografia literară din zona pitorescului pasiv și să o așeze în centrul hermeneuticii moderne. Pentru a înțelege exact miza acestei direcții, este salutar să observăm modul în care proiectele autoarei sunt deja receptate în mediul academic. Analizând un alt volum recent, coordonat de Alina Bako împreună cu Mihaela-Gențiana Stănișor („Géographies insolites/Geografii insolite”, 2025), cercetătoarea Alina Ancuța surprinde cu exactitate esența acestei viziuni: „Spațiul narativ devine esențial dacă ne raportăm la conturarea identităților, la stabilirea relațiilor de putere sau chiar la mediarea raportului dintre text și realitate”. Mai mult, într-o analiză dedicată chiar volumului de față, criticul Petrișor Militaru fixează extrem de riguros profilul academic al Alinei Bako, amintind de parcurul său – „doctorat în literatura română, literatura comparată și francofonă (cotutelă între Universitatea 1 Decembrie Alba Iulia – Université Michel de Montaigne Bordeaux)” – și de direcția consecventă a cercetărilor sale anterioare, materializate în volume precum „Dinamica imaginarii poetice. Grupul oniric românesc” (1960-1980), (2012) sau „Vindecarea prin literatură” (2019).

Structura teoretică pe care se fundamentează „Cartografii ficționale” este una de o soliditate remarcabilă, asimilând și rafinând instrumentele geocriticii

contemporane. Autoarea pornește de la o intuiție esențială a lui Peter Turchi, citată și reținută judicios și de Petrișor Militaru în cronică sa: „A cere o hartă înseamnă a zice: «Spune-mi o poveste!»”. Spațiul nu este așadar un recipient inert, ci un generator de narațiuni. Sunt convocați, într-o sinteză densă, teoreticieni de prim rang: André Ferré, care observa determinările mișcărilor militare și coloniale asupra literaturii; Bertrand Westphal, cu ale sale principii geocritice fundamentale (transgresivitatea, referențialitatea, perspectiva geocentrată, polisenzorialitatea, viziunea stratigrafică); Michel Collot, teoreticianul „gândirii-peisaj” („la pensée-paysage”); Marc Brosseau, cu al său concept de „romane-geografe”. Bogatul orizont teoretic nu rămâne însă cantonat în importul de concepte, ci oferă o perspectivă diacronică asupra modului în care critica românească a tatonat topografiile literare. Alina Bako recuperează menționarea termenului de „geoliteratură” dinspre un articol din ziarul *România* din 1938, analizează abordările descriptive, adesea naive, ale lui Gh. Macarie din „Geografie literară” (1980), dihotomia spațiu deschis/spațiu închis la Valeriu Cristea sau eforturile de cartografiere central-europeană ale lui Cornel Ungureanu și Adriana Babeți. Deloc de neglijat, ba mai mult, de o finețe deosebită, este recuperarea intuiției lui Edgar Papu, care observa, încă din 1977, o corespondență izbitoare între structura aparent haotică, „astilistică”, a romanului camilpetrescian și planul urbanistic asimetric al Bucureștiului, cu străzile sale strâmbe intersectând curți boierești.

Adevărata miză a cărții se dezvăluie însă în studiile de caz, acolo unde instrumentarul teoretic este aplicat pe carnea textului canonic. Un prim decu-

paj analitic urmărește tranziția narativă de la „itinerar” la „hartă”, folosind conceptele lui Robert T. Tally Jr. și Michel de Certeau. Dacă itinerarul presupune o parcurgere secvențială, diacronică a spațiului (precum în „O călătorie de la București la Iași înainte de 1848” de Ion Ghica sau în romanul „Pe Coasta de Azur” semnat de Nicolae Rădulescu-Niger), harta postulează o „matrice spațială sinoptic sau sincron în care totul este așezat dintr-odată”. În această grilă, modernizarea prozei românești devine indisolubil legată de tranziția societății de la rural la urban. Citindu-l pe Diliu Zamfirescu („Viața la țară”), autoarea identifică apariția personajului hibrid, situat la granița dintre lumi, operând cu noțiunea de „sătean urban” (*urban villager*), împrumutată de la Keunen, pentru a descrie acele figuri capabile să încorporeze concomitent un stil de viață rural și unul urban preindustrial.

Una dintre cele mai curajoase și necesare reevaluări propuse de volum este cea a operei lui Camil Petrescu. Istoria literară l-a canonizat aproape exclusiv ca pe un campion al citadinismului și al intelectualității urbane. Alina Bako deconstruiește frontal, cu textul pe masă, acest mit critic limitativ. În „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”, autoarea constată că, în ciuda declarațiilor de intenție elitiste, „descrierile spațiilor rurale sunt mult mai minuțios realizate”. Orașul, de exemplu Câmpulung, este adesea descris rece, distant, iar Bucureștiul rămâne un spațiu monden, superficial, în timp ce ruralul și zona de front capătă o vitalitate și o precizie topografică uluitoare. Este magistral analizată scena din turnul Măgurei, unde peisajul (Țara Bârsei, Tohanul Vechi) devine o hartă imensă, o „panoramă în mișcare”, privirea lui Ștefan Gheorghidiu acționează ca un radar geocritic. Contaminarea spiritului citadin cu fondul rural este demonstrată și prin episodul de la Dragoslavele, unde cântecele lăutarilor revelează o voluptate a suferinței pe care intelectualul urban o decodifică prin filtre *baudelairiene* și *verlainiene*.

Dincolo de granițele naționale, cartea extinde analiza spre geopolitică și dinamica rețelelor și ierarhiilor urbane, aplicând teoriile lui Stephen Morillo. În proza lui Ioan Slavici („Mara”, „Cel din urmă armaș”, „Corbei”), Alina Bako identifică o rețea urbană în care Viena,

Pesta sau Parisul funcționează drept centre de putere absolută (orașe „alpha”), în timp ce așezările din Transilvania sau Principatele reprezintă noduri secundare, (semi)periferice. Călătoriile personajelor lui Slavici nu sunt simple deplasări pitorești, ci trasee ale capitalului, ale formării profesionale (medicina vieneză, agronomia germană) și ale aspirației sociale. O subtilitate rară este demonstrarea „extractivismului” în economia acestor romane: pădurea nu este doar un decor romantic, ci o resursă primară, subiect de exploatare capitalistă incipientă și de cartografiere economică.

Punctul de maximă tensiune analitică și arheologică al cărții îl constituie secțiunea dedicată lui Liviu Rebreanu. Demonstrația Alinei Bako este aici coplesitoare prin rigoarea documentară, dovadă fiind că marele prozator român a fost, la propriu, un cartograf. Utilizând facsimile din manuscrisele păstrate la Biblioteca Academiei Române, cercetătoarea suprapune hărțile desenate de mâna lui Rebreanu peste hărțile geografice sau militare reale. Pentru romanul „Ion”, schița satului Prislop – cu dispunerea exactă a casei dascălului, a primarului, a cârciumii, a bisericii și a Măgurii Cocorilor – corespunde uluitor cu topografia reală ce poate fi verificată astăzi până și pe Google Maps. Aceeași metodă confirmă geografia „Răscoalei”, unde harta desenată de Rebreanu pentru Valea Teleormanului (Babaroaga, Mozăceni, Șușeni) este validată de hărțile sociologice întocmite ulterior de școala lui Dimitrie Gusti.

Această lectură cartografică primește valențe dramatice în cazul romanului „Pădurea spânzuraților”. Aplicând conceptul de „granițe-fantomă” (*phantom borders*) – acele limite imperiale dispărute fizic, dar care continuă să modeleze mentalitățile –, autoarea urmărește traseul lui Apostol Bologa pe fronturile Primului Război Mondial. Execuția soldatului ceh Svoboda este localizată exact în satul Zirin de pe frontul rusec, iar drama identitară a lui Bologa se consumă la confluența numelor duble de localități (Lunca/Gyimesközéplak), care sfâșie conștiința personajului între datoria militară față de Imperiul Austro-Ungar și apartenența la națiunea română. Multinaționalismul imperial este disecat prin raportarea la personajele-simbol: cehul Klapka, evreul Gross (anarhistul), ungurul Varga (militarul rigid) și

ruteanul Cervenko (pacifistul). Mai mult, analiza detaliată a romanului „Adam și Eva” scoate la lumină izvoare neașteptate: harta Văii Rinului (Frankfurt, Mainz, Worms) și planul mănăstirii Lorsch, desenate de Rebreanu, care prezintă similitudini absolute cu planul arhitectural istoric al mănăstirii St. Gallen din arta carolingiană. Inclusiv descrierea casei romane din capitolul dedicat Antichității respectă la milimetru structura unei *domus romana* (atrium, impluvium, peristil, triclinium), anulând astfel clișeul critic care expedia romanul exclusiv în zona „poemului metafizic” sau a fanteziei pure. Rebreanu se dovedește a fi rămas, până în cele mai ezoterice texte ale sale, un *apropiat magnific* al documentului și al spațiului real.

Nu în ultimul rând, inovația absolută a volumului este propunerea instrumentului de analiză numit „geofeminism”. Urmărind teoria conform căreia spațiul nu doar reflectă genul, ci îl și produce, autoarea investighează limitările impuse femeii în literatura română. În „Ciocoi vechi și noi” de Nicolae Filimon, spațiul asociază feminitatea cu claustrarea domestică (femeile torc, dărăcesc) sau cu pierzania morală (luxul de la teatrul de la Cișmeaua Roșie fiind diabolizat drept un instrument de decădere a bărbatilor). Mutația majoră se petrece la Ioan Slavici, unde Mara cucerește curajos spațiul public, comercial, trecând Mureșul între Arad, Lipova și Radna, devenind o „femeie-capitalist” care înțelege valoarea spațiului în generarea profitului. La polul opus, în modernitatea interbelică, Camil Petrescu desenează spații feminine contrastante: dacă Emilia, cocota, este definită printr-un spațiu de alcov, static, carnal, Doamna T. este asociată cu mișcarea, cu biblioteca și cu o sexualitate cerebralizată, generată de fluidul gândirii.

În concluzie, „Cartografii ficționale” cu subtitlul „Perspective asupra prozei românești” nu este doar o sumă de aplicații teoretice pe texte clasice, ci o reevaluare sistemică, de o acuratețe chirurgicală, a fundamentelor literaturii noastre. Refuzând speculația fără acoperire și coborând mereu în laboratorul de creație – printre manuscrise, planuri arhitecturale și documente istorice –, Alina Bako ne obligă să privim istoria literaturii române printr-o lentilă nouă. Așa cum sugera și Alina Ancuța vorbind despre dinamica traducerii, actul critic devine aici el însuși o traducere esențială a unor toposuri latente. Cartea demonstrează magistral că înainte de a fi o istorie a ideilor, literatura este o istorie a trupurilor care traversează, cuceresc sau sunt zdrobite de geografia lumilor pe care le locuiesc. O lucrare indispensabilă, care ordonează, disciplinează și provoacă definitiv canonul exegetic autohton.

Strâmtoarea Øresund este un important punct strategic la Marea Baltică. Prin zona cea mai îngustă, o linie de feribot leagă cele două țărmuri pe care se ridică orașele îngemănate Helsinborg (Suedia) și Helsingør (Danemarca). Recent, a apărut o alternativă: tunelul subacvatic prin care se circula în regim de autostradă. Am ales varianta maritimă și m-am lăsat biciuit de vântul scandinav ce a modelat secolele de istorie a vikingilor. Chiar dacă au dispărut de mult vasele cu pânze și vâsle, locul lor fiind luat de vapoarele ce înghit zeci de autoturisme și autocare, scurta călătorie pare „o trecere între lumi”, inițiată și generatoare de sentimente subtile...

Înainte de îmbarcarea către Suedia, am încercat să mă lămuresc ce-i „putred în Danemarca”; nu puteam părăsi regatul creștinat de Harald Dinte-Albastru (anul 960) fără a vizita Castelul Kronborg. Conjuncturi încă nedesluite l-au făcut pe Shakespeare să plaseze aici acțiunea din tragedia „Hamlet”. Aflată în extremitatea insulei Zeeland, cetatea se ridică deasupra orașului Helsingør, devenit Elsinor în povestea marelui Will. Chiar dacă este unul dintre cele mai importante castele renascentiste din Europa de Nord, fără povestea imaginată la Londra ar fi rămas anonim. Remarcabilul dramaturg englez nu a pășit vreodată prin aceste locuri, însă este posibil să fi aflat legenda lui Amleth, un prinț întemeietor al uneia dintre cele mai vechi familii nobiliare daneze. Astăzi castelul a devenit gazdă pentru festivaluri dedicate tragediei shakespeariene. Ghizii insistă în prezentările lor pe elementele literare, ignorând adesea datele istorice semnificative. Inițial, aici a fost construită o fortăreață (sec. al XV-lea) de către regele Eric al VII-lea, iar apoi Frederic al II-lea și Christian al IV-lea au reconstruit totul în stil renascentist. În prezentările turistice, arareori mai sunt amintiți... Despre invazia suedezilor (în a doua jumătate a secolului al XVII-lea) este de înțeles de ce se păstrează o anume discreție... Pare-se că fără Hamlet, în acest loc, istoria danezilor ar fi murit! Amfiteatrul în aer liber are mai mare trecere decât statuia legendarului erou național Holger Danske. În cazemata castelului, cavalerul doarme (ca în basmul lui Hans Christian Andersen) cu un ochi deschis, pregătit să se ridice oricând la luptă pentru a salva Danemarca. Este posibil ca Shakespeare să-l fi avut ca model pentru... fantomele lui! Este un spațiu în care istoria și literatura se unesc într-un mod teribil și plin de farmec.

Castelul Kronborg nu este singurul loc din lume unde am simțit că povestea și imaginația scriitorilor pun istoria într-un plan secund. De altfel, Shakespeare este „vinovat” și pentru „balconul Julietei” din Verona: zilnic, zeci de turiști se pozează într-un loc existent doar în mintea genialului Will!

În vestul insulei Corfu, la Paleokastritsa, este un golf în formă de inimă unde Homer, în „Odiseea”, a plasat naufragiul lui Ulise (salvat de prințesa Nausicaa). Undeva, nu departe în larg, se află o formațiune stâncoasă; orice ghid sau localnic îți va spune cu mâna pe inimă că este nava lui Odiseu împietrită de către Poseidon! Nu contează că vorbim despre personaje literare! Vin autocarele cu turiști pentru a fotografia pietriul de la Kolovri, iar mănăstirea de pe coasta abruptă din apropiere este ignorată, chiar dacă reprezintă un monument (real!) din secolul al XIII-lea...

Noi, românii, avem cel puțin două exemple de autori străini care ne-au făcut celebri: Jules Verne, cu „Castelul din Carpați” (1892), și Bram Stoker, cu „Dracula” (1897)... Deși legendele locale susțin că Jules Verne (care ar fi fost în relații intime cu o anume ardeleană Luiza Müller) ar fi vizitat zona, istoricii confirmă că scriitorul nu a călcat niciodată în Transilvania, creând atmosfera exclusiv din documentări. Aceasta este o altă poveste care îi face pe oameni să caute, în Țara Hațegului, Cetatea Colț, identificată drept locul unde se desfășoară mare parte din acțiunea imaginată de scriitorul francez. În cazul lui Stoker, datele sunt clare: cu informații minime despre istoria Valahiei, a preluat câteva caracteristici și date referitoare la Vlad Țepeș, iar restul este doar talent literar. A plasat castelul groazei undeva în Pasul Borgo (Tihuța), la granița dintre Transilvania și Moldova. Astăzi, acolo este un hotel tematic, rentabilizat datorită legendei lui Dracula. Autorul irlandez (ca mai toți europenii!) n-a avut habar de Castelul Bran care, printr-o inteligentă strategie de marketing, l-a asimilat pe contele vampir și l-a monetizat cu mare succes. Iată cum, sătui de realitatea gri, cumpărăm iluzii...

Furtuni de ecouri

La fereastra ta de aer
a mai rămas un descântec
din care mă privești temătoare;
ți se pare că nu toate secundele vor ajunge la tine
și că ceasurile zilei se rătăcesc prin taine
neînțelese.

Strada din cartierul tău de gânduri
se sărbătorește cu umbrele pașilor tăi
și cu iluziile pe care le trăiai în rochii de rouă.
Scorburi de aer, ruine inventate
dau năvală pe străzi paralele
și se sinucid una câte una
în amintirea unor furtuni de ecouri
sau a unor nori pierduți în amintiri.

Privirile tale iau forma unui testament
scris pe o câmpie în extaz.

Plecarea statuiilor

Acum parcurile s-au golit,
îndrăgostiții s-au retras la colibele lor
însoțiți de ierburi și cântece de mierle,
dar și de un oftat adânc al ochilor
care stau rătăciți prin arborii mereu în mirări.
Au plecat și statuile de pe socluri
la o plimbare printr-un burg limitrof
și nu se vor mai legitima în fața eternității
decât cu trecutul lor retras pe scene de fum
spre înălțimi acoperite-n rumori iluzorii
și unde, în adâncimi, și zeii se mai rătăcesc.
În parc au mai rămas niște bănci întristate
și niște semne bolnave de dor
și pe care se mai așază, la intervale de timp,
o eroare necitită sau câte un secret tandru
care dănuie cât o pasiune surupată.

Vreamea s-a dus zvâcnind pe coclauri
și statuile nu au revenit pe locurile lor,
poate nu recunosc drumurile de întoarceri
ori s-au plictisit de acele deliruri
ale nopților cu gust de pelin?!...

Parcul e-n beznă. Se pare că statuile
vor renaște în murmurul altor obstacole
cu multe nuanțe vacante.

Între două imagini

Cețuri și nori îmi ascund memoria
Mai subțire ca un ecran de sticlă
Nu mai văd nimic dincolo de marginile lumii
Înțeleg numai șoaptele unor vagi întâmplări
Născute între două imagini.
Acum peste frunzele cerului s-au așezat
Polenuri de tăceri esențiale
Rămân totuși de santinelă
În chenarul de aer al nerăbdării
În timp ce ziua desenează contururile
Unor dimineți pierdute...
Și ne pomenim cu toții într-o sărbătoare uriașă:
Strălucirea ei mă orbea
Dintr-un balcon al anotimpului de vată
Memoria-mi fu invadată de furtuni amare
Și amintirea tremură
În cel de-al treilea cântat al cocoșilor.

O pereche de zaruri

Îngheață din nou apele. Zilele mele sunt citite
Și trebuie să trec dincolo în caleașca aceea tânără
Care mă va duce spre țărmuri de mult risipite.

Uite, stau nemișcat până mâine când zorii
Mă vor trezi din inerția care planează
deasupra mea;
Voi fi surprins să aud izvoarele limpezindu-se,
Dar mă voi întrista să văd naivitatea dimineții
Degradându-se treptat sub soclul unor amiezi
fără speranță.

Îngheață din nou apele. Au rămas pe coclauri
Doar câteva izvoare tăcute, și acestea-s
căzute-n uitare.

Curând vom pleca și noi, unul câte unul,
Pe cărări de nimeni cunoscute
Peste care zac prăbușiți copacii de taină
Căzuți demult, când luna părea agitată și goală
Iar morții rătăceau prin caverne pictate.
Vă propun să găsim o pereche de zaruri
Pentru cărarea cea adevărată, fără întoarcere,
Peste care ninge întruna de mai multe milenii.

Îngheață din nou apele. Noi ne vom transforma
În amintirea unor muzici stelare.

Umbra unei mâini uriașe

Sub lumina care putrezește încet
Ziua se scurge tăcut către moarte.
Noaptea eternă inundă linia orizontului,
Totul se cufundă-n uitare,
O melancolie blândă se ridică din lucruri
Ca un abur pe oglinda nemișcătoarelor lacuri
Care dorm de milenii printre trestiiile frânte

În fața mea se așterne aceeași masă a tăcerii
Pe care lumânări aprinse strălucesc
În amintirea eroilor dispăruți
Și pe cortina albastră a cerului
Coboară umbra unei mâini imense,
Pregătită să scrie cuvintele:
Mani, tekel, fares: să luăm aminte!

Recurență

Ca o ruină noaptea se profila pe cer
Născând uimiri și spaime în fiecă ungher
Și din uitarea oarbă, cortegii lungi de morți
Își căutau norocul pierdut demult la sorți
Treceau pe sub ecranul unor planete arse
Sperând într-o-nviere a clipeilor întoarse

Și-atunci pe neașteptate în ora suferindă
O lume dispărută se aduna-n oglindă
Trecând de-un mal pe altul, spre câmpul
de-asfodelu
Spre-a-și regăsi odihna de dincolo de stele
Unde grădina albă de veșnicii așteaptă
Spre oaza nemuririi fiind ultima ei treaptă

Trec clipe, oameni, păsări, planete în derivă,
Statuia fericirii se-ascunde în arhivă
Apoi iubiri și gânduri se pierd în asfințit
Lăsând în amintire un calendar ciobit

Și-atunci Profetul zilei spre înălțimi sporește
Și-n taina de altare, el singur se zidește
Ca-ntr-un „memento mori”, vibrație de final
Ce va rămâne veșnic în câmpul ideal

* * *

mă uit la poza cu tine la mare
aș vrea să mă arunc și eu acolo
să înot în gelatino-bromura de argint
în triacetatul de celuloză
revelatorul și fixatorul
care vor dezvolta filmul
iar silueta mea să apară transparentă
apoi din ce în ce mai clară
și tu să nu știi cine e bărbatul de lângă tine
nici după ce vei fi luat fotografiile
făcute la centrul kodak
de pe bănulesc bodoni
fără să bănuiești că oamenii aceia
ți-au prezis viitorul

* * *

autobuzul pornește din stație
și pe măsură ce ia viteză
oamenii de pe trotuare se transformă într-o pastă
fără formă și fără culoare

probabil la fel văd lumea piloții
din avioanele care bombardează orașe

* * *

ți-ai schimbat fotografia de profil
 îmi amintesc bine hainele
 cu care erai îmbrăcată
 geanta-pisică
 cerceii-pian

era vară
ochii îți râdeau
se vedea pe fața ta
că ești măcar mulțumită
dacă nu chiar fericită

fotograful te-a surprins
când îți treceai mâna prin păr
cât să ți se vadă verigheta
mi-am spus atunci
ce norocos sunt
că femeia asta frumoasă
m-a ales pe mine

* * *

și dacă
până la urmă
dragostea nu este altceva
decât o obisnuință

partea din pat pe care dormi
locul la masă mereu același
dulapul cu haine
în care nu găsești nimic niciodată
cartea lăsată pe caloriferul din baie

dar oare nu la fel
te obișnuiești
și cu apa
și cu aerul

* * *

I-am auzit azi pe bourvil la radio
bonomul bourvil
pe care l-am văzut în filme când eram copil
alături de fernandel
amândoi mi se păreau bătrâni
dar îi îndrăgeam și râdeam mult la filmele lor
am aflat că bourvil a murit la 53 de ani
viața e atât de nedreaptă
omul ăsta bun ca pâinea caldă să moară
atît de repede
pe când timpul trecea mai cu milă
bourvil era încă un reper
am avut un camarad de armată din ploiești
care semăna cu el

și i s-a pus porecla bourvil
ieri au fost 33 de ani de când am fost lăsat
la vatră

și bourvil odată cu mine
ținea cu petrolul
probabil că ține și acum
nu l-am mai văzut de atunci
cum tot de atunci n-am mai ținut o armă în mână
nu știu dacă sunt prea bătrân acum să mai plec
în caz de ceva

dar știu că sunt suficient de bătrân
să fi fost contemporan cândva cu bourvil

* * *

de-a lungul zidului
la gara de nord
case mici
fără pereți
fără acoperiș
dar cu tot ce e bun într-o casă
o noptieră
două cești de cafea
un aparat de radio din care se aude
un cântec trist de jazz

iar în pat
acoperit cu o plapumă îmbâcsită
un câine care doarme

* * *

când a luat louise glück nobelul
i-am căutat texte pe net
am citit câteva
iar pe unul care mi-a plăcut mult
l-am tradus

apoi a aparut o antologie din poezia ei
elegantă
în Țiplă
cum îi stă bine unui autor premiat

zilele trecute am văzut într-o librărie
cartea la liber
m-am repezit spre cuprinsul ei
am parcurs-o filă cu filă
dar nu l-am găsit

erau și câteva volume în engleză
a village life
the seven age
averno
dar în niciunul dintre ele
nu era poemul
care se numea atât de frumos
a fantasy
tradus de mine
o închipuire

• Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU •

Leo BUTNARU

Inscripție pe o bancă de liceu

În visul de peste noapte, ploaia nu cădea, ci se prelingea lent, ca o cerneală diluată, pe geamurile aburite ale unei săli de clasă fantomatice. Nu auzeam zgomotul stropilor, ci doar o respirație grea, umedă, specifică provinciilor moldovenești de odinioară. Și acolo, în acea penumbră onirică, am aflat cu o certitudine absolută, deși nimeni nu rostise vreun cuvânt: că la Bacău fusese descoperită o bancă școlară de-a dreptul specială.

Era o bancă de lemn masiv, probabil de stejar, datând de pe la sfârșitul secolului al XIX-lea. În vis, o mângâiam cu dosul palmei, simțind asprimea fibrei înnegrite de umezeala a peste un veac și de nenumăratele atingeri ale unor generații de elevi. Dar atenția îmi era atrasă irezistibil de laterala ei. Acolo, lemnul purta o cicatrice. Nu era o zgârietură întâmplătoare, făcută de un cuțitaș de școlar neastâmpărat, ci un mesaj încrustat, probabil cu vârful unui cui, smuls din tocul vreunei uși sau din talpa unui pantof vechi.

Literele erau mari, cam stângace, dar tăioase: „Liceu, – cimitir al tineretii mele“.

Se presupunea, șopteau ecurile din vis și praful imaginar al unei arhive, că în acea bancă stătuse Gheorghe Andone Vasiliu. Viitorul poet George Bacovia.

M-am trezit brusc cu gustul de plumb în gură și cu inima bătând într-un ritm apăsător, ca un pendul de ceas de perete într-o casă părăsită. Ziua s-a revărsat peste geam, dar senzația acelei descoperiri onirice a rămas în firea mea ca o pânză de păianjen udă, poate înrourată. Am început să mă gândesc la acel moment, să-l reconstruiesc dincolo de bariera visului, să-i dau carne și sânge istoriei.

Îmi imaginam scena cu o claritate dureroasă. Sfârșitul secolului al XIX-lea sau începutul secolului XX la Bacău. Aerul din sala de clasă mirosea a cretă jilavă, a hârtie veche, a pelerine ude și a sobă de teracotă care abia mai ținea piept frigului. Liceanul Gheorghe Andone Vasiliu, palid, cu privirea pierdută dincolo de geamul aburit, asculta monotonia ploii ce bătea în tabla acoperișului. Nu era o ploaie purificatoare, ci una persistentă, mărunță, ce topea contururile lumii și transforma orașul într-o acuarică stearsă, în care totul se scurgea și se descompunea.

Profesorul recita mecanic o lecție despre istorie sau despre gramatică, cuvinte care se loveau de pereți și cădeau la podea, moarte. În acea atmosferă de sufocare lentă, mâna subțire a lui George, cu degete de viorist, tremurând nu de frig, ci de o plictiseală existențială prematură, căutase sub bancă. Găsise cuiul.

Si, pe când ceilalți elevi copiau mecanic de pe tablă, el începuse să sape în lemnul moale, dar încă tânăr, al băncii. Fiecare mișcare a cuiului era o eliberare, o mică revoltă tăcută. „Liceu”, scria el, și simtea cum fiecare literă îi fura o bucătică din speranță. „Cimitir”, continua, și înțelegea, cu o luciditate care îl nelinistea, că aceste ziduri nu erau menite să formeze minți, ci să îngroape vitalitatea, să îmbătrânească sufletele înainte de vreme, să le acopere cu stratul gros de praf al convențiilor și al rutinei. „Al tinereții mele”. Ultima sintagmă, săpată cu o încordare cam stinsă, pecetluia destinul.

Nu era o revoltă zgomotoasă, nu era un strigăt, ci o tihnită constatare funebă, un epitaf scris de cel care încă mai era în viață, dar care simțea deja cum i se răcește sângele în vene sub povara obscurității provinciale.

În zilele care au urmat visului, am căutat cu ochii minții acea bancă. Mi-o imaginam acum, în prezent, așezată undeva, într-un depozit prăfuit al unui muzeu județean sau într-o sală de clasă uitată, transformată în muzeu. O relicvă tăcută. Oamenii trec pe lângă ea, o privesc cu un interes superficial, citesc inscripția și zâmbesc indulgent, considerând-o nimic altceva decât o exagerare romantică a unui adolescent melancolic.

Dar eu cunosc adevărul. Știu că acel cui a săpat mai adânc decât în lemn. A săpat în esența unei sensibilități care avea să definească, peste decenii, poezia dezagregării și a toamnelor. Acea bancă nu este doar un obiect de muzeu. Este o piatră de mormânt anonimă, un monument funerar ridicat de un licean care a simțit, mai devreme decât ceilalți, că viața, în acea provincie melancolică și gri, nu era decât o lungă, interminabilă așteptare a ploii sau ninsorii, sub care tinerețea se vestejea încet, în liniște, ca un frunzar uitat sub o bancă de lemn.

Dan PERȘA

Gellu Dorian: ipostaze

Gellu Dorian face parte dintr-o rară scriitorie capabilă să transforme un teritoriu geografic într-o capitală culturală. Născut și format în proximitatea Botoșanilor, acel loc ales care a dat mari nume ale culturii românești, între care Eminescu, Enescu, Iorga, el nu a ales calea exodului spre București, așa cum au preferat să o facă mulți alți creatori importanți, ci a cinstit și sfințit locul de baștină. Nu a ținut neapărat să-și valideze talentul literar, lăsând recunoașterea personală la discreția confrăților și cititorilor (care l-au recompensat cu premiile cele mai prestigioase), ci a ales o cale mult mai dificilă, aceea de a fi un constructor cultural, devenind un veritabil spiritus rector al Nordului. Numele său se identifică structural cu revista „Hyperion”, o publicație care a reușit performanța rară de a fi o tribună națională unde dialoguează generații diferite de scriitori. Totodată, el este cel care menține viu spiritul eminescian nu prin festivisme sterile, ci prin rigoare critică și curatoriat literar, fiind eminența din spatele Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”. Figura sa publică emană o noblete discretă, specifică intelectualului care știe că textul

supraviețuiește întotdeauna contextului politic sau social imediat.

Afirmat în primul rând ca poet, Gellu Dorian este una dintre vocile importante ale generației optzeciste din zona Moldovei, deși parcursul său poetic este destul de personal și nu poate fi redus la formulele obișnuite ale generației sale. Critica literară remarcă faptul că lirica sa se construiește din „semnalele vieții ca atare”. El scrie o poezie a singurătății și a memoriei, ancorată în concretul vieții de zi cu zi, dar deschisă către întrebări existențiale și spirituale. Forța lui nu stă în experimentul formal radical, ci în continuitatea unei voci recognoscibile: sobră, melancolică și atentă la fragilitatea experienței umane. Volume precum „Singur în fața lui Dumnezeu” sau „Cartea singurătăților” sunt reprezentative pentru această direcție. Îi ilustrează atât latura elegiacă, cât și pe cea spiritual-reflexivă. La fel ca și recenta sa antologie,

„Valsul apei pe uscat”, îngrijită de poetul Ioan-Radu Văcărescu și prefată de Ioan Holban.

Maturitatea artistică vine cu alte imbolduri și altă energie. Astfel că Gellu Dorian devine cunoscut ca prozator și dramaturg (pe lângă deja amintita fațetă de animator cultural la Botoșani). Cel mai recent

roman al său poartă titlul „Numele Tatălui”, un roman masiv (Editura Cartea Românească, 2025). În regimul ficțiunii, Gellu Dorian abandonează parțial uneltele poetului pentru a îmbrăca mantia unui prozator de o profundă forță analitică. Romanul „Numele Tatălui” reprezintă o colaborare în subteranele memoriei și, în același timp, o investigație psihologică de înaltă tensiune. Titlul, cu puternice rezonanțe sacre și psihanalitice, fixează axa în jurul căreia gravitează întreaga narațiune: paternitatea ca traumă, moștenire și căutare. Romanul nu se livrează cititorului ca o cronică de familie clasică, ci ca un puzzle existențial. Gellu Dorian radiografiază modul în care figura tatălui, fie ea tiranică, absentă sau idealizată, modelează destinele descendenților. Stilul este dens, reflexiv, cu fraze ample care capturează nuanțele subtile ale vinovăției și ale iertării. Este o carte despre identitate,

despre cum ne purtăm părinții în sânge și în limbaj, chiar și atunci când încercăm cu disperare să ne smulgem din tiparul lor.

O altă fațetă a lui Gellu Dorian este cea de critic literar, probată cu o carte tot din 2025, „Primul raft” (poezia de primul raft). Un cititor de cursă lungă radiografiază poezia contemporană. Dacă în roman Gellu Dorian caută nodurile identitare ale ființei, în volumul de critică și eseistică el își expune deschis instrumentele de lectură. Cartea se constituie ca un jurnal de idei și o suită de radiografii literare aplicate pe texte-cheie ale literaturii contemporane. Metafora „primului raft” este extrem de sugestivă. Ea trimite la cărțile esențiale, aparținând canonului timpului nostru. Este selecția personală a unui scriitor care a citit enorm și filtrează totul prin sensibilitatea creatorului. Nu practică o critică universitară, rigidă sau conceptualizată în exces. Textul său este generos, empatic cu opera analizată, dar necruțător cu impostura. Fie că discută despre poezia optzecistă, despre destinele marginale ale literaturii, el caută întotdeauna pulsul textului, acea scânteie care face ca o carte să merite locul pe raftul întâi al posterității.

Frustrarea de a trăi șirul lui Fibonacci fără nicio alterare a sensului sau măcar a direcției face din cele șapte schițe ale volumului indicatori preciși ai unei bucle existențiale în care suntem prinși ca popor – bucla lui Goe & Ionel. Nicolae Munteanu – spirit ludic și atent analist al psihologiei sociale – oferă, după cum anunță titlul, *Goe & Ionel upgrade* (Ed. Limes, 2026), o variantă „upgrade” a lumii caragialiene. Plasată în prezentul biografic, lumea personajelor basoreliefate este aceeași. Ce s-a schimbat este limbajul intertextual și metatextual. Cititorul contemporan va înțelege fiecare fir al filigranului, uneori subtil ca o dantelă care încântă sub un zâmbet complice, alteori abrupt ca un torent menit să spargă zidul indiferenței, să trezească conștiința adormită în alt veac.

Jonglând cu diferite perspective naratoriale, satira devine cu atât mai savuroasă și jovială. Fie că un tren dotat cu inteligență artificială este conștient inclusiv de intențiile unui călător teribil de răsfățat, fie că Ionel îi povestește tatălui despre vizita musafirului la onomastica sa, fie că rămâne prietenul ce la nevoie se (re)cunoaște sau se retrage în ipostaza omniscienței a maestrului păpușar, naratorii – aceste holograme epice – repun în prim plan tipologia unor caractere ce nu pier: răsfățatul, dama cochetă, turmentatul, naivul, canală.

Ludicul – în ipostază de-mprumut de la boțul cu ochi – se propagă efervescent în jocuri de cuvinte, în replici binecunoscute, în graiul neaș postdecembrist, în inferențe populare sau literare, zeugmă, chiasm, paralelism sintactic și acronime, țesând o rețea de simboluri programatic așezate fiecare la locul său, trădând astfel intenția auctorială de profesor de limba și literatura română.

Subiectele, pe tiparul caragialian, sunt pliate pe realitatea autorului, astfel că trăsura este înlocuită cu Tesla, jucăriile sunt cu telecomandă, trenul – singurul futurist, din rațiuni de... Al; doar politica își menține sistemul de manipulare. Aversiunea față de manipularea politică se remarcă invaziv în fiecare notă a discursului epic. Transgresând fie naratorul,

Mihaela HAȘU-BĂLAN

Goe & Ionel upgrade

fie personajul, vocea profesorului se infiltrează în fiecare strat al receptării, astfel că măiestria jocului lingvistic și, implicit, artistic se dezvăluie anume fiecărui tip de cititor.

Lumea contemporană, regăsită în fundal prin referințele evidente (NATO, Tik-Tok, SARCOV 2, AI) sau în-văluite ludic cu n.b. (IMAS – Institutul Mai Aveam Speranță înainte de vot, SPP – Serviciul Paznicilor Potenți, CNA – Comisia Națională Antibullying), îi este autorului prilej de defulare sub mască

epică a văzului enorm și simțului monstruos pe care realitatea socială și politică le imprimă cetățeanului cu consecvență teribilă. Textele abundă și în referințe ale lumii politice actuale mascate concentric pe straturi de receptare (de la *Cui pese de minciunile...*, *Cui pese de valorile...*, *Cui pese de sărăcia...* până la *Vrei să fii pur și sapi până dai de aur* și *De-aia sunt proeuropene...*), revelând în esență un univers ficțional concentrațional (!) la nivel ideatic.

• Cristina Ciobanu

Toposul evidențiază câteva găuri negre: trenul, decapotabila, barul, pupitrul de adresare în Senat – toate permițând vorbăria sau „trăncăneala” (amintindu-ni-l pe Mircea Iorgulescu în „Marea trăncăneală”) ca unic *modus vivendi*... Deliciul cărții stă, de altfel, și în vorbele de duh, în argoul și jargonul anilor '90 amestecat fluid cu cel al generației Alpha, încât jocul lingvistic coagulează saltul între generații, unind în receptare bunici și nepoți deopotrivă, descrețind frunți în același spirit neaș românesc al hazului de necaz. *Gioarse, naspa, mardeală*, cât și *gen, sanchi* lângă *bullshit* trădează și intenția educațională – învățăm, învățăm, învățăm (!). Pe scara imprecățiilor, *ce nevoia* amintește de un bun-simț pierdut deja în negura generației Z, reflectând nivelul maxim autopermis de exprimare a revoltei.

Goe și Ionel, avataruri ale societății caragialiene, completați contrapunct de Alegătorul (Văsălie) și Dama voluntară (madam Georgescu, o senatoare), Directorul (Popescu), Tatăl (tot Popescu), Musafirul (Goe Ionescu (!)) se metamorfozează constant, devenind Elevul, Profesorul, Politicianul, Generalul. Îi vedem pe protagoniști în atâtea ipostaze încât universul se multiplătează, se compune, se descompune și se recompune continuu într-un joc al oglinzilor ce traduc însă un punct fix: stagnarea într-o mediocritate obtuză și fără ieșire, oglinda însăși – ca spațiu închis, fără ieșire – devenind un leitmotiv. Un fir al speranței se țese totuși, pe nesimțite, în ideea schimbării și a preschimbării, necesare și în politică, cum este necesară în toate: „Dacă nu există schimbarea, din vierme cum să apară fluturele?”

Concluzia e clară: *cineva trebuie* să tragă semnalul de alarmă! „Cine va dori să învețe are toate șansele să izbutească.” Trenul rămâne metafora vieții într-o călătorie cu sens unic.

**O perspectivă
necesar deformată
asupra datelor
imEDIATE
ale literaturii
franceze din secolul
al XX-lea (2)**

Judecând după cele consemnate mai sus, 1938 poate fi considerat a doua bornă decisivă, aceea când se încheie o epocă și alta se anunță. Următoarele titluri nu sunt numai simptomatice, ci chiar se înscriu într-o nouă realitate literară: „la Nausée (Jean-Paul Sartre), „Plume“ (Henri Michaux), „Noces“ (Albert Camus), „le Théâtre et son double“ (Antonin Artaud), dar și „l'École des cadavres“ (Louis-Ferdinand Céline) sau primul roman al lui Samuel Beckett, „Murphy“ (în engleză). Breton a publicat „l'Amour fou“ în 1937, Malraux, „l'Espoir“, iar Julien Gracq, „Au chateau d'Argol“, Colegiul de sociologie (Roger Caillols, Michel Leiris, George Bataille) este activ între 1937 și 1939, „l'Âge d'homme“ (Michel Leiris) apare în 1939, ca și „Tropismes“ (Nathalie Sarraute) sau „Journal“ (André Gide) în „Pléiade... Se vede cu ochiul liber, suntem la o răscruce. Grupul suprarealist explodează, sub „pumnii“ politici: Louis Aragon intră în rândurile partidului comunist și publică în 1935 „Pour un réalisme socialiste“, iar în 1936, „les Beaux Quartiers“. Céline, care scrisese deja, la începutul anilor 1930, „Voyage au but de la nuit“ (1932) și apoi „Mort a crédit“ (1936), face să sufle un vânt tăios peste romanul autobiografic și peste întreaga proză, în general, și se rătăcește, oarecum neașteptat, în miasmele pamfletelor sale antisemite. Jean Giono, în munții săi din Contadour, zăbovește asupra pacifismului său utopic „Réfús d'obéissance“, 1937; „le Poids du ciel“, 1938). Literatura

frontiere fluide

Anxietatea proximității, sterilitatea distanțării

Gheorghe IORGA

trebuie să facă față unei crize altfel mai grave decât aceea care se profila în 1913: succesul regimurilor totalitare (U.R.S.S., Germania, Italia, Spania) este o amenințare generală asupra Europei. Toți acești scriitori, care au cunoscut ororile Primului Război Mondial și au denunțat, unii dintre ei, dramele colonialismului (de exemplu, Gide, pentru Congo și Ciad), înainte de a denunța iluziile paradisului muncitorilor (același Gide, în „Retour de l'U.R.S.S.“, 1936; „Retouches a mon retour de l'U.R.S.S.“, 1937), au pus, din 1934, bazele Comitetului pentru vigilența scriitorilor antifasciști, cu o eficacitate destul de redusă în privința forțelor politice. Victoria Frontului popular (1936) nu va face decât să prelungească puțin credința într-o ieșire pozitivă. Al Doilea Război Mondial, ce contribuie la constituirea a două mari blocuri (Estul și Vestul) și la războiul rece, întărește ideea că literatura trebuie să intre în lupta politică: doctrina sartriană a angajării face atunci furori („Qu'est-ce que la littérature?, 1947; revista „les Temps modernes“), bizar amestecată în succesul existențialismului, etichetă filozofică de-a dreptul lașă, acoperind opere atât de diferite, cum ar fi cele ale lui Sartre și ale lui Albert Camus. Chestiunea literaturii se pune în termeni de responsabilitate, dezbateri ce prelungește conflictele care au divizat suprarealismul. Decolonizarea din anii 1950, războaiele din Indochina și din

Algeria întrețin un asemenea climat. După U.R.S.S., China și chiar Cuba lui Fidel Castro vor servi drept referință unei întregi părți din inteligența franceză. Evenimentele din mai 1968 pot fi considerate drept sfârșitul acestei perioade, cu prăbușirea a ceea ce André Malraux, într-un alt context, numea „iluzia lirică“ a revoluției.

Tocmai împotriva acestei concepții se ridică Noul Roman al anilor 1950 – altă etichetă, jurnalistică de data aceasta, pentru a desemna opere ce pun altfel problema angajării. Se poate, desigur, propune o interpretare politică a acestei mișcări și a refuzului ei de a amesteca literatura și politica. Acești scriitori (Michel Butor, Claude Simon, Alain Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute, Robert Pinget) înțeleg să distingă responsabilitatea personală a scriitorului (mai mulți dintre ei semnează faimosul Manifest al celor 121 în timpul războiului Algeriei) de cea a operei, a textului. Ar fi necesar așadar să alegem unul dintre acești ani figurând ca dată decisivă? Avangarda (noul roman, teatrul absurdului, noua critică), „neastâmpărată“ ca orice avangardă, e prea legată de ceea ce a precedat-o (Sarraute cu Proust și Sartre, Beckett cu Proust și James Joyce, Robbe-Grillet cu Raymond Roussel, Eugene Ionesco cu teatrul dada, Roland Barthes cu Sartre etc.), pentru a putea repera cu adevărat un moment de ruptură totală. Mai mult, merită să punem în evidență existența a

două producții literare paralele și complementare: cea unde se manifestă o căutare formală purtătoare de sens și cea care adâncește brazde cunoscute deja. Dar este și perioada maturității pentru un număr de opere antamate înainte de război și care acced atunci la recunoaștere, în afara modelor și mișcărilor (Leiris, Francis Ponge, Raymond Queneau, Bataille, Maurice Blanchot, Gracq, René Char etc.): tot atâția scriitori care, în majoritatea lor, au participat, la începutul carierei literare, la mișcarea suprarealistă și la luptele politice în care s-au angajat. Perioadă extrem de bogată, cu aspecte multiple ce pot părea contradictorii – și care se va încheia în jurul lui 1980.

Puține texte cu adevărat remarcabile în 1980. Sunt, mai degrabă, moartea lui Sartre și a lui Barthes, care dau impresia că o epocă se termină. Fiecare dintre ei – Sartre este ultimul dintre „marii scriitori“, Barthes este heraldul avangardelor anilor 1960-1980 – încarnase o anumită concepție despre literatură și, înainte de toate, concepția despre importanța acesteia. Cu „les Mots“ (1964), Sartre încercase să se despartă de literatură, dar „les Mots“ îi aduce Premiul Nobel (pe care îl refuză). Iar Barthes, de-a lungul anilor, abandonează treptat sistemele și metodele pseudoștiințifice pentru a se apropia de Gide și de Proust („La Chambre claire“, 1980), două imagini destul de tradiționale ale „scriitorului“. Altă dispariție, cea a lui Georges Perec (moare în 1992,

la vârsta de 46 de ani), ce pune capăt prematur operei celei mai promițătoare a generației lui, unde se aliază căutarea formală și reflecția asupra omului și istoriei. Sunt trei generații de fapt care, simbolic, vor lipsi literaturii, dar nu în măsură s-o lase... orfană. Intrarea cunoscutei Marguerite Yourcenar în Academia Franceză (1980) poate fi văzută ca semnul unei reînnoiri a instituției – scriitoarea însăși a fost un simbol al literaturii. Dar sfârșitul secolului al XX-lea pare mai degrabă timpul bilanțurilor și al consacrărilor („Enfance“, de Nathalie Sarraute, „Les Géorgiques“, de Claude Simon, care primește Premiul Nobel, la rândul său, în 1985), decât al unei deschideri. Vechii „revoluționari“ se cumintesc, devin mai înțelepți (Philippe Sollers părăsește Éditions du Seuil, care sprijinise majoritatea căutărilor din anii 1970, trece la Gallimard și îl înlocuiește pe Mao cu papa în panteonul său ideologic), „noi filozofi“ iau locul scriitorilor în dezbaterile politice și ale societății, televiziunea (Bernard Pivot și faimoasa lui emisiune „Apostrophes“) înlocuiește revistele literare deja „bolnave“, căzute oarecum în desuetudine după 1945, și garantează singură succesul unei cărți. Sfârșitul școlilor, al mișcărilor, al avangardelor etc. să fie sfârșitul literaturii? Scriitorii își publică în continuare textele, dar în niciuna dintre opere epoca actuală nu se recunoaște în mod absolut. Neîncrederea în doctrine și dogme, spațiul din ce în ce mai intens ocupat de mass-media și gustul acesteia pentru senzațional fac opera literară din ce în ce mai puțin vizibilă. Din ce în ce mai prețioasă: voci individuale și rare, cărora cititorul trebuie să le acorde cea mai mare atenție dacă vrea să mai audă vocea literaturii...

Zone și forme de relief (3)

c. Regiunea insulară

De spațiul propriu-zis italic, continental și peninsular, au depins succesiv, sub raport politico-militar, începând cu sec. al III-lea a. Chr. și până la sfârșitul Antichității, și cele trei mari insule situate în imediata apropiere: Sicilia, Sardinia și Corsica. Din perspectivă strict geografică, ele alcătuiesc, împreună cu teritoriul Italiei propriu-zise, o remarcabilă unitate.

Situată la o distanță minimă de peninsulă, aproape aceeași cu distanța care separă Sardinia de Corsica, Sicilia, cea mai mare insulă a Mediteranei, este dominată de relieful montan. Apenninii sudici sunt continuați, pe sub pragul strâmtorii numite azi Messina, de Munții Siciliei, care prezintă aceeași structură geologică (roci granitice și gnaisuri). Ei se ramifică în trei catene principale, conform configurației triunghiulare a insulei. Înfățișarea munților este sălbatică și aspră, impresie accentuată de ariditatea multor culmi, cu stâncile golașe.

Liviu FRANGA

vade mecum

Italia înainte de Roma (VI)

În partea sudică a Siciliei domină podișurile înalte, de asemenea aride, care coboară în dealuri ușoare, calcaroase, spre Mediterana. Țărnuțul occidental, ca și cel meridional, se încheie prin faleze povârnite și lungi, întrerupte de plaje înguste, cu nisip aurii.

În nord-estul insulei se ridică cel mai înalt munte din lanțul apenninic, vulcanul Etna (lat. *Aetna*), de peste 3200 m și ocupând o arie circulară de circa 1300 km². El este cel mai însemnat vulcan din Europa și încă în activitate. Aici se afla, după mitul greco-roman, reședința-atelier a zeului-făurar numit de romani *Vulcanus* (de unde și numele formei de relief din limbile moderne, atât în cele direct continuatoare ale latinei – limbile romanice –, cât și în celelalte), precum și

sediul ajutoarelor zeului, ciclopilor (divinități de rang inferior, slujitori ai zeului teluric, din adâncurile pământului, numiți în greacă „ciclopi“, respectiv „cu ochiul rotund“, pentru că aveau un singur ochi, rotund, chiar în mijlocul frunții).

Singurul șes mai întins se desfășoară în arcul de cerc al Golfului (azi numit) Catania, dincolo de care se prelungește prin fâșia sud-estică a câmpiei Terranova (de asemenea în denumirea ei actuală). Și în nord, o fâșie de șes alonjează mult mai largul golf Palermo, al cărui nume se datorează unei străvechi cetăți-colonii feniciene, întemeiată în prima jumătate a mileniului I a. Chr. (nume intrat din feniciană în greacă și preluat de acolo în latină, toponimul căpătând forma latinizată *Panormus* sau

Panormum, de unde provine numele orașului actual și al golfului corespunzător în italiană, Palermo).

Sardinia și Corsica, celelalte două insule de dependență italică ale Mediteranei central-occidentale, prezintă, la rândul lor, un relief predominant montan sau, complementar, colinar. Masivele sunt stâncoase, despărțite prin văi și depresiuni adânci. În Sardinia, cea mai înaltă culme nu depășește 1834 m, pe când, în Corsica, ea este cu aproape 1000 m mai ridicată. Suprafața câmpiei este remarcabil mai întinsă în Sardinia, deoarece terenurile cultivabile nu doar învecinează litoralul insulei, practic înconjurând-o pe toate părțile, ca în Corsica, ci și urcă spre interior, mai cu seamă de-a lungul râurilor din sud-vest, sud-est și nord. În preajma anumitor țărmuri, în special în zona golfului Cagliari (de la orașul omonim, cunoscut în Antichitatea romană sub forma latinizată *Caralis* sau *Carales*), terenurile devin uneori mlăștinoase și, chiar și azi, insalubre. Denumirile actuale ale celor două insule le continuă, la fel ca în cazul Siciliei, nemodificate pe cele latine din Antichitate.

Cristina CIOBANU:

„În arta mea apare necesitatea absolută a libertății”

– Ai lucrat timp îndelungat ca scenograf, întâi la Teatrul de Animație, apoi la Teatrul „Bacovia”. Ți-ai dorit să lucrezi ca scenograf sau la început a fost un concurs de împrejurări?

– Teatrul este un capitol special al vieții mele profesionale, în primul rând pentru că a fost un loc în care rutina nu exista și aveam mereu proiecte cu oameni interesanți: regizori, actori... Am început la Teatrul de Animație, unde Valentin Prisăcaru a fost scenograf o viață întreagă. Atunci, încă mă numeam Cristina Prisăcaru; cu actualul nume, Cristina Ciobanu, mi-am început cariera artistică. De la unchiul meu am învățat tot ce era necesar într-o carieră de scenograf: decor, costume, păpuși. A fost o perioadă interesantă: mi-a plăcut mult să creez caractere. Păpușile sunt personaje complexe; este nevoie de multă ingeniozitate tehnică. După o pauză de câțiva ani, am revenit ca scenograf la Teatrul „Bacovia”.

– Cu ce regizori ți-a plăcut cel mai mult să lucrezi? Cum regizorul își concepe spectacolul ca un întreg, sunt curioasă câtă libertate îi poate lăsa scenografului? Ce spectacol ți-a fost mai drag și ar fi meritat poate chiar o expoziție separată cu lucrările tale făcute pentru scenografie?

– În memoria mea afectivă rămân spectacolele „Nora”, de Henrik Ibsen, în regia lui

Dumitru Lazăr Fulga și „Bădăranii”, de Carlo Goldoni, în regia lui Cătălin Naum. Un scenograf se poate înțelege cu orice regizor, teoretic. Însă ca în orice proiect artistic de echipă, este necesară o anumită afinitate, o armonie de idei... De fapt, e o activitate complexă, foarte diferită de lucrul în atelierul personal. O expoziție de scenografie nu mi-am dorit niciodată! Obiectele de decor și costumele trăiesc în spectacol cu personaje vii, cu lumini, muzică... Altfel este neadevărat!

– „All that blues”... – o expoziție care reflectă dragostea ta pentru muzică, pentru blues, pentru jazz... Care sunt muzicienii tăi preferați? Spuneai la deschiderea acelei expoziții că îți place să lucrezi ascultând

muzică. Atunci când lucrezi la ceva nou, există un moment în care simți nevoia fie să mărești volumul muzicii, fie să-l reduci semnificativ? Unde, când și de ce se oprește muzica? În ce poți transforma, artistic, spiritual liniștea?

– Muzica nu se oprește niciodată; liniștea este tot o anumită muzică... „All that blues” a fost o expoziție dintr-o perioadă de grație. S-a întâmplat pur și simplu, ca o revărsare de revelații plastice, armonii și ritmuri. Momentele în care lucrez nu pot fi reduse la o anumită tehnică sau rutină. Sunt unice, conțin emoții, stări, transcendență... Fondul sonor din atelier e divers: câteodată, doar vântul prin frunze sau ploaia în geam..., altă dată, Miles Davis sau John Surman... Am multe preferințe muzicale, începând cu clasicii Corelli, Bach, Debussy, Ravel, apoi, Pink Floyd și Beatles, Genesis, Bill Evans, Glenn Miller, Duke Ellington, John Surman, Jan Garbarek, Ravi Shankar... Pot continua... Îmi aleg muzica în funcție de starea de spirit și de tema pe care mi-am propus-o.

– Lucrările tale cu mult negru mă duc cu gândul la poeziile eminesciene, unde tema cosmosului este revelată în deplină concordanță cu multiplele semnificații ale negrului. „O, acele uriașe, însă mute piramide / Cari stau ca veacuri negre în pustii impietrite...”; „Și ca oceanul negru răscolit de visuri grele, / Urbea își frământă falnic valuri mari de fum și jar...” (din poemul „Memento mori”). La Eminescu, negrul simbolizează neantul, absolutul cosmic, trecerea timpului; cu toate acestea, este și sâmburele creației. Ce semnificații are negrul în picturile tale? Cerul nopții fără lună sau misterul eternității?

– Negrul este întuneric, infinit, necunoscut... Blackspace, fără timp, fără nimeni... De fapt, e lipsa culorii, deși poți foarte ușor „colora” cu negru orice. E chiar mai mult decât atât. Închizi ochii și te afli deodată într-un loc necunoscut, evadezi din realitate... Realitatea, așa cum este ea percepută inconștient... De fapt, devii conștient de alt spațiu, infinit, fără timp. Ești doar prezent. Desigur că timpul e de vină pentru tot: trece prea repede sau prea încet, presează, stresează, ordonează. De fapt, e doar o convenție pentru a ordona această realitate, pentru a măsura natura lucrurilor. Restrictiv. Mai are oare valoare timpul atunci când îl iubim pe Iisus? A încetat el vreodată să existe? Iisus este o constantă absolută a existenței noastre: e acum, aici, infinit... Dacă există conștiința infinită, timpul dispare. Devine Negru. Necunoscut. Recomand lectura cărții „Sfârșitul timpului”, de Jiddu Krishnamurti...

– Pe mine mă atrag mult scriitorii mistici creștini. De exemplu, chiar în perioada asta citesc o carte a Sfântului Maxim Mărturisitorul, „Mystagogia. Cosmosul și sufletul. Chipuri ale bisericii”. Uite, chiar am cartea la mine, îți citesc un fragment din cele subliniate, care se potrivește în chip minunat cu ce ai zis tu adineori: „Adevărul este Dumnezeu, în jurul Căruia mintea, mișcându-se fără sfârșit și fără întrerupere, nu poate avea un capăt al mișcării ei, neaflând hotăr [limită/peras – nota red.] acolo unde nu există spațiu și distanță. Măreția minunată a infinității dumnezeiești nu are cantitate, nici părți, nici dimensiuni spațiale și nu este vreo înțelegere [comprehensivitate – n. red.] care să ajungă la a cunoaște ce este după ființă. Iar ceea ce nu este supus dimensiunilor spațiale sau vreunei înțelegeri de orice fel nu poate fi străbătut până la capăt”.

Dar să ne întoarcem la arta Cristinei Ciobanu! Într-o cronică despre expoziția ta de la Galeria „Kunstreich” (Berna, Elveția, 2003), Vasile Igna afirmă: „Fermitatea liniei și dispunerea volumelor, compoziția «clasică» sunt înlocuite de un joc savant (deși aparent aleatoriu) al planurilor, care împarte suprafața în câmpuri ce se atrag, se susțin sau se resping reciproc. De unde și senzația de mare libertate a compoziției, alternanța ritmurilor, evanescența aproape hieratică a ele-

Violeta SAVU: – Dragă Cristina, ți-ai reamenajat foarte frumos atelierul, îmi place mult! Mă simt bine aici, printre tablourile tale, unele de dimensiuni mari, altele mici, dar toate cu un anumit miraj și sensuri ascunse... Universul tău plastic mă fascinează de ceva vreme. Nu știu prea bine de unde să începem, poate de la un alt interviu pe care ți l-a luat în urmă cu câțiva ani doamna Carmen Mihalache. Printre altele, i-ai mărturisit că întâi a existat poezia pentru tine, apoi arta... Cum ai trecut de la poezie la desen, ajungând să te dedici cu tot sufletul artei plastice? Când a avut loc această schimbare? Ai renunțat de tot la poezie sau te mai vizitează, din când în când, Calliope, zeita poeziei? Cine ți-a descoperit talentul la desen și cine ți-a insuflat dragostea pentru artă? La Facultatea de Artă¹, ai absolvit secția de ceramică... Totuși, puțini dintre admiratorii artei tale îți cunosc latura de ceramistă.

Cristina CIOBANU: – Poezia are o prezență universală, nu o poți extrage de niciunde. Pot spune că am ales o altă formă de a compune: desenul, culoarea, modelajul... Un limbaj mai direct, într-un fel personal expresiv, ce mi se potrivea atunci. Acum poezia există în compozițiile mele. Dacă vrei, facem un test și, pentru o lucrare anume, compun câteva versuri... Dacă există o genă a talentului, sigur o am de la tatăl meu, Petru Prisăcaru, și de la unchiul meu, Valentin Prisăcaru, scenograf la Teatrul de Animație. Când am hotărât să studiez arta, am început la Școala Populară de Artă, cu profesorii Ilie Boca, Voicu Alexandrescu... Când am ales la facultate secția de ceramică-sticlă-metal, am vrut să învăț și alte tehnologii, în afară de desen, culoare, anatomie, istoria artei. Mai târziu, regimul de fabrică unde am avut repartiție nu a fost pe placul meu, așa că am devenit, pe rând, profesoară la Școala Populară de Artă, scenografă la Teatrul de Animație, creatoare de modă..., în funcție de vremuri și tendințe.

mentelor. În ciuda nonfigurativului, sau poate tocmai de aceea, pânzele Cristinei Ciobanu «cântă». Am vorbit despre ce înseamnă muzica pentru tine. Ce înseamnă spațiul pentru tine, dar liniile atât de des utilizate?... Eu le ador pe cele subțiri, mă fac să mă gândesc că nu există fixat un început, nici sfârșit...

– Intuiești bine: nici început, nici sfârșit... De fapt, nu putem fixa nimic, niciodată. Și în pictură existăm, curgem, de la o pânză la alta, mereu diferit, dar armonios, ca în muzică, în ritm de blues sau clasic... Uneori ajungi la inima celui care privește. Să revin: spațiul este locul unde mă aflu aici și acum sau Necunoscutul câmp cuantic unde toate posibilitățile există. Așa apar jocul de suprafețe, liniile, culorile sau doar întinericul negrului, animat cu luciul unei forme aurii sau argintii. Spațiul unde totul se întâmplă, în fel și chip, e micronic și infinit.

– Magda Cârneci afirma: „Formula sa non-figurativă [a Cristinei Ciobanu – n. red.] rămâne vie, agilă pentru că păstrează urme, sămburi, aluzii din panoplia bogată, fastuoasă a formelor recognoscibile în real”. Totuși, nu ai evitat complet nonfigurativul; mă gândesc la picturile tale muzicale, la cele cu pălării, la venețiene, la portrete... Cum treci de la abstract la figurativ, de la figurativ la creații profund spirituale, aproape mistice, cum ai făcut și în „Qualia”?

– Calea, Adevărul, Viața... În artă pornești mereu de la creația perfectă a lui Dumnezeu. Asta e Sursa. Apoi o treci prin filtrul emoțiilor personale, cu armonie și grație pentru darul pe care îl ai: talentul. Sursa înseamnă studiul naturii, secțiunea de aur din orice creație divină. Prin studii intense, atingi esența și natura lucrurilor. Urmează să te detașezi, să ai o idee clară și să-ți compui lucrarea într-o manieră personală, care să sublimeze ceea ce ai studiat și ai învățat de la maeștri. Abstractul nu există cu adevărat. Marcel Chirnoagă spunea că nici „zero nu e abstract”. Când venim pe lume, avem deja un proiect. După ce vedem lumea, rămâne totul undeva în inconștient. De exemplu, pornind de la studiul unei figuri

umane, poți concepe o întreagă expoziție așa-zis abstractă doar prin omiterea a ceea ce este arhicunoscut. O ureche devine o linie spiralată terminată într-un punct, un ochi se transformă în cercuri concentrice... Geometria secretă a lucrurilor de orice natură e locul comun al picturii abstracte. Cât despre expoziția „Qualia”, cu spațiile ei negre, este doar un fragment dintr-o serie amplă, care va urma... Voi alcătui atunci o imensă tapiserie, ca un portal spre conștiința unde ne aflăm de fapt toți, știind sau nu...

– Ai participat la câteva tabere de creație, dintre care mi-ai spus că te-ai simțit foarte bine la Tescani. Este un loc magic pentru tine?

– Tescani este mai mult decât un loc; l-aș numi spațiu spiritual. Pentru mine, da, este un loc magic al luminii solare de la răsărit și apus, al verdului întunecat și al sonorității majestuoase enesciene. Tescani este un spațiu monumental, o catedrală. E viu. Aproape că nu-l poți picta; întâi trebuie să-l auzi, să-l simți ca pe o emoție. Niciunde nu am simțit imboldul de a picta cum am simțit acolo. Peisajele mele de la Tescani sunt un capitol special al artei mele, căci acolo copacii au o solemnă nostalgie, iar lumina este aurie, indiferent dacă este senin sau plouă. În acel loc există o stare de meditație permanentă, fără contraste agresive, într-o armonie deplină.

– După atâtea relatări intens-spirituale, te invit să trecem și prin ceva mai... teluric. Din câte știu, au existat câteva parade de modă care au inclus creațiile tale vestimentare...

– Arta vestimentară este mereu interesantă: oamenii se îmbracă și joacă roluri. E jocul cu forma umană, cu țesături și texturi diferite. Pentru mine a fost doar un joc; sigur, destul de serios.

– Ai avut expoziții în țară², multe și peste hotare³. Lucrările tale au stat pe simeze în galerii de artă din Finlanda, Franța, Elveția, Italia, Germania, Austria, India, SUA... Limbajul artei este, indubitabil, universal. Totuși, de la o țară la alta, de la o cultură la alta, ne poți spune dacă există diferențe în modul de a concepe, de a înțelege, de a respecta arta?

– Există mari diferențe în special în modul de a respecta arta. De exemplu, în India a fi artist e ca și cum ai avea un titlu nobiliar; ești respectat; uneori marii maeștri sunt însoțiți peste tot cu mare venerație de discipoli. În Finlanda, artistul are un statut oarecum protejat, beneficiind inclusiv de venituri garantate după o anumită vârstă...

– Tot mai mulți oameni de cultură se tem că arta și literatura vor fi minimalizate, chiar anihilate de inteligența artificială. Unii se tem că actul uman creativ va deveni fără sens...

– Arta nu poate să dispară! Arta e viață, chiar dacă ne mai jucăm cu artificial intelligence... Actul creativ nu poate deveni fără sens; ar dispărea lumea pur și simplu! Nu e vorba doar de a face artă. Despre artă cred că va lua alte forme prin excelența digitală sau se vor inventa alte tehnici... În acest sens, dacă vizitezi Bienala de la Veneția, vei avea o panoramă a ceea ce poate deveni arta în viitor. Dar viitorul nu există încă, nu-i așa?!

– Luna trecută ai împlinit o vârstă frumoasă, rotundă. Cum se uită femeia matură de acum la copilul care compunea versuri?

– Sunt foarte bună prietenă cu acel copil: mergem în continuare cu o oglindă în mână, îndreptată spre cer, imaginându-ne că pășim pe nori, stele, lună, soare...

– Poetică imagine! Ca să încheiem „aproape” rotund: mi-ai zis la începutul discuției noastre că ai putea face câteva versuri pentru o lucrare anume. Îți lansez o provocare mai mare: ai putea transpune întreaga ta creație în poezie?

– Uite o poezie de-a mea: „la o picătură / Da, de aur / Las-o să cadă / Sigur / Ești în cer cu Dumnezeu / El te ia de mână / Și / Acum / Lași / Picătura de aur / Să zboare / LIBER...” Întreaga mea artă nu știu dacă o pot transpune într-o singură poezie... Dacă ar fi să concentrez arta mea în câteva fraze, aș zice așa: în arta mea apare necesitatea absolută a libertății. O anumită libertate... Conectându-mă la conștiința infinită... Sfârșitul gândului și începutul golului... Pictez figuri, obiecte sau peisaje atunci când le surprind aproape de dispariție, când pot să surprind un fel de lumină specială sau o stare anume. Pictez „abstract” atunci când găsesc un anumit ritm insolit. În fața unei suprafețe albe, gândurile se opresc. Apare un fel de sclipire, o scânteie a vreunui moment, fără continuitate. Dispare... E liniște..., întineric..., nimic..., nimeni..., niciunde... O aventură spațială și cromatică, o expresie a unei lumi infinite.

Arta mea devine a doua mea natură, nu a lucrurilor, ci un fel de muzică vizuală despre... Necunoscut. Viață. Mister. Fără timp... Desenez, alcătuiesc volume, forme, compun, șterg, acopăr, revin, îmi amintesc studii, geometrii, lucruri, culori... În final eliberez esența, emoția, expresia.

Interviu de
Violeta SAVU

Note

- 1) Cristina Ciobanu a absolvit Institutul de Arte Plastice „Nicolae Tonitza” București.
- 2) Expoziții personale în țară (selectiv): „All That Blues”, Galeria de Artă Brâncuși, Parlamentul României, București (2011); „Cris”, Sala de Expoziții „Constantin Brâncuși”, Parlamentul României, București (2013); expoziție personală, Galeriele de Artă „Alfa” Bacău (2018); „Qualia”, Galeriele de Artă „Alfa” Bacău (2025)
- 3) Prezențe artistice internaționale, cu expoziții personale (selectiv): „Royal Garden Blues”, Galeria Art Konsult, New Delhi, India (2000); personale: Galeria Kunstreich, Berna, Elveția (2003); Galeria Ripustus, Hämeenlinna, Finlanda (2005); „White & Gold”, Galeria Ripustus, Hämeenlinna, Finlanda (2008); personală, la Castelul Jegenstorf, Berna, Elveția (2009); participări la expoziții de grup și simpozioane în Franța, Finlanda, Elveția, Italia, Olanda; în unele țări, mai mult de două ori

Noi universuri infinite

De la Miruna-Ștefana Vlad, elevă în clasa a X-a la Colegiul Național de Artă „George Apostu” din Bacău, secția Arte vizuale, specialitatea Grafică, află că desenul constituie pentru ea „modul prin care imaginația concepe noi universuri infinite”. Tema lucrărilor este copilăria, fundația personalității noastre. Copilăria cu tot ce presupune ea constituie cea mai frumoasă parte a vieții, plină de veselie și culoare, care se instituie în demersul artistic indiferent de loc, cultură. Exact acesta este aspectul pe care vrea să-l exprime prin fiecare centimetru al poveștilor pe care le propune. În fapt, creațiile ei dezvăluie o lume care ne promite că tinerețea nu se pierde

niciodată, că poate rămâne de-a pururi acel spațiu al bucuriilor mici și sincere, unde trăiești din plin alături de cei dragi: de părinți, de bunici, de prieteni etc. Tehnicile pe care le folosește sunt mixte, îmbinând diverse materiale și mijloace artistice pentru a evidenția detaliile, expresivitatea și mai ales atmosfera spațiilor pe care le capacitează. Așa cum probabil ne dorim cu toții, își dorește ca emoțiile, nostalgiile care dau cadrul bucuriilor copilăriei să rămână o parte esențială din identitatea tuturor, iar astfel de demersuri să însuflească și amintiri ce păreau de mult uitate. (M. MANTA)

I. Artistul-punte: între pictură monumentală și caricatură

Vasile Crăiță-Mândră este, prin formație, un artist al sintezelor. Absolvent al Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu”, secția pictură monumentală, format într-o școală a disciplinei și a construcției riguroase, el a traversat, de-a lungul timpului, genuri aparent incompatibile: pictura de mari dimensiuni, grafica de șevalet, caricatura, ilustrația. Această mobilitate stilistică îl transformă într-unul dintre acei „artiști-punte” despre care vorbea Victor Eugen Mihai-VEM, capabili să traverseze cu naturalețe granițele dintre genuri și să ofere o imagine coerentă acolo unde alții ar vedea doar fragmentar. În cazul lui Bacovia, această capacitate devine esențială. Poetul însuși a desenat, nu a fost deloc străin de caricatură, a avut un simț al ironiei și al autoironiei care, deși discret, străbate multe dintre textele sale. Nu întâmplător, VEM puncta: „Am început cu caricatura [...] pentru că Bacovia a făcut și a publicat caricatură”. Caricaturile lui Vasile Crăiță-Mândră nu sunt, așadar, simple exerciții grafice, ci o recuperare a unei dimensiuni reale a poetului, prea puțin cunoscută publicului larg.

II. Chipul bacovian: între mască și medalie

Cu prilejul unei alte expoziții asemănătoare din punctul de vedere al subiectului ales – mă refer la suita de lucrări Bacovia ale lui Dionis Pușcuță –, observam că fizionomia lui Bacovia are ceva din ambivalența unei medalii: nu este nici frumos, nici urât, dar atrage privirea printr-o expresivitate greu de definit. „La el te uiți insistent, ca la un peisaj sau ca la o medalie”, scria un exeget. Vasile Crăiță-Mândră pare să pornească exact de aici: chipul poetului devine, în lucrările sale, o suprafață de proiecție, o mască lucidă, un reper identitar. Artistul nu caută dramatismul excesiv, nu accentuează nevroza, nu împinge figura poetului spre caricaturalul grotesc. Dimpotrivă, el propune un Bacovia limpede, auster, concentrat, un Bacovia care își asumă propria legendă fără să o teatralizeze. Este, dacă vrem, un Bacovia „de suprafață”, dar nu în sensul superficialității, ci în sensul unei clarități a expresiei care lasă privitorului libertatea de a proiecta propriile interpretări. Această opțiune este cu atât mai interesantă cu cât Bacovia însuși își construise, în poezie, o mască. Nicolae Manolescu era de părere că Bacovia își

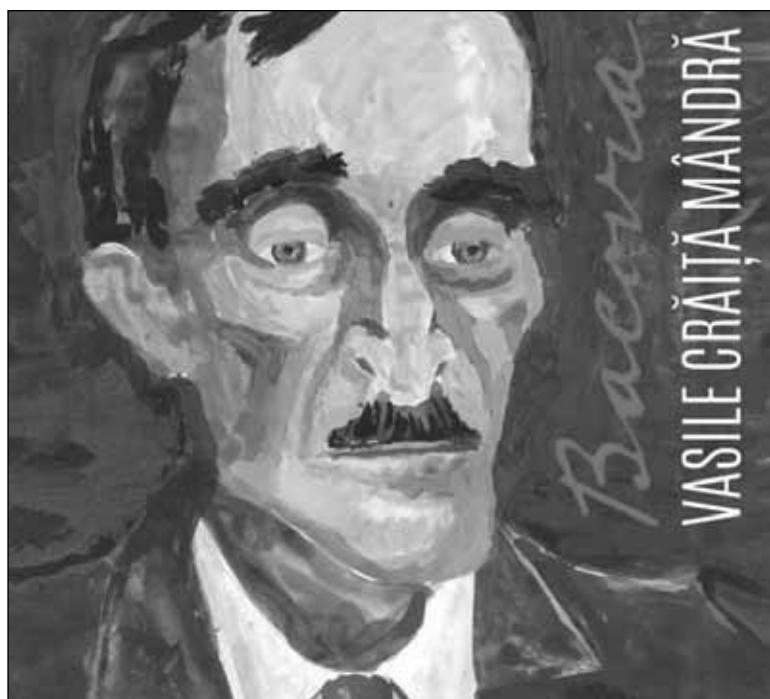
Marius MANTA

Portretul ca formă de restitutio in integrum

Există momente în viața culturală a unui oraș în care o expoziție depășește statutul de simplu eveniment și devine, poate fără să-și propună explicit, un act de recuperare identitară. În Bacău, asemenea momente nu sunt tocmai dese, de aceea le socotesc extrem de necesare. Proiectul inițiat în urmă cu mulți ani de Victor Eugen Mihai-VEM – „Bacovia. Iconografie (pictură – grafică – sculptură – caricatură)” – a reușit să creeze un cadru coerent pentru reactivarea vizuală a poetului care, mai mult decât oricare altul, a modelat imaginarul orașului. „Pentru mine, Bacăul se identifică cu Bacovia; și invers”, spune VEM într-un interviu recent, for-

mulând poate cea mai limpede definiție a unei identități culturale care, altfel, riscă să rămână difuză, fragmentară, neasumată.

În acest context, expoziția lui Vasile Crăiță-Mândră de la Casa Memorială „George Bacovia” nu este doar o etapă în proiectul iconografic, ci o veritabilă restituție. Artistul, cu o carieră de peste cinci decenii, pictor monumental, grafician și caricaturist multipremiat, vine cu o serie de lucrări dedicate lui Bacovia, printre care și caricaturi, într-o formulă vizuală care reușește să îmbine monumentalitatea cu intimitatea, lumina cu austeritatea, expresivitatea cu rigoarea.

corpului, prin direcția privirii, prin tensiunea dintre lumină și umbră. În unele lucrări, privirea poetului pare să se piardă într-un punct inaccesibil privitorului, ca și cum ar confirma, vizual, acel celebru vers: „Dormea întors amorul meu de plumb...” În altele, chipul devine aproape sculptural, amintind de observația lui Camil Ressu, autorul primului portret Bacovia (1913), care surprindea „o gravitate a trăsăturilor ce nu poate fi ignorată”.

V. Curatoriul: dialogul dintre genuri

Expoziția găzduită la Casa Memorială „George Bacovia” între 23 mai și 17 septembrie 2026 este curatoriată de Dionis Pușcuță și Victor Eugen Mihai-VEM; doi artiști care, la rândul lor, au contribuit decisiv la proiectul iconografic. Prezența lor în structura expoziției nu este întâmplătoare: pe de o parte, Dionis Pușcuță, cu sensibilitatea sa pentru interioritate, iar pe de altă parte VEM, cu state vechi în caricatură, cât și în definirea unor proiecte vizuale ample, creează un cadru în care lucrările lui Vasile Crăiță-Mândră pot respira, pot dialoga, pot construi sens. Expoziția nu este, așadar, o simplă succesiune de portrete,

compune o mască, își face din suferință un stil. Vasile Crăiță-Mândră pare să fi înțeles această strategie, astfel că o transpune vizual fără a o rigidiza.

III. Culoarea ca spațiu al melancoliei active

Dacă Dionis Pușcuță lucra cu o cromatică tensionată, cu sinestezii și cu o „curbă a depresiei”, Vasile Crăiță-Mândră propune o altă formulă. Cromatică sa este reținută, dar nu mohorâtă; austeră, dar nu lipsită de vibrație. Tonurile reci – griuri, verzi stinse, albastruri – sunt contrabalansate de accente calde, aproape imperceptibile, care dau chipului o lumină interioară. Este un Bacovia mai puțin „îngropat” în atmosferă și mai mult scos la suprafață, ca un personaj care, deși trăiește într-o lume a dezolării, păstrează o formă de demnitate a prezenței. În acest sens, Vasile Crăiță-Mândră reușește să evite capcana ilustrativului și să propună o iconografie a

IV. Bacovia în oglindă: citate integrate

Expoziția funcționează și ca un dialog cu textul bacovian. Unele portrete par să rezoneze direct cu versuri precum cele din „Epitaf”, „Singur”, „Nervi de primăvară” și multe altele. Vasile Crăiță-Mândră nu ilustrează aceste versuri, dar le invocă discret, prin postura

ci o punere în scenă în care pictura, grafica și caricatura se completează reciproc. Caricaturile lui Vasile Crăiță-Mândră funcționează ca un contrapunct necesar, amintind că Bacovia nu este doar poetul depresiei, ci și poetul unui umor când discret, amar, când de-a dreptul devastator. În acest sens, caricaturile sunt nu un adaos, ci o cheie de lectură.

VI. Bacovia ca legendă vizuală

Unul dintre cele mai importante merite ale expoziției este acela că reușește să transforme figura lui Bacovia într-o legendă vizuală. Sau, dacă vreți, să completeze una deja existentă. Într-un oraș în care identitatea culturală este adesea fragmentată, Bacovia devine, prin aceste portrete, un reper stabil, recognoscibil, un simbol care poate funcționa atât în plan local, cât și în cel național. Bacovia poate începe să funcționeze ca brand cultural, iar expoziția lui Vasile Crăiță-Mândră poate contribui decisiv la o asemenea transformare.

VII. Concluzie: Bacovia ne individualizează integrându-ne

În final, expoziția lui Vasile Crăiță-Mândră nu este doar o demonstrație de virtuozitate tehnică sau de sensibilitate artistică. Ea este un act de cultură în sensul cel mai profund al termenului: o încercare de a reconstitui, vizual, figura unui poet care continuă să ne definească, să ne interpeleze, să ne pună în oglindă. Dacă Bacovia poate funcționa ca un „continuum”, atunci Vasile Crăiță-Mândră adaugă acestui continuum o dimensiune esențială, aceea a clarității. Un Bacovia lucid, auster, grav, dar nu lipsit de vibrație. Un Bacovia care nu se ascunde în spatele atmosferei, ci se oferă privirii. Într-o lume culturală adesea divizată, Bacovia devine, paradoxal, un punct de convergență. „Și eu sunt Bacovia!”, spunea cândva Victor Eugen Mihai-VEM. Expoziția lui Vasile Crăiță-Mândră ne îndeamnă să mărturisim același crez.

Teatrul Tineretului Piatra-Neamț

Ciclul nesfârșit al violenței, răul înfăptuit de om

Am auzit despre „Orestia”, înainte de a ajunge să văd spectacolul, că nu este unul „confortabil”. Nici nu mă așteptam la așa ceva, pentru că este vorba despre o piesă care pornește de la cunoscuta trilogie a lui Eschil, singura care ne-a rămas intactă. Tragedie antică, așadar, regândită în limbajul contemporaneității, și cu probleme la zi, de un renumit dramaturg și regizor britanic, Robert Icke. Care, punându-și în scenă piesa, într-un spectacol foarte elaborat, impresionant, de peste patru ore, a câștigat importantul Premiu Laurence Olivier, urmat și de alte distincții menite să-l propulseze în vârful ierarhiei regizorilor din noul val. Încă tânăr, Robert Icke (39 de ani) are deja o prodigioasă carieră internațională, fiind pasionat de rescrierea unor mari piese ale dramaturgiei universale, regândite din perspectivă actuală, cea mai recentă producție a lui fiind o adaptare după „Romeo și Julieta”. După propriile-i declarații, artistul este interesat de o întoarcere la rădăcini, dorindu-și să regăsească, în creațiile sale, acel impuls al pieselor antice sau renascentiste care tulburau profund publicul.

În peisajul teatral românesc a intrat grație lui Andrei Șerban, căruia i-a fost prezentat de un prieten comun, maestru al amândurora, marile regizor Peter Brook. Trei piese i-au reținut atenția lui Andrei Șerban, „Doctorul”, „Oedip” și „Mary Stuart”, transpuse în spectacole de o mare forță expresivă și impact emoțional, cu succes de critică și de public deopotrivă. Și „Orestia” a fost montată pe scene românești (la teatrul brăilean), noua producție de la TT fiind prima „intrare în scenă”, ca regizor, a lui Vlad Bălan (și traducător al textului). I-a reușit un spectacol complex, foarte ambițios, cu multiple paliere de sens, cu o bogată simbolistică și imagistică, întregul montării solicitând din plin atenția unui spectator care ar trebui să știe câte ceva (măcar) despre miturile antice și tragicii greci, pentru

că sunt prelungiri în „Orestia” din „Ifigenia în Aulis” de Euripide și din „Electra” de Sofocle. Puternice și foarte sugestive sunt simbolurile animale, căprioara, vulturul, șarpele, iar imaginile și sunetele sunt puternice, expresive, acaparatoare (sound design: Adrian Picioara, lighting design: Costi Baci, video design: Constantin Șimon). Amintesc că zeița Artemis a salvat-o pe Ifigenia de pe altarul de jertfă, transformând-o în căprioară, simbol al inocenței sacrificate.

În cele patru acte ale acestei piese cu scriitură postmodernă, polisemantică, având un grad ridicat de ambiguitate, dramaturgul britanic urmărește un ciclu al violenței din interiorul unei mari familii, cea a atrizilor, scriind o istorie despre traumă.

Spectacolul începe cu niște scene, doar aparent obișnuite, din viața de familie a lui Agamemnon și a Clitemnestrei, alături de copiii lor. Sunt la masă și au bucate din carne de căprioară. Iar fetița Ifigenia se întreabă, cu o mare candoare, de ce trebuie să fie omorâte animalele, ca să

devină hrana oamenilor. Cu atât mai atroce este ce va urma, moartea, prin eutanasiere (un act întunecat, rece, o chestiune de calcul politic) a copilei, întru chiparea purității, a nevinovăției (Ifigenia este sensibil figurată, în spectacol, de micuța Ana-Sofia Dăscălescu). Act comis chiar de tată, regele Agamemnon, care trebuie s-o înduplece pe Artemis să-i trimită vânturi prielnice navigării spre Troia, unde avea să câștige războiul. Întors învingător, aducând-o cu el ca pradă de război pe prințesa Cassandra, va fi ucis (la fel ca iubita lui) de Clitemnestra, care-și răzbună astfel fiica sacrificată. Iar șirul răzbunărilor

continuă cu teribile crime. Oreste, întors din exil, omorându-și mama, ca să-l răzbune pe Agamemnon, tatăl. Este un măcel continuu în sumbra familie a atrizilor, din monologurile personajelor principale ieșind la iveală coșmarul trăit, frica, disperarea, vinovăția, amintirea suferinței. Îngrozitoare, insurmontabila dilemă morală. În sensul acesta sunt foarte elocvente secvențele de imersiune în tulburata lor conștiință. Oreste (foarte bun în rol Bogdan Ifodi, cu o evoluție bine dozată, cu nuanțe precise), bântuit de Erinii, zeițele furioase, după uciderea mamei, încearcă să reconstituie, deloc ajutat însă de o memorie subiectivă, capricioasă, momentele tragediei, asistat de un psiholog. În mintea lui este un haos, trauma afectându-l puternic. Răspunde și în fața unui anchetator, în viziunea modernă a tetralogiei lui Icke totul luând forma unei dezbateri, la care participă jurnaliști de televiziune, reporteri, dar și publicul, implicat mai cu seamă în procesul final. Primul proces democratic, cu jurați, un act crucial înfăptuit de zeița Atena, care le dă oamenilor șansa și speranța de a face dreptate după niște legi instituite de ei.

Spectacolul (desfășurat în decorul, eficient gândit de Andrada Chiriac, adecvat multiplelor acțiuni) lui Vlad Bălan este foarte ambițios, după cum am spus deja, urmărind planurile suprapuse ale piesei, într-o construcție vizuală minuțioasă, cu multe efecte, care transmit un turbion de stări tulburi, neliniștitoare. Te ia pe sus, ca într-un vârtej, te suprasolicitează. Nu e deloc simplu, ușor să participi și să înțelegi acest spectacol complicat, dar am fost avertizați că așa se va întâmpla. „Orestia” te scoate din starea pasivă și asta e bine, pentru că rostul unui spectacol cu adevărat actual, viu, este să miște ceva în tine, să nu ieși din sala de teatru așa cum ai intrat, ci transformat, cu un plus de sensibilă, reflexivă umanitate. Șirul de

interogații, de probleme de natură psihologică, morală ridicate este lung, dar cea mai importantă întrebare se referă la adevăr. Care, unde este el? Și așa după cum fiecare personaj îl caută, așa va face și spectatorul interesat de procese de conștiință, dileme morale, confruntări lucide, căutarea dreptății etc. Trăind într-o lume atât de violentă, într-o societate polarizată, piesa aceasta cu viziune extrem contemporană și spectacolul teatrului pietrean vor avea, cu siguranță, un puternic ecou. Tema unui copil sacrificat în numele unor abstracții denumite pompos, uneori, a unui așa-zis bine colectiv, este una puternic emoțională. Și cea despre trauma generațională, despre violența continuă. Conflictele din lume, războaiele, mereu altele, radicalizările de poziții din politică strică viața oamenilor, o pun sub semnul unui pericol permanent.

Vlad Bălan descrie foarte exact aceste lucruri: „*Dincolo de provocările efective, m-a atras faptul că rescrierea lui Robert Icke transpune tragedia greacă în viața de familie, în intimitatea casei. În această perioadă, în care canalele de comunicare au devenit atât de diverse și suntem bombardati zilnic cu informații despre atentate, crime, radicalizare, înarmare, războiul pare că e un program care rulează permanent în subteranele minții noastre. Și mie, Orestia despre asta mi-a vorbit: despre felul în care războaiele de azi nu se mai poartă doar pe fronturi, ci și în familiile noastre, în mințile noastre.*”

Este un spectacol care te izbește prin realitatea cuprinsă în el, aceea a unui ciclu nesfârșit al violenței, a răului săvârșit de om, care ucide animale, dar și semenii, fiind, de fapt, cea mai crudă fiară.

Și este un spectacol de performanțe actoricești, fără doar și poate. Mircea Postelnicu (Agamemnon/Egist) și Elena Popa (Clitemnestra), în partituri de întinsă respirație și dificultate, au un joc complex, multifacetat, modern, de o mare intensitate, susținându-și cu brio personajele, din interior. Macrina Bărlădeanu este foarte credibilă în rolul Electrei, care bea mult vin roșu, ca sângele vărsat în înfricoșătoarea ei familie. Cassandra cea mută, izbucnind, pe neașteptate, într-o cumplită imprecizie rostită într-o limbă necunoscută, găsește o excelentă interpretă în Cristina Ciulei, care o întruhidează și pe Atena.

Cătălina Eșanu (Doctorul), Tudor Tăbăcaru (Calhas), Emanule Beecheru (Menelau), Gina Gulai (Cilissa), Smaranda Mihalache (Sora medicală, Reportera) și copilul Iustin Apreotesei (Oreste) întregesc o distribuție care funcționează excelent.

Pagină realizată de
Carmen MIHALACHE

Concurs de texte românești

Spațiu pentru dramaturgia românească în Festivalul Național de Teatru

Ediția XXXVI a Festivalului Național de Teatru, care se va desfășura la București în perioada 16-25 octombrie, anunță lansarea ediției cu numărul 5 a concursului de dramaturgie.

Până la data de 10 iulie, dramaturgii și dramaturgele sunt invitați să trimită două scene (maxim 10 pagini) dintr-o piesă pe care o vor dezvolta ulterior pentru unul dintre teatrele partenere în proiect și o scurtă biografie narativă (maxim o jumătate de pagină) la adresa dramaturgie@fnt.ro.

Trei texte românești vor fi prezentate sub forma unor spectacole-lectură în cadrul ediției din acest an a FNT. În stagiunea 2026-2027, textele vor fi montate în trei teatre: Teatrul

Național „I.L. Caragiale” din București, Teatrul Național „Mihai Eminescu” din Timișoara și Teatrul Național „Vasile Alecsandri” Iași.

Echipa de selecție a textelor este formată din **Cristiana Gavrila** – teatrolog (București), regizorul și dramaturgul **Radu Iacoban** și regizorul **Ovidiu Lazăr** (din partea Teatrului Național „Vasile Alecsandri” Iași). Coordonații programului sunt **Mihaela Michailov** (autoare, critic de arta spectacolului, co-curatoare a programului de spectacole-lectură din cadrul FNT) și **Bobi Pricop** (regizor, director artistic al Teatrului „Regina Maria” Oradea, co-curator și organizator al modului de spectacole-lectură din cadrul FNT).

În atmosfera dilemei „a fi sau a nu fi”

De la comedii spumoase la tragedii complexe, cel dintâi psihanalist al lumii, dramaturgul William Shakespeare, cu piese scrise de peste 400 de ani, a vorbit fiecărei generații luminând acele lucruri care pot interesa pe toți. În seara de 9 iunie, la Colegiul Național „Ferdinand I” Bacău, personajele acestuia au umblat libere la Shakespeare Drama Festival. În curtea interioară s-a desfășurat un spectacol complex și provocator despre dualitatea ființei, rolul femeii, ambiția de putere, identitate și gen, moarte, viață și destin. Aceste teme au generat experiența unei chintesente shakespeariene nu prin simboluri multistratificate, ci prin rolurile pregnante și vii ale celor 32 de actori-elevi. Fără exploatarea regiei tehnice, dar cu un decor simplu, îmbogățit prin sugestie, scopul principal a fost de a evidenția cuvântul scris, mesajul autorului și capacitatea de transpunere a publicului, ceea ce, în mod uzual, poartă denumirea de teatru-lectură.

Nicoleta Bardașu, profesor inițiator și coordonator, Smărăndița Astanei, actrița care i-a îndrumat, alături de Diana Bogdan-Mănescu, trainer de comunicare, au lucrat la dezvoltarea fiecărui personaj, recalibrând și selectând inspirat scene și replici. Monologurile, sonetele, scenele semnificative din piese precum „Visul unei nopți de vară”, „Furtuna”, „A douăsprezece noapte”, „Romeo și Julieta”, „Regele Lear” au reunit abilitățile actricești ale elevilor. Vizionarea actriței Smărăndița Astanei a crezut în talentul tinerilor și, orchestrând totul cu minuțiozitate, răbdare și tact pedagogic, a reușit să-i implice și să-i conducă spre performanțe pe care mulți nu le credeau posibile. Fără lucrul pe text de care s-a ocupat inițiativa proiectului, recitalurile actorilor nu ar fi impresionat printr-o limbă engleză impecabilă. De asemenea, profesora s-a asigurat că elevii pătrund subtilitățile operelor pentru a putea recepta trăiri extreme, contradictorii, ironia sau umorul.

Îmbrăcați în tricouri negre, în atmosfera dilemei shakespeariene „să fii sau să nu fii”, actorii au fost prinși în căutarea unui tip de adevăr teatral. Impresionați prin modul în care se raportau unii la ceilalți, elevii au convins prin angajamentul față de personaj. Multe ședințe de sondare a mecanismului comic sau dramatic s-au desfășurat de-a lungul celor 9 luni de pregătire, fără a simți însă o greutate a eroilor, ci doar bucuria de a construi ceva al lor și de a se descoperi pe ei înșiși. Pentru a pătrunde pe cel care a creat o întreagă mitologie, mereu rămănea un rest de explorat pentru elevii pasionați, implicați în proiectul aflat la prima ediție. Atmosfera festivă, cu lumini calde, decoruri din țesături și pânze redând caligrafic motive, simboluri și replici din piesele dramaturgului, a onorat viziunea scenografiei celor 17 voluntari.

Asociația „Alumni Ferdinand” a sprijinit intențiile proiectului inițiat de Nicoleta Bardașu, profesoară de limba engleză, care îl și coordonează, alături de directorii unității: Nicu-Vasile Harasemciuc și Crina Muraru, dar și de Ana Întuneric, profesoară de informatică. Seara a vorbit despre cum servești la ceva mai presus de tine și a adus un omagiu incontestabil atât autorului reînviat în cele trei ore de spectacol, prin arhetipurile interpretate, cât și Colegiului Național „Ferdinand I”, care a organizat acest eveniment unic la nivel județean. Iată cum Shakespeare are șansa de a fi omniprezent, nelipsind din conștiința consumatorului de cultură, chiar și a celui în formare sau din afara marilor scene de teatru.

Anamaria MURARU-TANCĂU

Am fost somat să scriu despre debutul meu... „Care debut?” – a răsărit o întrebare în mintea-mi. În fiecare dimineață debutăm în confruntarea cu viața reală. Am debutat profesional (într-o întreprindere socialistă), emoțional (la prima dragoste adolescentină), jurnalistic și literar (când mi-am văzut întâia dată semnătura tipărită într-un periodic). În acele momente nu am fost conștient de... eveniment! Întotdeauna trebuie să treacă o vreme pentru a descoperi cum te-au marcat și format anumite întâmplări din viață. Am convingerea că *debutul* este un sentiment, mai mult o *stare de spirit* decât o dată istorică exactă. Este acel *big bang* din care se naște un întreg univers propriu (moral, cultural, profesional etc.) definitiv pentru evoluția ta ulterioară.

Probabil că pentru specialiștii preocupați mai ales de precizia datelor ar trebui să încep cu perioada liceului. Excepționalul meu profesor de literatură, poetul C. Th. Ciobanu, a avut impresia că am niscaiva talent poetic; după aproape cinci decenii, trebuie să recunosc: i-am înșelat așteptările... Domnia-sa a selectat unele dintre „producțiile” mele literare și le-a trimis la ziarul județean. Așa se face că am fost publicat, alături de alți adolescenți, într-un supliment dedicat „tinerelor talente”. C. Th. Ciobanu era din prima echipă de colaboratori permanenți ai „Ateneului”. A fost cel care m-a îndemnat să îndrăgesc „revista noastră”. Aveam un abonament și fiecare număr îl analizam cu „domn’ profesor”, încercând să învăț „cum se scrie”. În

debuturi în „ateneu”

Ștefan RADU

O stare de spirit asumată

acei ani, sub îndrumarea mentorului meu C. Th. Ciobanu, am căpătat drag de jocul cuvintelor bine alese și de scriitorii pe care i-am cunoscut la „Zilele culturii călăresceni” (printre ei numărându-se și „ateneiștii” Calistrat Costin, Ovidiu Genaru, Vasile Sporic, Victor Mitocaru, Constantin Călin).

A urmat studenția, în Iași. Chiar dacă eram la o facultate tehnică, pașii m-au purtat, încă din anul I, către redacția „Opinia studențească”. Aici, sub coordonarea a doi excepționali intelectuali – Liviu Antonesei și Daniel Condurache –, am

învățat ce înseamnă știrea, reportajul și presa de investigație. În cei aproape cinci ani de activitate am avut colegi precum Alina Mungiu, Florea Ioncioaia, Silviu Lupescu, Florin Cîntic, Cătălin Turliuc, Vasile-Lucian Arhire, Silviu Alupei, nume astăzi cunoscute în spațiul comunicării publice.

În acea perioadă a devenit clar pentru mine că voi ajunge ziarist! Mai ales că povestea mea cu „Ateneul” a continuat ca un fir misterios al vieții... În vacanțe și de câte ori veneam acasă, în Bacău, treceam prin redacție pentru a schimba păreri cu oamenii pe care îi admiram încă din adolescență. Într-o zi, secretara a intrat în biroul unde discutam cu Sergiu Adam și Calistrat Costin și m-a anunțat: „Domnul redactor-șef vă invită, câteva minute, la dumnealui!” Despre dramaturgul George Genoiu nu știam decât ce auzisem de pe la subalternii lui: un om sever, de multe ori cu atitudini surprinzătoare... Am pășit în birou puțin nesigur. M-a invitat să iau loc. Cum deja mi se pregătise o cafea (în vremurile acelea, doar un simplu „nechezol”), a început discuția: cum se lucrează într-o redacție studențească,

ce se mai întâmplă prin lumea culturală a Iașului, dacă frecventez revistele literare („Cronica” și „Convorbiri literare”), ce îmi place să scriu... În final mi-a făcut propunerea de a scrie („Chiar și număr de număr!”) câte un articol pentru „Ateneu”: reportaj, cronică de eveniment și orice cred eu că merită să fie cunoscut. Nu mai știu dacă am publicat chiar din luna următoare, însă din acel moment a început o colaborare reală și constantă cu revista la care mă abonasem în adolescență. În timpul stagiaturii ca inginer și până la Revoluție, numele meu a apărut în paginile acestei reviste, de fiecare dată trăind emoția învecinării cu semnăturile consacrate.

În ianuarie 1990, am lăsat fabrica pentru a-mi asuma profesia pe care o visasem întotdeauna: ziarist de investigație la cotidianul local. Peste câțiva ani, am acceptat propunerea de a mă alătura echipei de la „Ateneu”: excepționalul secretar de redacție Stelian Nănianu (de care se leagă nenumărate „povești de tipografie”) se retrăsese la pensie și astfel i-am preluat responsabilitățile. În cei aproape 26 de ani care au urmat, cred că nu i-am înșelat așteptările!...

„Ateneu” este „amfiteatrul” în care m-am format ca jurnalist cultural. Este locul în care am descoperit fața frumoasă a lumii și oameni cu adevărat deștepți. În mintea mea, asta înseamnă *debutul*. Este o *relație* asumată reciproc, precum căsătoria, până ce... *pensia* ne va despărți! Restul sunt aventuri nesemnificative sau amoruri trecătoare...

din arhiva „Ateneu”

Constantin POTÎNGĂ

„Porni Luceafărul”

Între numeroasele manifestări omagiale consacrate comemorării Luceafărului poeziei românești s-a numărat și expoziția de mare amploare sau, mai exact, cele patru expoziții vernisate în comun, sub titlul „Porni Luceafărul”, în cea mai mare și mai frumoasă dintre sălile de la Chișinău ale Uniunii Artiștilor Plastici din Moldova.

În prima parte se află expoziția de grup a unui mare număr de artiști din Chișinău, București și Iași. Consemnăm de la bun început sculpturile în gips „Eminescu” și „Veronica” aparținând lui Ioan Buzdugan și câteva lucrări în tempera semnate de Iurie Cojocaru, Ion Neagoe și Zamfira Bîrzu. Dintre numeroasele lucrări în ulei pe pânză notăm: „Luceafărul” de Anatol Rurac, „Seară de toamnă” de Petru Tulei, „La steaua” de Alexandru Ichim, „De treci codrii” de Andrei Sirbu, „Hyperion” de Gheorghe Oprea, „Trecerea timpului” de Ivan Kavtea,

„Eminescu” de Mircea Ispir. Dintre artiștii semnatari mai reținem numele lui Traian Mocanu, A. Cocieru, Petru Jireghea, Alexei Katalnicov, Mihail Burea, Filimon Hămuraru, Fioghin Calistru, Ghenadie Tăciuc, Mihail Grecu, Ștefan Beiu, Neculai Ciochină.

În continuare au fost prezentate trei expoziții personale consacrate vieții și operei lui Eminescu: Vespasian Lungu, din cenaclul de la Brăila („Dor de Eminescu”), Nicolae Spirescu, din filiala de la Galați a U.A.P., și Spiru Vergulescu („Locuri eminesciene”).

100 de miniaturi de Lembit Lohmus
Grafica mică într-o expoziție de asemenea nivel reprezintă un act de cultură rar întâlnit. Artistul eston Lembit Lohmus expune la Chișinău 100 de miniaturi de o frumusețe deosebită, vădind o elevată cultură a genului. Creator din generația de mijloc (născut în 1947 în orașul Mustla), Lembit Lohmus face grafică mică de numai

cinci ani, dar a ajuns să cunoască și să stăpânească la perfecțiune, ca un adevărat virtuoz, mănuierea limbajului, a tehnicii graficii mici, care nu este numai un domeniu al desenului, ci o lume aparte, cu legități și tradiții specifice. Motivele plastice preferate sunt luate din natura umană, a plantelor și animalelor. Chipul, dar mai ales trupul femeii se întâlnesc frecvent în lucrările artistului. Multe dintre creațiile expuse sunt lipsite de aspectul concret narativ. Altele au un conținut codificat, încifrat în rebusuri, în subtexte sau în simboluri. Nivelul de cizelare a miniaturilor atinge perfecțiunea clasică, expresivitatea lor puternică fiind rodul virtuozității artistului. Modulația tonurilor este bogată și de o mare complexitate, mergând de la tente dense până la dispersii. Întâlnim când linii lejere, lunecoase, când adânci, de o mare profunzime. Unele miniaturi au structuri ultrafine, fiind realizate cu tehnică optică.

„Ateneu”, Bacău, serie nouă, anul 27, nr. 9 (250), sept. 1990, p. 12.

Transcriere:

Andreea-Elena Crețu

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Cuvântar
(insectar de cuvinte)

Altfel decât un insectar propriu-zis, cuvântarul acesta se definește prin nuanță. Propune naturalețea unei etalări imediate, mișcătoare și vie. Dezvăluind, între scris, lectură, vorbire, o punte către omenescul parcă tot mai greu de împărțit. Vietate fluidă tatonând armonia identitară a comuniunii organizate și încărcate de sensul limbajului natural.

Cuvântarul nu „înțeapă” expozate dureros, nu le imobilizează din ambiția definitivului. E un clasor despre zborul vorbei palpitând printre noi, vie zburătoare de semne năpărlind creator. Prin schimbare, metamorfoză și diferență, trezind conștiința din graiul firesc. Cu bogăția păzind de regres în somnambulism ideologic, utopic. Pe când perfecționismul șamanic pervertește grav negoțul cu spirit drept marfă.

Lumea noastră a meșterit din cultură industrie de propagandă modelată după șablon. Într-o *lingua franca* săracă, redusă la un basic ce ne înstrăinează esențial. Ce educație sentimentală dintr-un milion de irizații, reflexe și nuanțe să așteptăm de la idiotismul smart hrănit artificial cu idiom vag argotier tehnologic?

Aduceam anterior în discuție (aluziv) problema unei normativități excesive aplicate adjectivului participial *hârșit*. Provenit din verbul *a hârși*. Cu alt sens, mai abstract, figurativ, decât a

hârșai, specializat în aria de competență denominativă dedicată mecanicii pure. „*A freca de o suprafață abrazivă ce opune o rezistență mecanică ce lasă urme*” s-a desprins net din punct de vedere semantic de „*a se lustrui și toci din pricina frecușului cu obstacolele și greutățile confruntate într-o viață de om*”. Astfel încât *hârșit* reclamă o funcție clară a discriminării, nuanțării distinctive ce diluează concretul *hârșăit* în doză încăpătoare, înglobând abstractul. Fiindcă abrazivul existenței întâlnește și îmbracă o multitudine de experiențe, despre care nu e cazul a glosa.

Lexicologia normativă actuală nu ia în seamă, sau ignoră, separarea funcțională de sensuri, operantă în limba vie, eficientă în ordinea comunicării axate pe imperativul acurateței. La care contribuie o expresivitate invocând competența stilisticii. Un posibil efect de oglindire a conținutului în forma grafică și sonoră. Tentația subversivă a

motivării semnului lingvistic, ecoul surprinzător al sensului în manifestarea verbală. Hiatul din *hârșăit*, cu alura lui onomatopeică, imitând un zgomot specific, dar și închiderea vocalelor, dintre care una specifică limbii române, pe filieră slavă, diminuează simțitor aura potențialului „poetic” indus de eufonie. Cuvântul e rezervat concretului desprins din experiența directă a întâlnirii senzoriale cu substanțialul. *Hârșit*, în schimb, surprinde finul efect de deschidere vocalică, simplificarea șlefuirii expresive, pretabilă mai adecvat abstractului înglobat în cuvânt. Procesul e lăsat în umbră, în beneficiul rezultatului, al lustrului sonor pe care îl dobândește vocabula.

Generalitatea conceptuală și-a împlinit cumva lucrarea în forma aceasta sonoră ce curge de o manieră mai limpede, până și la nivel de aparat fonator, al gurii, limbii, dinților. Eu văd aici, în această sublimare vocalică, superba îndeplinire spontană a

principiului poetic pe care Baudelaire l-a învățat de la Poe, rezumându-l magnific în poemul *Înălțare*. Transfigurare a tropilor, fisuri din eficiența limbajului natural, prin olimpiadă (nu parnasiană) cristalizare, sublimare a sentimentalismului în liric, definind *exaltarea* estetică.

Când spui *hârșit*, subînțelegi rostul izbăvitor al depășirii unei personale experiențe neîndoite traumatice. Un fel de împăcare cu soarta sau rânduiala, confirmată din scurt, pe parcursul rostirii. Talentul limbii române vie de a „eufoniza” (după tiparul latin detectabil în sonoritatea limbii spaniole) e vizibil și în tratarea unor împrumuturi din alte limbi, calcuri pândite de ecoul „mecanic”. Trate, uneori, tot nedrept, de normativitatea excesiv preocupată cu principiul împrumutat din drept, *restitutio in integrum*, ce a făcut harcea-parcea societatea românească de azi, fără mari beneficii.

E astfel ignorată plasticitatea extraordinară, creativă, a unui segment din vorbirea vie oglindită în regionalisme. Așa e cazul substantivului *farafastâc*, împrumutat din neogreacă. Recunoscut ca atare în tomurile normative ale limbii române, neatestat (cel puțin eu nu l-am aflat), neacceptat în forma pe care o auzeam frecvent în vorbirea familiei și a apropiaților: *farafastlâc*. Aprofundând căutările, mi s-a oferit ocazia să-l întâlnesc în discursuri publice (de pe net) lipsite de caracter oficial sau literar. Care, la o nouă sondare ulterioară, au dispărut efectiv după bunul plac al motorului de căutare. Semn că algoritmul mizează pe tiraniile lui de filtru. Dincolo de „semantica subiectivă” ținută poate captivă într-o perspectivă falsă de microgrup, inserarea unei consoane lichide conferă nouă fluiditate vocabulei, contracara- rându-l un efect fonator de satâr. Asocierea a trei consoane, în locul a două, contribuie la susținerea efectului de oglindire sonoră a conținutului. Senzația de sofisticare inutilă, alambicare de dragul unui joc gratuit. Cuvântul fiind amenințat, ironie a destinului lingvistic înscris în propria semnificație, să iasă din circulație. Nu neapărat și din atenția noastră. Experiența îmi spune că unele cuvinte se retrag în uitare fiindcă adevărul lor devine insuportabil. Un sinonim, precum *moff*, e așa actual de parcă am trăi într-o piesă de Caragiale.

Constantin GHERASIM

Mănăstirea ca oglindă

Să zicem că ești funcționar de stat, pleci în vacanță la Mănăstirea Neamț în vara lui 1891 și arhondarul, un anume Isihie Donici, te primește cu priviri tăioase și grosolănii sistematice. Te indignezi, faci scandal, notezi în condica de sugestii a mănăstirii tot ce gândești despre comportamentul sfinției-sale. Arhondarul citește, șterge tot cu cea mai mare seninătate de cuget și notează el în loc. Iar tu pleci acasă mai furios decât ai venit. Sau că ești un inspector de stat în concediu, ajungi la Mănăstirea Văratec, nu găsești loc la arhondaric, ești trimis la ghindă și bureți de prin pădure pentru alinarea foamei și imediat suni ministerul de resort să mărească fondurile destinate ospătării turiștilor la mănăstiri.

Toate acestea s-au întâmplat. Sunt consemnate în ziare ale epocii, adunate cu răbdare monahicească de istoricul literar ieșean Liviu Papuc în volumul *Pelerinaj sau petrecere? Atracția mănăstirilor nemțene în România monarhică* (Iași, Editura Alfa, 2025), o carte masivă, de 582 de pagini, și, probabil, una dintre cele mai amuzante, mai lucide și mai tulburătoare apariții editoriale recente. Ce e, concret, această carte? O antologie de texte din presa epocii monarhice, 1866-1937, despre mănăstirile nemțene: Neamț, Agapia, Văratec, Secu, Sihla, Sihăstria, Râșca, Durău. Sunt texte scrise de oameni care au trecut pe acolo în vacanță, în delegație, în drumeție sentimentală sau cu misiune de inspecție. Unii sunt scriitori pe care îi știm: Costache Negruzzi, N.A. Bogdan, Calistrat Hogaș, N. Iorga, Mihail Sadoveanu, Al. Vlahuță. Alții sunt anonimi, funcționari, ziariști de provincie, deputați, medici, profesori secundari. Toți au ceva de zis și, mai ales, toți spun mai mult decât vor.

Antologatorul, Liviu Papuc, nu e un simplu culegător de texte, ci este un cunoscător de primă mână al presei vechi românești, un arhivar cu un puter-

nic simț literar și cu ironie antrenată, dovedite de-a lungul anilor prin nenumăratele cărți publicate. Selecția lui e impecabilă fiindcă nu urmărește frumusețea, ci revelatorul. Interesul nu e în descrierile de peisaj, deși există și acelea, și unele sunt splendide, ci în momentele în care oamenii se dezvăluie fără să vrea: când se plâng că mănăstirea e proastă, că nu au fost primiți cum se cuvenea, că mănăstirile ar trebui transformate în stațiuni cu tot confortul modern sau, dimpotrivă, că e păcat că se taie brazii și vine civilizația peste liniștea schimnicilor.

Postfața o semnează, cu vervă polemică și profunzime culturală, istoricul Mircea Platon. Este un eseu în sine, intitulat sugestiv „Între infectul și microbosul aer al orașelor și ozonul schimnicesc”, care oferă cheia de lectură a întregii cărți. Mircea Platon identifică tensiunea centrală a acestor texte, anume că vizitatorii epocii 1866-1900 sunt oameni desprinși complet de rostul duhovnicesc al mănăstirilor, care nu știu nimic despre monahismul ortodox, nu-i interesează, nu-l înțeleg. Mănăstirile sunt pentru ei decoruri, stațiuni balneoclimaterice, locuri de petrecere estivală. Totuși, din această privire exterioară și adesea obtuză, se reconstituie un portret social extraordinar de precis al României în tranziție, smulsă dintr-o lume veche și aruncată, fără pregătire, într-una nouă.

Scriitorii din generația Sămănătorului (Sadoveanu, Bogdan, Hogaș) aduc o privire diferită, mai caldă, mai capabilă să simtă că la mănăstire se atinge ceva ce nu poți găsi în birou sau la teatru. Ei nu se duc la mănăstire ca să se plângă de mâncare sau să vadă lume. Chiar și

această redescoperire, observă Mircea Platon cu ironie blândă, nu e întoarcere la credință, ci recuperare estetică și sentimentală. Mănăstirea devine matrice națională, nu loc de rugăciune.

În această carte fascinantă, contrastele sunt savuroase și implacabile. La Mănăstirea Văratec, unde maicile, multe de neam bun, fiice de boieri, știau să primească oaspetele cu tact și blândețe, vilegiaturistii se îngheșuiau fericiți. La Mănăstirea Neamț, unde călugării, mulți de origine țărănească, nu aveau aceleași reflexe sociale, vizitatorii găseau motiv de revoltă în orice privire indiferentă. Un anume Ghibănescu, altminteri admirabil scotocitor de documente, nota că la maici era ceva „mai ales”, în vreme ce la călugări era „aproape sălbăticie”. Liviu Papuc comentează sec: diferența era de recrutare, nu de caracter.

Există și pagini de comicitate pură, însă dincolo de asta, cartea are un fundal tragic. Secularizarea averilor mănăstirești din 1863 a sărăcit mănăstirile material, le-a pus sub administrație seculară, le-a impus regulamente restrictive și le-a transformat treptat în obiective turistice înainte ca turismul să existe ca idee. La Sihăstria, chiliile monahilor fuseseră transformate în case pentru lucrătorii unei fabrici de cherestea. La schitul Durău, cei 18-20 de călugări bătrâni, fără niciun ajutor de la stat, trăiau din caritatea publică. La Râșca, starețul reparase mănăstirea cu bani câștigați la loterie, pentru că subvenția de la stat era de 400 de lei pe an, insuficientă și pentru chilia, darămite pentru biserică.

Generația de la 1900, cea a lui Sadoveanu, N.A. Bogdan, Hogaș, a început să simtă că ceva important s-a pierdut, chiar dacă nu știau exact ce. La nivelul sensibilității lor, nu al teologiei, mănăstirile devin din nou puncte de reper, locuri în care România se poate revedea pe sine. Textul lui N.A. Bogdan din 1892 despre Mănăstirea Agapia reprezintă un moment de cotitură: autorul nu e un om al bisericii; e un om de literă format în spirit pozitivist, dar la Agapia simte că locul îl farmecă și-l înobilează mai mult decât orice din orașul din care venea. Cronică lui Liviu Papuc e și o lecție de onestitate intelectuală despre ce anume construiește o identitate națională. Nu discursul oficial, nu retorica patriotică, ci tocmai aceste texte mărunte, scrise de oameni obișnuți care s-au dus undeva și au scris ce au văzut, cu bune și cu rele, cu prejudecăți și cu momente de grație. Tapiseriile din Canterbury, cum le numește Mircea Platon, nu scrise de Chaucer, ci de nenumărați anonimi și cunoscuți, împlețiți în meticuloasa intuiție magistrală a lui Liviu Papuc.

Cine ar trebui să citească această carte? Oricine merge la mănăstiri vara și se plânge că e aglomerat. Oricine crede că turismul religios e un fenomen recent. Oricine vrea să înțeleagă ce se întâmplă cu o societate care-și schimbă pielea prea repede și prea des. Și oricine iubește proza românească veche, cu toate parfumurile ei de gazetă de provincie, de ironie subțire, cu un dram de bun-simț salvat din naufragiu. Cartea lui Liviu Papuc e un dar rar: masivă fără să fie grea, savantă fără să fie aridă, amuzantă fără să fie ușoară. Cumpărați-o. Și duceți-o cu voi la mănăstire vara. Citiți-o acolo, la arhondaric, cu ceaiul pe masă. Veți recunoaște pe toată lumea din jur.

„Pelerinaj sau petrecere?” nu e o întrebare retorică. E una la care cartea îți oferă toate elementele ca să-ți răspunzi singur. Și răspunsul, oricare ar fi el, spune ceva despre tine.

Motto:

„– Unde sunt oamenii? vorbi în cele din urmă micul prinț. Te simți cam singur în pustiu...”

– Singur te simți și printre oameni, zise șarpele.”

Antoine de Saint-Exupéry,
„Micul prinț”

Dante sau Singurătatea ca strigăt strivit (I)

La Dante Alighieri, în special în *Divina Comedie*, singurătatea are coordonate simbolice și spirituale foarte puternice, având o semnificație profundă și multifacată. Singurătatea nu este doar o stare fizică de izolare, ci o experiență de auto-descoperire, suferință și purificare spirituală, care face parte din călătoria sufletului spre mântuire. Didactic, am putea schița câteva trăsături ale singurătății dantești din *Divina Comedie*...

În *Infernul*, singurătatea apare adesea ca o consecință a păcatului și a pierderii comuniunii cu Dumnezeu și cu toți oamenii. Suferința celor condamnați la iad este definită de izolarea eternă, de separarea definitivă față de iubirea divină și de orice formă de solidaritate umană. Păcătoșii care se află în cercurile iadului sunt condamnați la o singurătate veșnică, dar diferită de singurătatea tradițională. Aceasta nu este caracterizată doar prin lipsa interacțiunii sociale, ci și printr-o auto-izolare spirituală, în care fiecare suflet se confruntă cu propriile greșeli și cu imposibilitatea de a se ierta sau de a găsi vreun fel de comuniune.

Purgatoriul nuanțează discursul singurătății. Aici, sufletele nu sunt condamnate, ci purificate. Singurătatea nu este privită ca o pedeapsă, ci ca o etapă necesară în călătoria lor spirituală de purificare. Această singurătate este mai degrabă o retragere temporară din lume pentru curățarea sufletului și apropierea de Dumnezeu. Personajele, conștiente încă de existența altora, trăiesc această izolare ca pe o oportunitate de auto-reflecție și de înfruntare a propriilor păcate.

Singurătatea în *Paradisul*, unde Dante Alighieri este înconjurat de sfinți și de figuri divine, capătă valoarea unei experiențe a intimității cu divinitatea și o contemplare profundă a adevărului și luminii divine. Aici, singurătatea nu este negativă, ci un moment de comuniune profundă cu Dumnezeu, vreme în care Dante se simte unit cu întreaga creație, dar și cu propria sa ființă. Singurătatea în *Paradis* este un spațiu de deschidere către tot ceea ce este divin, mai curând un loc de revelație și înțelegere decât o retragere în sine.

În varii forme, singurătatea trăiește peste tot, căci *Divina Comedie* este „o război de exilat” (Alexandru Balaci). Sintetizând, am putea spune că singurătatea dantescă are chipul unei *izolări spirituale*, fiind

Ion FERCU

sihăstriile amurgului

Singurătatea (4)

strâns legată de condiția morală a sufletului. În *Infernul* singurătatea este un semn al separării de divinitate, în *Purgatoriul* este o perioadă de purificare, iar în *Paradisul* devine o comuniune profundă cu Dumnezeu. Ea poate fi percepută ca *suferință și revelație*, întrucât de-a lungul călătoriei sale Dante se confruntă cu singurătatea într-o manieră complexă. Uneori, aceasta este o povară, alteori o oportunitate de iluminare spirituală.

Deși este însoțit de Virgiliu (*Infernul* și *Purgatoriul*) și de Beatrice (*Paradisul*), Dante trăiește o singurătate profundă, legată de procesul de înțelegere a propriei condiții și a sensului ființării, singurătatea putând fi înțeleasă și ca *auto-descoperire*. Singurătatea apare ca o strategie de a explora relația omului cu divinitatea și cu sinele său, având la bază ideea că fiecare etapă a călătoriei spirituale impune o formă de izolare, dar și o posibilitate de transformare.

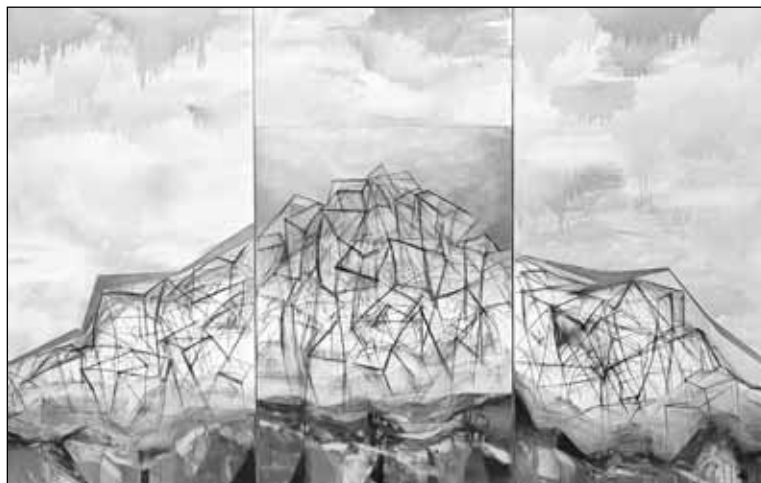
La Dante, *Infernul* este un Strigăt al singurătății și al suferinței umane. Am scris cândva despre faptul că *Infernul* dantesc a concurat/concurează din acest punct de vedere *Biblia*, cea care este, în mare măsură, un discurs al căutării sensului în mijlocul durerii: de la suferința lui Iov, la plângerile psalmistului, la strigătul lui Iisus de pe cruce: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?” (*Matei*, 27:46). Aceasta este o suferință înălțată la nivel de rugăciune, o suferință în care omul se află în relație (chiar tensionată) cu divinitatea. La Dante ființează Strigătul însingurării absolute. Suferința este descompusă, tipologizată, transpusă într-un cosmos al vinovăției și pedepselor precise. Este o singurătate dusă uneori până la grotesc, până la caricaturizarea durerii. Damnații lui Dante nu mai sunt în dialog cu Dumnezeu. Ei sunt abandonați în propriile obsesii, în propria culpă, devenind ecoul etern al alegerilor lor greșite. Firește, există diferențe de „tensiune spirituală”. *Biblia* este tensionată între păcat și har, între cădere și speranță. *Infernul* lui Dante nu oferă *catharsis*, ci doar o contemplare lucidă, glacială a suferinței și singurătății. Este un „strigăt” artistic, nu (doar) religios. Dante, ca teolog al singurătății/suferinței, introduce o dimensiune radicală: suferința și singurătatea sunt forme de înghețare a sufletului, nu de purificare. *Infernul* său este un *Strigăt*, dar nu către Dumnezeu, ci *dinspre* om – un om care s-a izolat definitiv de milă și de comuniune – către un

absolut care ar putea salva. „Concurența” cu *Biblia* este justificată, credem, întrucât impactul cultural și artistic dantesc oferă o viziune care a marcat imaginul occidental aproape la fel de profund ca *Biblia*. Dacă abordăm dezbaterea din perspectiva structurii spirituale, „concurența” este limitată, deoarece Dante construiește în logica gândirii creștine, dar cu un accent puternic pe justiția poetică, pe logica morală, nu pe grația divină. Când afirmăm că *Infernul* este una dintre cele mai intense meditații literare, un „concurrent” simbolic al *Bibliei* în reflecțiile asupra singurătății/suferinței, nu ne referim la un „concurrent” înțeles ca opoziție, ci la un alt vector al acelorași singurătăți și suferințe originare. „Lăsați orice speranță, voi, cei care intrați!” („*Divina comedie*”, *Infernul*, București, Editura Vremea, 2021, traducere de Cristian Bădiliță). „Să lase orice speranță cine-a intrat” („*Divina Comedie*”, *Infernul, Purgatoriul, Paradisul*, București, Editura MondoPro, traducere de George Coșbuc, 2015), ne spune Dante, deschizând orizonturi și către marile singurătăți care ne pot bântui sufletele. Gravată la porțile Infernului, gândul este mai mult decât un simplu avertisment. Este o privire simbolică nu doar către lumea pedepselor, cu asociațiile lor suferințe, ci către cele mai adânci și apăsătoare forme de singurătate care pot cuprinde sufletul omenesc. Acea pierdere a speranței nu este doar renunțarea la o mântuire religioasă sau la o ieșire din suferință. Este dezrădăcinarea din lumină, din sens, din comunicare. În absența acestor repere, rămâne o singurătate radicală: o izolare existențială care depășește simpla absență a celorlalți. Este o rupere de Dumnezeu, de sine și de tot ce ar putea salva. În acest context, credem că Dante ne deschide orizonturi către marile singurătăți: *singurătatea vinovăției*, care știe că nu mai are unde

să fugă (nu din lume, ci din sine); *singurătatea conștiinței*, care a înțeles prea târziu ceea ce ar fi trebuit să știe prea devreme; *singurătatea absolută* a celor care nu mai pot iubi, nici spera, nici ierta. Tocmai aici este marea forță a acestui vers: în capacitatea lui de a oglindi propriile noastre coborâri în infernurile lăuntrice. De câte ori, în viață, nu am trăit și noi momente când părea că orice speranță a evadat din inimă? Că până și tăcerea părea să ne refuze? Într-un sens mai profund, Dante nu vorbește doar despre dărmare. El sugerează că pierderea speranței este începutul celei mai cumplite singurătăți: aceea în care nu mai suntem în stare să strigăm, nici să fim auziți. Singurătatea care linșează până și strigătul. Suntem la începutul unei singurătăți fără ieșire. „Lăsați orice speranță, voi ce intrați aici” nu sunt cuvinte scrise doar deasupra Porților Infernului, ci și în cute discrete ale sufletului nostru, acolo unde lumina a fost extirpată cu o precizie chirurgicală. Există un moment în viața fiecărui om când nu mai poate rosti niciun „măine”, când niciun drum nu mai promite un capăt, când niciun cuvânt nu mai îndrăznește să spere în comunicare. Acel moment nu e neapărat moartea, ci singurătatea în forma ei absolută. Nu e golul din jur, ci ecoul strivit al unei prezențe care nu mai răspunde. Cuvintele lui Dante sunt, în fond, un diagnostic al unei stări interioare: pierderea speranței ca exil definitiv. A intra „aici” nu înseamnă doar a pătrunde în spațiul infernal, ci a coborî în straturile sufletului, unde iubirea a fost uitată, iar rugăciunea... încetată. Aceasta este singurătatea care nu cere companie, nici alinare, pentru că nu mai poate primi nimic. Este singurătatea fără limbaj, fără direcție, fără rug, fără martori. Este singurătatea celor care au văzut lumina, dar au închis ochii. Este singurătatea celor care nu mai cred în altce-

va decât în propria cădere. Totuși, paradoxal, tocmai în această profunzime a discursului începe un nou mod de a întreba: *Dacă speranța este moartă, cine este cel care suferă pentru ea? Cine plânge? Cine aude strigătul, dacă infernul e tăcere pură?* Poate că și în cele mai cumplite singurătăți există o absență care arde. O absență care ține loc de Dumnezeu. Poate că tocmai acea durere de neîmpărțășit este ultimul semn că nu am fost uitați de tot. Poate că strigătul fără ecou este, el însuși, dovada că există ceva, dincolo, care încă aude. Și atunci, poate că adevărata sentință nu e *Lăsați orice speranță*, ci aceasta: *Veți trece prin locul unde speranța nu mai are limbaj, dar, cu toate acestea, veți continua să tânjiți după ea*. Și poate că această tânjire este începutul unei alte forme de mântuire. Sau, cel puțin, al unui alt fel de singurătate, stranie de tot: cea care încă n-a uitat să mai strige, dar nu mai poate striga.

Există în *Divina Comedie* un pasaj tulburător – tragic, așa spune –, care destramă iluzia că undeva, chiar și într-un ținut imaginar precum *Paradisul*, singurătatea nu-și va mai face simțită prezența: „Dar Ea, ce mă vedea ca eu pe mine, / deschise gura, până-n n-o-ntreba, / zbătutul suflet vrând să mi-l aline, / și-a zis: – Când nu le-ai asculta?” (*Paradisul*, Cântul III, v. 85-93, în traducerea lui George Coșbuc, *ed. cit.*). „Prin false-nchipuiri părerea ta / te-orbește așa că-ți par ca nevăzute / ce-ar fi să vezi, când nu le-ai asculta?” (*Paradisul*, Cântul III, v. 85-93, în traducerea lui George Coșbuc, *ed. cit.*). „Prin false-nchipuiri părerea ta / te-orbește” îmi sugerează că trăiești și aici în singurătatea ta și-ți refuzi uneori chemările către orizonturile... neîntunecate. Fragmentul acesta ne... consiliază pentru a înțelege că nu lumea exterioară este vinovată pentru *orbirea* ta, pentru singurătatea sumbră, ci tu însuși, prin propriile iluzii, frici, proiecții provocaci acest mod de a ființa. Această remarcă este tragică și revelatoare. Tragică, întrucât arată că nici măcar în lumea ideală, desăvârșită, în *Paradis*, nu ești scutit de întunericul produs de tine însuși. Revelatoare, deoarece evidențiază o lecție esențială a lui Dante: mântuirea, claritatea, comuniunea nu vin din exterior, ci dintr-o convertire interioară profundă. Dante ne spune mult despre solitudinea gândului, a conștiinței în fața Absolutului. Aflat în *Paradis*, în fața iubitei și călăuzei sale spirituale, el devine, pentru o clipă, prizonierul umbrei din sine. Această solitudine nu este una fizică, ci ontologică și spirituală, depunând mărturie despre faptul că nimeni, nici măcar în *Paradis*, nu poate trăi în locul tău actul de deschidere, de înțelegere, de depășire a iluziilor. În *Paradis*, în mijlocul luminii, poate dăinui întunecarea solitară a minții și sufletului, dacă omul nu a depășit în el însuși *închipuirea falsă*. Iar această stare este una a autoizolării: o singurătate voluntară, dar inconștientă.

• Cristina Ciobanu

Pentru a nu fi acuzat de plagiat din toate părțile – un fenomen atât de răspândit în spațiul nostru public –, voi pune totul între ghilimele și voi aminti la început, în ordine strict alfabetică, doar pe cei mai cunoscuți dintre „românofonii” care „și-au adus aportul”, voluntar sau involuntar, la realizarea acestui mozaic textual: Adriana Bahmuțeanu, Gigi Becali, Miron Cozma, Viorica Dăncilă, Liviu Dragnea, Dumitru Dragomir, Fuego, Nicolae Guță, Gheorghe Hagi, Anghel Iordănescu, Ion Țiriac, Oana Zăvoranu. Nimic nu ar fi fost însă cu puțință fără strădania expertului antologator Radu Paraschivescu, care a publicat *culegerea În virtutea ineptiei. Nouă antologie de perle* (Editura Humanitas, București, 2025). Selecția din această selecție de perle a fost hotărâtoare în conceperea și urmarea firului logic al textului de mai jos – sau, mai degrabă, al logicii strâmbe – a textului care urmează, o parodie în fond, dar o realitate în formă. De la lume adunate și-napoi la lume date, într-un exercițiu de admirație în fața flexibilității limbii române.

„Stăteam așa și mă gândeam că cele mai frumoase surprize sunt cele ce vin atunci când te aștepti mai puțin. Durata se învârtă permanent, 2025 este un an care a venit după 2024, iar re-nașterea este întotdeauna oportunitatea unui nou început, chiar dacă trebuie să calci cu stângul ca să păsești cu dreptul. „Limba română. Cui bono?” a ajuns o temă tabu, despre care discută toată lumea. Limba natală a luat drumul atâtor cărări încât eu aș opta pentru oricare din ele. Din această pricină, este nevoie de școli educaționale, deoarece educația e la pământ! De pildă, trei sferturi din-

Vasile SPIRIDON

Supărat ca satul pe măgar

tre miniștri nu știu să-și citească mandatele de arestare, iar angajatul unei șaormerii a fost dat afară după ce nu l-a recunoscut pe Andrei Pleșu. Incultura se plătește!

Când cel mai mare pericol, în momentul de față, îl reprezintă siguranța vorbitorilor de limba română, eu, ca și vorbitor nativ, mă simt atât de frustrat din timp în timp, dacă n-aș fi român, încât aș spune că nu sunt român. Mai ales când văd că unii nu știu ce înseamnă amore per siempre, pentru că nu prea le au cu engleza, și riscă să spună Place Van Damme în loc de Place Vendôme. Nu numai ei sunt adversarii mei, și eu sunt adversarul lor, chiar dacă au aceleași asemănări ca și mine și avem afinități mult mai largi și mai lungi decât s-ar crede. Înțelegeți dumneavoastră mai bine decât mine la cine mă refer. Doar știți că eu nu mă supăr ca satul pe măgar, conștient fiind că mă confrunt cu un mare risc: acela că tolerarea intolerantului va distruge toleranța. Toți cei care mi-au vrut răul au ajuns ulcele și surcele. Nici n-au mai avut timp să meargă la primărie ca să-și înnoiască certificatul de naștere expirat, pentru că nu se știe când primești numele unei străzi în localitatea în care te-ai născut. Cel puțin eu am

variantă de rezervă decât dacă voi fi omorât și, pe cale de consecință, trimit mesaje de susținere a celor morți. Măta-niile antrenează mușchii!

Românul, care are o solidaritate cu geometrie variabilă, este mentalizat să piardă, deși mental astăzi se prezintă bine chiar și fizic. El respinge drept inacceptabile multe lucruri care sunt acceptabile, dar salută cu entuziasm drept acceptabile multe lucruri inacceptabile. De aceea, înainte de-a căuta convergența, trebuie să evităm divergența, altminteri, singurul lucru la care mai putem spera este înfrângerea. Tricolorul să ne fie singurele arme! Românii au făcut niște lucruri destul de bune, dar cred că îi lipsesc neșansa. Ca să evităm înfrângerea care ne-a debulosat, avem nevoie de întregul suport al cuiva, altfel rămânem idem. Viitorul nostru este în față, nu în spate, unde sunt vremurile pe care și le amintesc mai mult cei care le-au prins. Am rămas cu reminiscențe.

Nu sunt vrăjitor în stele și nici zmeu zmeurilor, ca să mă anteproun înaintea, dar a venit momentul să vorbim despre acest moment și sper că vom începe un nou început. Dacă pot, mă țin de cuvânt, pentru că în general poți să ai dreptate și în particular poți să minți. Dar aceasta o voi face

numai după ce am discutat și am rămas cu discuția care rămăsese. Cât despre rezultatul final, îl voi prezenta la sfârșit, când se va aduna un pic de oboseală acumulată și voi simți că voi avea o seară albă.

Se vor întreba unii de ce naiba fac atâta harakiri și murikiri de limba română? Vreau să nu deteriorăm limba care și așa este stâlcită mai mult decât e nevoie și am eu așa, un mottoto al meu: «La noi nu sunt probleme, sunt doar rezolvări și soluții.» Când tratezi detalii în cel mai mic amănunt, a dispărut cauza și a apărut motivul. Dacă semeni furtună, culegi vânt – aceasta îmi este evident ca și situația când «care-i» este cu crătimă ca să nu se confunde cu orașul Carei, de unde am și eu o rudă care se scrie cu literă mare și este m-ai presus de toate un «om». Spun aceasta pentru că a apărut un individualism foarte puternic al indivizilor, însă nimeni în lume nu poate pretinde că forma geometrică pătrată este proprietatea lui intelectuală. Geometria pătrată aparține umanității și civilizației. Nu considerați coincidențele pururi adevăr!

Sunt și voi fi un fan însufocat al limbii noastre și, deși e o lege că noi, cei care suntem înăuntrul acestei trebi, trebuie

să ne ținem afară, aș arăta o lipsă de iresponsabilitate dacă aș face altfel. De-abia am așteptat să nu mă ia gura pe dinainte și știu că pot să fie oameni care nu vor să vorbesc cu tine și oameni care refuză să nu vorbească. Or, adevărul se spune, nu se minte, și de aceea am scris acest text, pentru că nu poți vorbi de limba română doar verbal. Știți voi cum e cu mine și cu limba română? Eu nu sunt mușcat de șarpe, sunt mușcat de cobră! E greu, când ești într-o asemenea situație, să vorbești în doi sau patru ochi despre limbă și de aceea îi rog pe cei care o slutesc să-și bage mințile capului în capul lor. Omului îi vine mintea pe rând. Pentru tot ce am spus nu iau niciun salariu, nici indemnizație, niciun ban – a fost dorința mea și a celor care mă plătesc.”

Închei acest exercițiu de „supraviețuire lingvistică” cu speranța că, măcar în particular, limba română va continua să aibă dreptate, chiar dacă în general este faultată public la fiecare colț de ecran. Personajele de mai sus ne-au demonstrat că virgula între subiect și predicat este doar o chestiune de perspectivă, iar logica, o simplă opțiune. Rămâne însă o întrebare legitimă, născută din chiar textul lor: când „tolerarea intolerantului va distruge toleranța”, oare salvarea limbii noastre va veni dinăuntru sau va trebui, ca și ei, să ne ținem afară? Până la aflarea răspunsului, să ne punem mințile capului în capul nostru și să veghem. Amin sau, după caz, amore per siempre!

(Text prezentat la a IV-a ediție a Festivalului „Limba română” – Filiala Brașov a Uniunii Scriitorilor din România, octombrie 2025)

Urmașii lui Conu' Iancu

Gândită în 2024, la a 75-a aniversare a Cenaclului „I.L. Caragiale” din Ploiești, antologia literară „Spirala ascunsă” a ieșit de la tipar în 2025. Ediția aniversară a fost îngrijită de Doina-Ofelia Davidescu și Leonida-Corneliu Chifu (cărui îi mulțumesc că a avut amabilitatea să trimită redacției „Ateneu” un exemplar... cu greutate!). Volumul este impresionant prin dimensiune în primul rând: 658 de pagini în format A4! Este o culegere de texte organizată pe cinci secțiuni: poezie, proză, eseu, teatru și interviu. Semnatarii încearcă să respecte „promisiunea” din „Cuvânt-înainte”: „A scrie înseamnă a da sens lumii, chiar și atunci când pare fără sens. [...] De-a lungul anilor, acest cenaclu a fost o casă a verbului viu, un spațiu de libertate, de curaj artistic”. Aceste afirmații sunt întărite de Ioan-Vintilă Fintiş, în „Scurtă istorie”. Aflăm astfel că echipei întemeietoare din 1949 (din care făcea parte Hristu Căndroveanu) și perioadei proletcultiste i-a urmat epoca de deschidere culturală; în 1968, Eugen Simion a preluat coordonarea onorifică a cenaclului, iar după un an, președinte a devenit Laurențiu Ulici. În deceniile care au urmat, au fost prezenți la dezbateri nume precum Ion Stratan, Florin Dochia sau Sever Avram.

La ceas aniversar, „Spirala ascunsă” își propune să fixeze în memoria comunității prahovene reperele culturale identitare modelate – cu minte și suflet! – de câteva generații de intelectuali și creatori încrezători în rostul lor. Printre semnatarii de astăzi în antologie îi descoperim pe poeții Evelyne Croitoru, Luminița Bratu și Ciprian Apetrei, pe prozatorii Radu Aldulescu, Cătălin Apostol și Emilia Petrescu sau pe eseistii Florian Dochia, Gabriel Comanroni și Mihaela Rus. De asemenea, alături de cei trei dramaturgi – Vladimir Beșleagă, Gabriel Klimowicz și Livia Dimulescu –, în final și-au găsit locul și interviurile semnate de Ana Nedelcu, Ioanina Manole și Leonida-Corneliu Chifu.

Fără a-și propune să aibă o temă anume (în afară de pretextul aniversar), antologia reunește (ca într-un almanah...) forțele creative ale membrilor actuali ai cenaclului. Parafrazând, aș spune că „la trecutu-i mare, mare viitor” merită acest construct spiritual, ce a trecut prin vremuri, lăsând urme definitorii pentru spațiul cultural prahovean.

Să ne auzim cu bine la centenar!

St. RADU

• Cristina Ciobanu

Georgiana MARCU

On est toujours le con de quelqu'un

Că ne lovim de proști la tot pasul se știe. Despre prostie ne vorbește și Theodor Paleologu în recentul său volum de eseuri *Ce ne facem cu atâția proști?*, apărut anul acesta la Editura Trei. Autorul recurge la un discurs autentic, amestec de eseu, literatură, filosofie, cozerie și mărturisire, în proporții variabile, dornic fiind să surprindă partea esențială a temei abordate.

Suntem avertizați din start că până și oamenii foarte inteligenți sau chiar geniali au spus gogomării la un moment dat. Pornind de la vorba românească „unde-i multă minte e și multă prostie”, aflăm cum niște minți strălucite au mobilizat resurse intelectuale considerabile pentru a susține diverse ineptii. Apoi, referindu-se la cei lipsiți de cultură și de educație, remarcă modalitatea în care generalizările abuzive, judecățile prin asociere, confuzia planurilor și concluziile pripite își dau mâna cu furia, ura, invidia și ticăloșia. În asemenea cazuri, cu cât prostia e mai mare și mai nerușinată, cu atât va fi mai apreciată de ceilalți; vorba lui Boileau: „Un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire.”

De admirat că Theodor Paleologu încearcă realizarea unei taxonomii fine a prostiei, ținând cont de aplombul cu care se manifestă sau, dimpotrivă, de slăbiciunea intelectuală, lipsa de fermitate și de rigoare în gândire a prostului. Meritul autorului este că-i categorisește fără a cădea tocmai în capcana rigidității intelectuale a celor despre care discută; paleta manifestărilor prostiei este mult prea largă. În manieră originală, fără a avea pretenția exhaustivității, eseistul prezintă tipurile de proști care rezultă din sinergia a trei variabile: defectele de gândire, rădăcinile etice și cauzele psihologice. Reușește astfel să evite o clasificare mult prea restrictivă, așa cum a fost cea oferită de Carlo M. Cipolla, spre exemplu.

Aflăm că, la origine, termenul „prost”, provenit din limba slavă veche, desemna omul simplu, sărac și naiv, relativ inofensiv, precum proștii lui Creangă, care erau oameni cumsecade, singura lor vină fiind neadaptarea mijloacelor la scop. Termenii „imbecil”, „debil” și „nătărău”, care provin din latină și slavonă, desemnau lipsa gândirii. „Nătâng” și „tembel” se trag din slavonă și persană, însemnând lenea minții, cea mai periculoasă, susține autorul, pentru că e culpabilă de preluarea ideilor de-a gata. „Idiot” desemnează în greacă omul fără opinii politice, care nu se implică în viața cetății. Nu întâmplător, Nietzsche l-a descris pe Ișus ca pe un idiot sublim, iar Dostoievski alege acest cuvânt în titlul romanului său, paradoxal, pentru a-l ilustra pe prințul Mășkin ca pe o figură cistică, de o inteligență supe-

rioară. El este perceput ca idiot de către cei care rămân captivi în logica intereselor și atașamentelor lumești.

Un alt spațiu predilect pentru desfășurarea prostiei în toate splendoarea ei este, desigur, cel al relațiilor amoroase, pentru că implică o sumedenie de aspecte care pot scurtcircuita inteligența, precum atracția sexuală, elanul sentimental, privirea oarbă asupra celuilalt. Teoria „cristalizării amoroase” gândită de Stendhal explică, de altfel, cum se instalează iluzia când ne îndrăgostim. Nici autorul nu se ferește să admită că o parte dintre crizele de prostie suferite au fost tocmai din pricina amorului.

Theodor Paleologu propune câteva soluții contra prostiei, verificate de mari filosofi și gânditori, începând cu Antichitatea. Socrate a combătut prostia cu armele ironiei până

la sfârșitul vieții. Soluția cinică oferită de Diogene Laertios consta în asceza totală: umbla în picioarele goale și nu avea nimic în afară de o tunică, o bocceluță și un toiag. Denunțarea prostiei era misiunea sa, devenind eroul tutelar al cinismului. După cum Heracle, modelul lui Diogene, înfruntase tot felul de monștri și răufăcători, așa și el combătea prostia, impostura, necinstea, ipocrizia, conformismul și prejudecățile până la punctul la care să fie numit „Socrate nebun”. Suntem totuși atenționați că marginalitatea rebelă, „parrhesia hardcore”, asceza exigentă sunt astăzi aproape imposibil de reprodus.

Dacă cinismul oferă modelul unei confruntări directe a proștilor, soluția epicuriană constă în a-i evita sistematic, pentru că aceștia aduc felurite neplăceri: ne agasează, ne

irită, ne fac să pierdem vremea, ne deturnează de la preocupări importante, ne atacă și ne tulbură liniștea interioară. Parrhesia epicuriană are ca scop progresul pe calea înțelepciunii, a ataraxiei, a liniștii sufletești dobândite: să nu ne temem de zei, să nu ne fie frică de moarte, să obținem cu ușurință bucuriile vieții și să suportăm suferințele ei inevitabile. Prudența epicuriană presupune, ca și cea schopenhaueriană, concentrarea pe bucuriile minții, eliminarea dorințelor și ambițiilor prostești, limitarea extremă a interacțiunii cu proștii, sursă sigură de neplăceri, belele și necazuri. Soluția stoică ne îndeamnă să-i suportăm pe proști ca pe o fatalitate rânduită de divinitate. Însă prostia altora nu trebuie să ne afecteze, pentru că nu depinde de noi. De noi depind doar gândurile, acțiunile și atitudinile noastre.

Față în față cu soluția creștină – compasiune, iertare și iubire pentru toți proștii – chiar și autorul se miră de forța supraomenească necesară spre a ierta și a iubi pe toți netrebnicii. Mai departe, analiza se îndreaptă către teologia prostiei omenești. Toate exigențele formulate în *Predica de pe munte* sunt imposibil de realizat prin forțe exclusiv omenești: să nu-l judecăm pe aproapele nostru, să nu-l disprețuim, să ne iubim vrăjmașii, să-i binecuvântăm pe cei care ne blestemă, să facem bine celor care ne urăsc, să ne rugăm pentru cei care ne fac rău... Cu alte cuvinte, soluția creștină este să-i iubim pe proști, dar totodată să fim

necruțători cu prostia: să-i spunem pe nume, să o combatem prin vorbă și prin faptă, cu finețe psihologică și inteligență a inimii. Un bun exemplu de teologie a prostiei îl oferă Homer: prostia este distanța dintre uman și divin; ea îi afectează pe toți oamenii, oricât ar fi de grozavi și de mintoși.

Ținând seama de faptul că proștii au oroare de râs precum dracul de tămâie, râsul este una dintre cele mai eficiente arme împotriva prostiei, în opinia autorului. Bigoții detestă râsul; însuși Caragiale s-a confruntat cu un soi de conjurație a devoților, apărători ipocriți ai patriotismului, ai moralității și ai familiei. Premierile comediiilor sale – *O noapte furtunoasă*, în 1879, *O scrisoare pierdută*, în 1884, *D-ale carnavalului*, în 1885 – au suscitât reacții ostile, recenzii veninoase, ba chiar huiduieli. La Caragiale întâlnim o vastă și variată galerie de portrete și tipuri de proști. Râsul este, prin esența lui, dușmanul tuturor extremismelor. Theodor Paleologu aduce în discuție și soluția lui Flaubert, mai ales că la el prostia este tema centrală a întregii opere, pe care a disecat-o cu rigoarea unui anatomist. Atât în *Madame Bovary*, cât și în *Educația sentimentală*, printre învingători se numără cei proști și răi. Capricioasa Fortuna recompensează uneori inteligența, munca și talentul, dar adesea și prostia cea mai crasă.

Dintre toate soluțiile împotriva prostiei, autorul pare a se identifica cel mai mult cu cea oferită de Caragiale, pe care îl consideră „cel mai eficient dintre marii români demascatori ai Prostiei”. Prin intermediul părinților și al prietenilor tatălui său, Theodor Paleologu a avut marea șansă să învețe, din copilărie, că râsul poate fi un excelent mijloc de supraviețuire în fața răutății proștilor. De altminteri, junimiștii, pe care-i admiră în mare măsură, aveau un principiu sacrosanct: „Anecdota primează”. Anecdota devine antidotul pentru seriosismul prostesc și solemn, iar junimismul a fost un formidabil curent antiprostie, neegalat până în prezent.

În fapt, după o atentă analiză a strategiilor prin care să ne protejăm de multiplele forme ale prostiei – introspecție, stabilirea limitelor și doza sănătoasă de umor –, la întrebarea „Ce ne facem cu atâția proști?”, Theodor Paleologu nu poate oferi decât un răspuns: îi suportăm cu stoicism, fără furie, tristețe sau revoltă. Un alt aspect important pe care nu trebuie să-l pierdem din vedere este că oricât de mult ne-am feri să picăm într-una din tipologiile de proști, atât de elegant expuse în cartea de față, un lucru e cert: „On est toujours le con de quelqu'un” („Ești mereu prostul cuiva”).

• Cristina Ciobanu

Motto: „Mai mult decât o dare de seamă asupra stării de fapt actuale, această carte este concepută ca un avertisment plin de îngrijorare cu privire la primejdii ce ne pândesc deja, dar pe care încă putem să le ținem sub control, preîntâmpinând chiar posibila deznodământ“.

Thierry Wolton

Cunoscut politolog și istoric francez, Thierry Wolton (n.1951), autor, printre altele, al unei monumentale *Istorie mondiale a comunismului. Încercare de investigație istorică (Călăii, Victimele, Complicii)*, este prezent pe piața cărții din România cu alte numeroase cărți de mai mici dimensiuni, fiind preocupat de evoluția societății umane, atât în anii anteriori comunismului, cât și după căderea acestuia, făcând observații pertinente ce deplâng năruirea speranțelor, lumea îndreptându-se, în pofida dezvoltării tehnologice, sau poate tocmai de aceea, spre o nouă epocă barbară. Avem, astfel, în fața noastră un prim volum structurat în trei secțiuni: *Alienare, Uniformizare și Supunere*, urmate de alte două eseuri: *Noua noastră lume și Frica de libertate*.

Deși Thierry Wolton este contemporan cu noi și trăiește în Franța, nu dispune de toate mijloacele moderne de informare, pe care le apreciază, dar le folosește cu prudență, deoarece folosirea excesivă a acestora – telefon mobil, tabletă, calculator – duce la alienare. Astfel, într-o *Mărturisire* cu care începe volumul de față, precizează că nu dispune de telefon mobil, iar concluzia lui Thierry Wolton este grăitoare: „Drumul pe care am pornit duce înspre o servitute de o eficiență și o amplitudine nemaivăzute până acum“ (p. 11). Statistica pe care

Ionel SAVITESCU

Noile servituți umane

o dă Wolton la nivel mondial și în Franța, în special, este îngrijorătoare. Toate acestea creează o stare de dependență de internet, favorizând alienarea: „Termenul acesta ne înspăimântă, fiind asimilat în general unei tulburări psihice. Nebunului i se spune alienat mintal; locul lui e la ospiciu. Oare nu cumva să fi devenit întreaga noastră planetă, capturată cum e de tehnologie, un imens azil de nebuni? [...] În sens larg, alienatul este cel care nu se mai stăpânește pe sine, indiferent de motive“ (p. 19). Paradoxal, apariția alienării a fost observată încă din 1979 de Valéry Giscard d'Estaing: „Abuzul de tehnologie riscă să ne alieneze“ (p. 38). Pentru a-și susține teza, Thierry Wolton pornește de la mitul lui Platon (dialogul *Republica*) – într-o peșteră oamenii sunt înălțuiți cu spatele la lumea din afară, episod ce-i determină să creadă că numai ce văd este realitatea palpabilă, și apelează la fabula chinezească ce relatează existența unei broaște aflate pe fundul unei fântâni, iar partea de cer văzută ar reprezenta întreaga boltă cosmică, încât dezvoltările unei broaște țestoase nu sunt crezute. Tot așa se întâmplă și cu internetul: ce ne oferă el „nu este tot ce se poate cunoaște despre lume; sunt cel mult frânturi impuse nouă în urma unor alegeri pe care nu le-nțelegem“ (p. 44). Folosirea îndelungată a internetului duce

inevitabil la uniformizarea societății umane. Iar de aici până la supunere nu este decât un pas.

Perfect ancorat în realitățile epocii noastre, Thierry Wolton examinează într-o a doua carte câteva aspecte ale evoluției umanității în secolul XX și în primele două decenii ale secolului următor. Cartea este însoțită de o prefață la ediția românească, în care autorul deplânge întoarcerea vremurilor barbare, generate de cele două războaie de mici proporții: invazia Ucrainei de către Rusia în februarie 2022 și atacul terorist al Hamasului contra Israelului. Aparent, deși limitate, aceste conflagrații se puteau extinde, dând naștere unor războaie de mari proporții. Regretând disoluția Uniunii

Sovietice, „cea mai mare catastrofă geopolitică a secolului XX“, Vladimir Putin visează la refacerea puterii imperiale a Rusiei și la o nouă ordine mondială, asociindu-se cu Xi Jinping. Pentru aceasta Putin alocă din bugetul de stat 9% pentru înarmare. Totuși aventura militară nu și-a atins scopul, armata ucraineană opunând o dărză rezistență, bineînțeles, cu sprijinul Occidentului, încât Putin este nevoit să apeleze la ajutorul Iranului (care îi furnizează armament), al Coreei de Nord, care îi oferă soldați și al Chinei, care îi susține acțiunile. Cât va dura acest război e imprevizibil, deși Donald Trump declarase înainte de a ajunge președintele SUA că-l va opri în 24 de ore, după instalarea la Casa Albă, iar țările occidentale se ciocnesc de inflexibilitatea lui Putin.

Trecând în revistă câteva decenii de comunism sovietic, Thierry Wolton observă că venirea lui Gorbaciov (Gorby) la conducerea Uniunii Sovietice a imprimat un suflu nou, de la un comunism care bătea pasul pe loc, la un comunism animat de un spirit concurențial și o nouă mentalitate în evoluția țării. Sfârșitul de secol XX s-a încheiat cu prăbușirea comunismului, cu dărâmarea Zidului din Berlin, dar mirajul comunismului a continuat să seducă și să se mențină la putere în diferite state.

Secolul al XX-lea a fost maculat de cele două conflagrații pornite, în parte, din dorința unor state de a domina lumea. Dacă Marele Război a avut o cauză reală provocată de asasinarea lui Franz Ferdinand și a soției sale la Sarajevo, încheiat cu capitularea Puterilor Centrale pe 11 noiembrie 1918, la ora 11, al Doilea Război Mondial a fost pornit de Hitler în 1939, prin atacarea Poloniei, datorită nemulțumirilor provocate de Tratatul de la Versailles. Hitler credea că Aliații occidentali nu vor întreprinde nici o acțiune în urma atacării Poloniei, dar pe 3 septembrie 1939, Anglia, urmată de Franța, i-a declarat război. Ce surprinde e faptul că invazia Armatei Roșii în Polonia pe data de 17 septembrie 1939 nu a fost sancționată cu o declarație de război din partea Aliaților occidentali. După campania din 1940, prin care Franța capitulează, Hitler pregătea atacarea Uniunii Sovietice, deși între cele două țări exista un tratat de neagresiune încheiat pe 23 august 1939.

Dacă o vreme lumea contemporană a fost dominată de două supraputeri – SUA și Uniunea Sovietică –, astăzi a apărut o nouă putere, China, capabilă să limiteze superioritatea Americii, iar în alianță cu Federația Rusă amenință pacea lumii. China dispune de un trecut fascinant, dotat cu inovații tehnice, gânditori, poeți și filozofi care și astăzi suscită interesul cercetătorilor. În fine, de la jumătatea veacului XX, China, condusă de Mao, a pășit pe calea comunismului, care a generat multiple suferințe poporului chinez. Actualmente, China este condusă de Xi Jinping, un reformator care dorește ca până în anul 2050 China să devină principala putere a lumii. Pentru a justifica rivalitatea Chinei cu SUA, Wolton îl citează pe Graham Allison, profesor la Harvard, autor al unei cărți traduse în românește. Alianța dintre Rusia și China este înfăptuită din dorința de a limita puterea Americii, deși între cele două țări au existat conflicte ideologice și militare.

Evident, cele două cărți ale lui Thierry Wolton, dedicate unor probleme de stringentă actualitate, se citesc cu pasiune și folos.

*Thierry Wolton, *Noile drumuri ale servituții noastre. Alienare, Uniformizare, Supunere*, traducere din franceză de Adina Cobuz, Buc., Editura Humanitas, 2023, 164 p.

**Idem, *Întoarcerea vremurilor barbare. De la un război la altul*, cu prefața autorului pentru ediția românească, traducere din franceză de Iulian Comănescu, Buc., Editura Humanitas, 2024, 171 p.

Silvia Tipericiu (membră U.A.P., filiala Bacău) a deschis la sfârșitul lunii mai o nouă expoziție, de grafică mică, la Galeriele „Frunzetti“ (Sala „Nouă“). Absolventă a Academiei de Artă „George Enescu“ (Iasi, 1993), Silvia Tipericiu și-a completat studiile academice la București, între 1994 și 1998, cu studii postuniversitare de restaurare-pictură. Din 1994, este muzeograf restaurator la Muzeul de Artă din Bacău și, în 2003, a obținut titlul de expert restaurator. Se numără printre artiștii cu succes la public, iubitorii de artă rezonând în mod deosebit cu peisajele sale rafinate, melancolice, cu vibrație cromatică de sorginte impresionistă. Reputați critici de artă au apreciat opera ei; într-o cronică din 2009, Valentin Ciucă observa cu finețe și acuitate: „În spațiul picturii ei, miracolul este posibil.

Anluminurile Silviei Tipericiu

O pensulație tândră, cu accente majore, definește cadrul generic al ideii de peisaj după care se lasă devoalată metafizica lui“.

De fiecare dată, revenirea pe simeze a acestei artiste a stârnit interesul publicului, sedus de virtuozitate, de culori și, mai ales, de substanța metafizică inerentă deopotrivă în peisagistică, în portretistică (Grigore Ilisei sublinia „capacitatea de sondare psihologică“) și în arta sa abstractă. Este impresionant cum Silvia Tipericiu poate trece cu lejeritate de la suprafețe mari la suprafețe mici. Expoziția din 28 mai de la Sala „Nouă“, prezentând lucrări de mici dimensiuni, se înscrie în conceptele artistice moderne, care mizează pe experiment și elocvență minimalistă.

În ansamblurile de colaje se remarcă registre iconografice bazate pe forme vegetale, zoomorfe și geometrice. Cromatica din lucrările geometrice, deși restrictivă, se distinge prin contraste puternice. Este remarcabil cum artista însușește abstractul integrând printre structurile reticulare elemente familiare: fructe, flori, frunze ș.a. În compozițiile cu motive biomorfe și în cele cu motive decorative (unele, asemănătoare imprimeurilor paisley), cromatica este dinamică, trecând de la nuanțe intense și saturate la pete diafane, pastelate. Datorită sensibilității grafice și texturilor de hârtie veche, câteva lucrări pot fi apropiate de

stampele japoneze, însă tehnicile utilizate de Silvia Tipericiu sunt foarte diferite și moderne, bazându-se pe spontaneitate, vibratilitate și plasticitate. Coerența discursului expozițional este remarcabilă. Lucrările montate în paspartu negru se potrivesc cu cele în paspartu alb, deoarece lumina și starea de liniște transmisă le unesc. Armonia este desăvârșită de simetriile spațiale, iar cele câteva asimetrii elimină uniformitatea și dinamizează. O serie se intitulează sugestiv „Sincronicitate în alb și negru“. În întregul expoziției, delicatețea, fragilitatea și imponderabilitatea coexistă cu tensiunea, echilibrul cartezian și iluzia optică, generând o atmosferă liniștitoare, propice meditației.

Valorificând minuțiozitatea și măiestria artei, seriile de lucrări miniaturale materializează conceptul de *enluminare* (anluminură). „Anluminură se numește un ansamblu de motive decorative pe bază de arabescuri, de împletituri geometrice, puse în valoare cu aur și argint, care apar pe vechile manuscrise, în special ilustrațiile în culori vii ale manuscriselor medievale“ (sursa: Wikipedia). Fiecare dintre seriile de grafică mică ale Silviei Tipericiu ascunde o poveste vizuală fermecătoare, încât ar putea deveni oricând o excelentă ilustrație de carte.

Violeta SAVU

Iulian BĂICUȘ

Poezia vieții originare

Printre poeții de valoare, cu viziune originală, de astăzi, se numără doamna Simona-Grazia Dima, autoare a numeroase volume de poezie, între care 14 de sine stătătoare, secondate de șapte antologii, unele fiind traduceri în limbi străine și publicate în străinătate, de asemenea a opt volume de eseuri și a două traduceri. Recent, volumul *Armura de lacrimi*, o antologie de poeme, apărută în colecția „O sută și una poezii”, serie nouă, a Editurii Academiei Române, oferă o selecție bine gândită, elocventă, din creația domniei-sale, grupând texte puternice și reprezentative pentru viziunea și rostirea sa poetică. Cuvântul-înainte al autoarei, un cuprinzător studiu introductiv semnat de Ana Dobre, precum și prezentarea condensată a activității sale, pe coperta a doua, dau imaginea unui drum literar complex, parcurs cu pasiune și devotament. Simona-Grazia Dima înregistrează și o preocupare literar-civică importantă, ca secretar general, îndelungă vreme, în biroul Centrului PEN Român – *PEN-Club*-ul fiind cea mai veche organizație mondială a scriitorilor. Este un poet cultivat, o anglistă hrănită la sursele esențiale ale culturii și ale poeziei, atât naționale, cât și internaționale. Dar, chiar dacă a fost mereu activă în exterior, ea și-a ținut mereu ochiul interior atins asupra lumii lăuntrice a lirismului.

Poeziile din acest volum, extrem de rafinate, o situează în ductul poeziei blagiene sau nichitiene, a mirabilei semințe, dar cu o tentă evident feminină, eul liric propunând încă de la debutul din volumul *Ecuatie liniștită* motivul liric al *ființelor mici*. Sunt entități minuscule, uneori chiar invizibile, misterice în fond, întrucât peste ele se așază învăluitoare hlamida vechilor civilizații, din Sumer sau Roma antică și din Etruria – ne gândim aici cu precădere la volumul *Ultimul etrusc*, focalizat asupra unui membru al acestei lumi străvechi, dar naturalizat roman, care trăiește vechimea cu noblețea ultimului descendent al unei epoci. Comparația cu eroul romanului *Ghepardul* al lui Giuseppe Tomasi di Lampedusa mi se pare nimerită – și chiar aş extrapola, afirmând că noblețea intrinsecă a vocației autoarei este cea prin care poezia sa, la debut optzecistă (deși în chip atipic), se topește firesc în valul nouăzecist, păstrându-și liniile de forță atemporale. Aș defini livrescul acestor trimiteri la un trecut etern drept o lucrare în filigran, prezentă în multe dintre poemele sale. Desenele și palimpsestele antice înconjoară realul cu un soi de halou, de aură a operei, în sensul definiției lui Walter Benjamin, prin care sensibilitatea poetică se manifestă liber, plenitudi-

nar, dând o voce personajelor care se mișcă prin cadru, astfel încât, în designul și *Dasein*-ul poetic, dincolo de această construcție studiată, pulsează viața și rădăcinile materiei, pulsează înseși ființele vii. Poeta nu propune o definiție a lor, dar ele pot fi puse în conexiune cu lumea originară, infimă, de la temelia celulelor. Natura practic implodează, se retrage în ea însăși, iar vitalitatea palidă, hieratică, reduce artificialul, redând izvoarelor vocea poeziei.

Cum spuneam, *ființele mici* sunt descrise în volumul de debut al Simonei-Grazia Dima, *Ecuatie liniștită*, al cărui prim poem, *Pasăre aurie*, conține o aluzie la aspirația ascensională proprie eului liric, afină creației lui Constantin Brâncuși, la un simbol al zborului, recurent în poezia sa. Putem enumera numeroase poezii în care apar *ființele mici*: *Armata ființelor mici*, *Să nu uiți, Râsul ființelor mici*, *În mintea lumii, Totul se va roti încet, Odiha ființelor mici*, *Își vor continua întemeierea, Mărul aruncat în noapte, Ființe mici contemplând înghețul* etc. Cartea conține și un bogat corpus cri-

tic unde aflăm, cuprinse laolaltă, diverse aproximări ale acestei metafore. Este de luat în considerare și mărturisirea autoarei din cuvântul-înainte conform căreia ființele mici reflectă un moment epifanic al percepției unui spațiu spiritual situat dincolo de vizibil. În abordarea unor stări atât de subtile, *Ecuatie liniștită* deține avantajul clarității metaforelor.

Poezia cu personaje, a la Mircea Ivănescu, este mai mult sugerată, iar simbolul, întotdeauna relativ rarefiat, alături

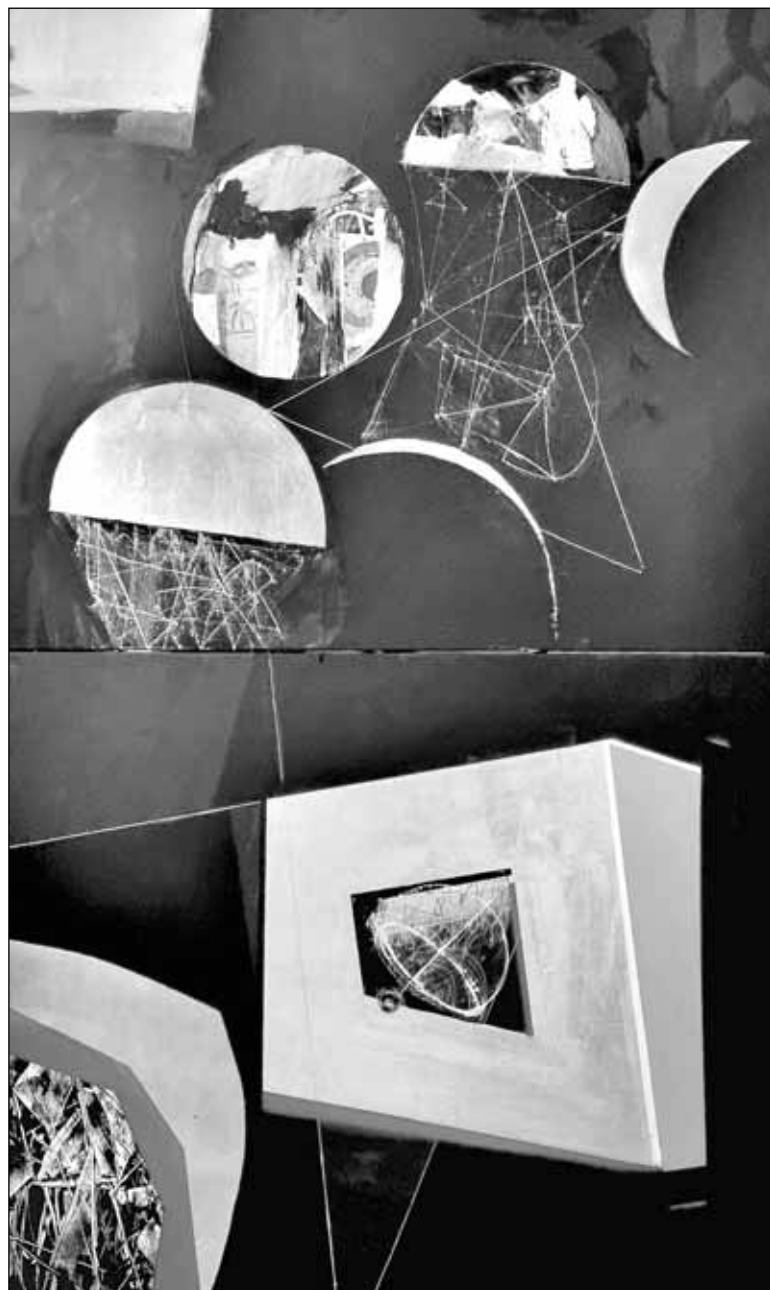
de o serie de tainice întocmiri, transportă cititorii spre metafora vie. Din amestecul acesta pulsativ poezia Simonei-Grazia Dima renaște, chiar dacă spațiul antologiei este prea îngust pentru a cuprinde polimorfismul stilistic și monologic al discursului eului liric, profund autentic și mereu aflat în căutarea detaliului prețios. Poezia Simonei-Grazia Dima trăiește născându-se din compoziții rafinate și își caută necurmat forma, de fapt ontologia de joc secund, cristalizant și pur. Și-o tatonează ca pe un delicat vas asemănător unei amfore etrusce de lut, urmând a fi minuțios reconstituit din cioburi și pe care imaginația cititorului este la rândul său chemată să-l recompună din bucăți foarte mici, fără a omite vreuna. Iată un mic poem pe care și eu l-aș fi ales pentru coperta a patra a cărții: „Ființele mici își țin / pânza de licurici în jurul / pământului / împrăspătează / aerul / și-l fac să respire ca un om / țin caldă fiecare lucrare, / păzindu-i în mâini amfora-n creștere. / Aerul noilor nașteri, / încă nenumit, / își trece floarea secretă / prin plămânii lor de aur. / Ard focurile fiindcă ființele mici / le iubesc și le îmbogățesc la temelii, / și-i plin de miere în lucruri / pentru că-n spațiile dintre ele, / legănate în liniștea rotitoare-a bulboanei, / ființele mici, neobosite, visează”.

Cuvântul-înainte al autoarei aduce semnificative lămuriri asupra procesului său de creație. Din el aflăm că artista *ființelor mici* a trecut, încă din anii studenției, pe timpul vechiului regim, printr-o pasiionantă *questa* spirituală; a citit cărți de mistică, a trăit și a creat în inspirația operei lui Mircea Eliade, fiind neconținut în căutarea Centrului. Domnia-sa recheamă un moment de epifanie poetică și citează unul dintre simbolurile borgesiene, *Aleph*-ul, care se deschide și în proza lui Mircea Cărtărescu, *Mendebilul*. Din toată această masă ideatică și imagistică densă rezultă o luptă argeziană cu îngerul poetic, ca în psalmul acestuia în care Psalmistul vrea să-l doboare pe Dumnezeu din ceruri. Poeta tinde însă, constant, să-și obscurizeze metaforele – a se vedea celebrele „șapte tipuri de ambiguitate ale poeziei moderne”, decriate de William Empson, iar dacă ne vom raporta la teoria metaforei blagiene, observăm că metaforele baroce ale autoarei se apropie de cele revelatorii.

Dintre percutantele poeme din volumul *Scara lui Iacob*, desprindem și poemul care dă

titlul antologiei, *Armura de lacrimi*: „Ce se zărește licărind în iarbă? / Eroul, impermeabil în lacrimă, / își așteaptă ora. / În țolul ei plumburiu, / mai apărută e lacrima / decât tot aurul lumii. / Armate de copii îl înconjoară / pe cel tăcut, atât de absorbit / să-ndeplinească / ritualul suferinței / în bobul de lichid metalic”. Simbolul biblic al *scării lui Iacob* atrage atenția ca un magnet, prelungit în metafora zborului, a desprinderii de sol, odată cu depășirea ori chiar ruperea barierelor gravitaționale: lupta cu îngerul este dublată de lupta cu gravitația, pământul exercitând un zbor invers, bacovian. Dar și palierul ironic este reprezentat în poemele autoarei, într-un poem ca *Interviul*, unde se configurează, printr-un umor aparte, un spațiu dificil al cunoașterii. Poetul este interogată de Exeget (sau Hermeneut) – ironie la adresa criticului literar convins că se pricepe la toate. Scenariul poemului *Interviul* are ceva din teatrul absurdului, aduce puțin cu *Lecția* lui Eugen Ionescu, iar interviul se dovedește a fi unul ratat. Pe de altă parte, poli-semia lirică poate indica, în altă cheie hermeneutică, și stranietatea spațiului creator: modul de viață al poetului are ceva intangibil pentru cei neobișnuiți cu el, iar abordarea corectă a acestuia, a percepției lui în cunoștință de cauză, necesită un anume tip de inițiere. Poezia se citește, iată, la multiple niveluri. Poemele mai ample coexistă cu cele succinte, cum ar fi, de pildă, *Nașterea oglinzii*, un text extrem de concentrat, parcă pornit dinspre *Lumea din Oglindă* (cu titlul original *Through the Looking-Glass*) a lui Lewis Carroll. Suprafața oglinzii doamnei Simona-Grazia Dima arde însă cu altfel de flăcări – ca în poezia surreală: „Noi locuim în dosul oglinzii, / acolo unde se înfiripă lumina, / să scriem nu știm, / ci savurăm nașterea / strălucitului argint, / plutind pe lichidul / mereu în fierbere – / cum am degusta / o licoare în flăcări / care nu rănește, nu arde”.

Poezia doamnei Simona-Grazia Dima rămâne în atenția cititorilor ca o ecuație cu mai multe necunoscute, dar care oferă cititorilor tot atâtea soluții câți cititori există. Experimentul lui Stanley Fish din *Is There a Text in This Class?* poate constitui oricând un exemplu necesar. Oricât s-ar strădui criticii literari, ei nu pot sumariza poezia ca acel koan din debutul cărții lui N. Manolescu, *Despre poezie*. Cea mai bună definiție a poeziei o constituie realitatea că nu există o definiție unică a ei.

• Cristina Ciobanu

Personalități băcăuane

Petruș Andrei

N. 1 iunie 1946, în satul Bărc-Gošmani, comuna Români, județul Neamț – m. 30 ianuarie 2026, la Puiești, județul Vaslui. Profesor, poet, prozator, eseist, critic literar, publicist. S-a ivit pe lume în familia Maria Ionașcu și Ion Andrei, „țărani harnici, gospodari, cu frică de Dumnezeu”. Invidios pe frații ce se mândreau cu notele obținute și înzestrat cu „un plus de sensibilitate, tandrețe, bun-simț și dorința de frumos”, a fost înscris la 6 ani în clasa I a Școlii Generale din Români (1952-1959), obținând an de an premiul I.

Aflat într-o permanentă competiție cu sine, s-a dovedit la fel de silitor ca elev al liceelor „Ion Borcea” din Buhuși (1959-1960) și „Petru Rareș” din Piatra-Neamț (1960-1963), iar după absolvire ca profesor la Școala Generală din Goșmani (1963-1964) și, apoi, ca pedagog la Liceul din Buhuși (1964-1965). Dându-și seama că adevărata vocație este cea de dascăl, a urmat Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” (1965-1970), pe care a finalizat-o cu lucrarea *Arta analitică în romanele Hortensiei Papadat-Bengescu*, notată cu 10 de îndrumătorul Constantin Ciopraga.

Repartizat ca profesor de limba și literatura română la Liceul Teoretic din Puiești, județul Vaslui (1970-2010), a fost unul dintre dascălii de elită ai acestuia, contribuind la evoluția lui și la surmontarea dificultăților legate de transformarea, încă din primul an de directorat (1976-1982), în liceu agroindustrial, pe care l-a înzestrat cu toate cele necesare procesului didactic: laboratoare, ateliere și o clădire nouă, bine utilată. Deși de formație umanistă, a reușit să gestioneze cu bine această tranziție administrativă și, în

condiții dificile generate de cutremurul din 4 martie 1977, a izbutit nu numai să repună în funcțiune cele 15 școli și grădinițe grav avariate, să construiască școli noi la lezer și Gâlțești, să stabilizeze un colectiv didactic de calitate, ci să protejeze discipline umaniste, încurajând menținerea apetitului pentru cultură și însuflând multor generații dragostea pentru lectură și limba română.

Performanțele sale și atitudinea neobedientă au deranjat însă oficialitățile, care l-au eliberat din funcție taman când pusese totul la punct. Chiar dacă decizia nedreaptă l-a amărât peste măsură, i-a redat într-un fel libertatea de a-și gestiona timpul liber, așa că și-a adus aminte că a debutat cu traduceri în revista *Urzica* (1967) și a revenit la poezie. În 1992 a trimis o selecție revistei *Totuși iubirea*, iar Adrian Păunescu l-a redebutat, deschizându-i calea spre edituri. Încurajat de criticul C. Ciopraga, a încredințat apoi primul manuscris Editurii Panteon, din Piatra-Neamț, care în 1995 i-a publicat volumul *Descânțete de inimă rea*, iar în 1996, *Floare de jar*. După aceste prime aventuri editoriale, a început o colaborare de lungă durată cu Editura Sfera din Bârlad, unde i-au apărut, rând pe rând, noile volume de poezie, dar și cărți de critică, eseuri și publicistică: *Flacăra de veghe* (2000), *Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit* (2002), *Cântecul toamnei* (2003), *Mierea din trestii de*

cuvânt (2005), *Poeme târzii* (2006), *101 sonete* (2007), *Oul fermecat* (2011), *Și vremea nu mă vremuiește* (2011), *Fântâna și izvorul* (2012), *Femeia, vinul, dorul și cântul* (2013), *Mihai Eminescu – eterna fascinație* (2013), *Într-un crâng de neuitări* (2013), *Zâmbet de primăvară* (2014), *Lecturi empatică* (2015), *Călător prin timpul vieții mele. 70 de poezii* (2016), *Focul și cenușa* (2018), *Pelin de mai... bine* (2019), *Lecturi empatică basarabene* (2019), *Fată nebună, dulce femeie* (2019), *Tineretea fără bătrânețe a lui Mihai Eminescu și viața sa fără moarte* (2020), *Hortensia Papadat-Bengescu (Studiu monografic)* (2020), *Academicianul Constantin Ciopraga – Profesorul de profesori* (2020), *Spre stele* (2022), *Nebunul înțelept* (2023), *Ars poetica* (2024), *Haimanaua* (2024), *Theodor Codreanu – cărturarul care „a dat vieții o operă și operei o viață”* (2025) și *Etica magna* (2025). Suita e întregită de vo-

lumele apărute la alte case editoriale: *Poeme târzii* (Editura Amurg Sentimental, 2006), *Crepusculul de miere* (Editura Cronica, 2010), *Cumpănind cuvinte* (Editura Tipo Moldova, 2011), *Un dor nestins de nemurire* (Editura Rafet, 2016), *Când la stânga... Când la dreapta* (idem, 2017), *Nemărginita iubire* (Editura A.T.U., 2018), *Umblăm, umblăm... Gelem, gelem...* (Editura Papirus Media, 2018), *Fabule, satire, parodii* (Editura PIM, 2016), *Vorbiți-mi despre Dumnezeu* (idem, 2016), *Dănuirea prin cuvânt* (idem, 2020), *75 de poeme* (idem, 2021), *Seniorul Grigore Codrescu (Micromonografie)* (Editura Rovimed Publishers, 2022), *Mariana Velisar-Codrescu – Noblete și demnitate (Micromonografie)* (idem, 2023), *O sută și una de poezii* (Editura Academiei, 2022), *Unforgettable Poems* (Editura Amazon, SUA, 2025) și *Ars poetica* (idem, 2025).

Colaborator la *Academia Bârlădeană*, *Agora*, *Arheu*, *Asachi*, *Axis Libri*, *Cadran cultural*, *Convorbiri literare*, *Cronica*, *Cuvântul adevărului*, *Dacia literară*, *Destine literare*, *Dunărea de Jos*, *Ecouri literare*, *Literatura și arta*, *Lohanul*, *Mărturie culturale*, *Meridianul Cultural Românesc*, *Noul Literator*, *Observator*, *Oglinda literară*, *Paradox*, *Poezia*, *Prutul*, *Revista română de versuri și proză*, *Satira*, *Scârț!*, *Scriptor*, *Sud*, *Tecuciul literar-artistic* ș.a., a fost inclus în peste 40 de antologii și răsplătit cu trofee, între care amintim

Premiul „Naji Naaman” (2015, Liban), Trofeeale Fundației „Arena talentelor” (2001) și Festivalului „Mihai Eminescu” (2001, București), Marele Premiu al Festivalului Național „Mircea Scarlat” (2017) și al Concursului de Creație „Treptele devenirii noastre” (2018), Premiul I la Festivalul Național „Dor de Dor” (2011), Festivalul „Vrancea literară” (2016, 2017, 2021, 2025), Festivalul de Literatură Umoristică „Scârț” (2016), Festivalul Național „G. Ibrăileanu” (2018), Premiile „Ion Creangă” al filialei Iași a Uniunii Scriitorilor (2009) și „Fănuș Neagu” al Festivalului „Titel Constantinescu” (2016), Medalia „Teiul de argint” (2023), premiile revistelor *Meridianul Cultural Românesc*, *Noul Literator*, *Asachi* și *Literatura și arta*.

A fost răsplătit cu Diploma de Excelență și Distincția „Gheorghe Lazăr” și titlul de membru al Academiei „Léopold Sédar Senghor” (Milano), al Academiei Bârlădene și al filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor, care i-a acordat Premiul pentru poezie (2016), Premiul special „Al. Piru” pentru critică literară (2020) și Premiul „Opera omnia” (2025). Membru fondator al revistei *Liter-Club* și redactor la *Amurg sentimental*, *Baaadul literar*, *Dor de dor*, *Plumb*, *Viața noastră* și *Visătorii*, a fost tradus în limbile engleză, germană, franceză, italiană, spaniolă și greacă, invitat la principalele manifestări artistico-literare din Moldova, dar s-a implicat și în viața comunităților care și-l revendică, consilierii acordându-i titlul de Cetățean de Onoare al localităților Bârlad, Puiești și Români, în aceasta numele său figurând acum și pe frontispiciul Bibliotecii Comunale și al Căminului Cultural din satul Siliștea.

Cornel Simion GALBEN

Pe 14 iunie 2026 a avut loc „Ziua Victor Brauner” (ediția a XIII-a), un eveniment cultural de anvergură organizat la Piatra-Neamț sub genericul „Avangarda fără sfârșit...”. Evenimentul a fost coordonat de Comunitatea Evreilor Piatra-Neamț și Federația Comunităților Evreiești din România, în colaborare cu instituțiile locale de cul-

În ritm de avangardă, o zi de poveste dedicată geniului lui Victor Brauner

tură (Muzeul de Artă, Teatrul Tineretului, U.A.P. Neamț și Liceul de Artă „Victor Brauner”).

Programul manifestărilor a fost deosebit de bogat și antrenant. A debutat cu un colocviu sub genericul „Avangarda fără sfârșit...” la Muzeul de Artă Piatra-Neamț, deschizând seria de discuții dedicate moștenirii lăsate de artistul avangardist Victor Brauner. Moderator a fost poetul Emanuel Nadler, cel care a fost și principalul organizator și gazda oaspeților sosiți din țară. Discuțiile despre Victor Brauner și avangardă s-au continuat cu prezentări de cărți și reviste culturale. Emanuel Nadler a mărturisit că genericul a fost dificil de stabilit, deoarece s-a gândit și la un altul: „Avangarda fără sfârșit?” Un simplu semn de întrebare adăugat, care schimbă accentul și arată că dezbaterile ar fi putut genera zile întregi de discuții.

A urmat, tot la Muzeul de Artă, vernisajul expoziției „Victor Brauner – Opera pe hârtie”, titlu ce sugera că hâr-

tia poate fi un suport mai durabil decât piatra sau oțelul. Expoziția curatoriată de criticul de artă Cătălin Davidescu și scriitorul Emil Nicolae va rămâne deschisă publicului în perioada 15 iunie – 1 iulie 2026. Cuprinde gravuri, publicații și afișe inedite din colecția Galeriei DADA din București (fondator, Cristinel Popa).

După-amiază, participanții au avut onoarea să intre într-un loc al memoriei și pioșeniei, Sinagoga „Baal Șem Tov”.

În acest spațiu sacru, artiștii plastici din Neamț au realizat o expoziție de pictură, care unește trecutul comunității cu prezentul nostru colorat. A fost un moment de profundă conexiune umană. Criticul de artă dr. Marius Tița a prezentat lucrările expoziției și pe artiștii care au realizat lucrările. Au fost decernate premiile „Victor Brauner 2026”, iar actrița Loredana Grigoriu a susținut un recital de poezie. Dan Popescu a lansat cartea „Pandora 2.0”, o antologie de ficțiuni speculative dedicată lui Victor Brauner. Un moment important a fost și lansarea unui album de excepție, graficotragedia „Hamlet”, aparținând graficianului și scriitorului Viorel Pîrligras. Întâlnirea de la Sinagoga „Baal Șem Tov” s-a încheiat cu un vibrant moment muzical.

Iar când seara s-a lăsat peste oraș, participanții s-au mutat la Teatrul Tineretului. Spectacolul „Ghimpl-Netotul”, în regia lui Daniel Iordan, a fost o adaptare minunată după textul laureatului Nobel Isaac Bashevis Singer. O poveste despre inocență, credință și umanitate care a pus punctul final perfect unei zile de neuitat.

Dan PERȘA

Rachida BELKACEM (Franța):

„Pentru un poet, întrebările sunt vitale“

Rachida Belkacem este o scriitoare franco-marocană. Autoarea romanului *La Révolte des secrets* (*Rebeliunea secretelor*) în 2020 și a mai multor culegeri de poezie, inclusiv *L'Odyssée des possibles* (*Odiseea posibilităților*) în 2024 și *Phrénésis* (2021) – aceasta din urmă a fost distinsă cu *Premiul „Coup de cour“* la Târgul de Carte de la Soissons, Franța, în 2023. Naratoare do-

cumentaristă, își împrumută vocea și condeiul cuvintelor care caută lumina. La sfârșitul anului 2025, a devenit fondatoarea podcastului *Suffle de voix* (*Sufletul vocii*) și directoare editorială la *Vox Inter*.

Prezentare, traducere și dialog de
Leonard POPA

Leonard POPA: – V-ați născut în Hauts-de-France, ați studiat în țara natală; de ce continuați să vă recomandați drept o autoare franco-marocană? „Il faut bien une racine ailleurs“?

Rachida Belkacem: – Spun adesea că identitatea nu este o graniță, ci un orizont. A fi autor franco-marocan nu este o chestiune de geografie, ci de rezonanță. Franța mi-a oferit limba în care scriu, respirația literară a lui Baudelaire și Camus. Marocul, pe de altă parte, locuiește într-un spațiu mai interior, o sensibilitate, un ritm al sufletului, o anumită relație cu tăcerea și cu memoria. A scrie din acest prag dintre două lumi nu este o divizare; este o expansiune. Scrierea mea crește în acel spațiu în care culturile răsună reciproc.

– Am citit într-un interviu de-al dumneavoastră că poezia vă permite să vă exprimați vulnerabilitatea și întrebările. Care sunt cele mai frecvente întrebări pe care vi le puneți?

– Vulnerabilitatea apare în momentul în care începem să ne ascultăm pe noi înșine cu sinceritate. Pentru mine, poezia a fost acel moment al ascultării. Foarte devreme, am înțeles că fragilitatea nu era o slăbiciune, ci o ușă. Prin ea se nasc întrebările esențiale: Cum rămânem umani într-o lume care accelerează la nesfârșit? Cum păstrăm tandrețea într-un timp de zgomot? Și poate cea mai persistentă întrebare: Cum locuim timpul fără a pierde tăcerea interioară? Poezia nu rezolvă aceste întrebări. Le permite să respire.

– Ce sunt mai importante pentru un poet: întrebările sau răspunsurile?

– Pentru un poet, întrebările sunt vitale. Răspunsurile tind să închidă lumea; întrebările o deschid. Poezia nu este un tribunal care dă verdicte. Este o lanternă purtată prin incertitudine. Un poet scrie nu pentru a concluziona, ci pentru a adânci misterul de a fi viu.

– Apăreți în antologii dedicate exclusiv scriitoarelor. Sunteți implicată activ în promovarea culturii și drepturilor femeilor. Mai poate exista poezie feminină sau feministă astăzi? Își păstrează ea încă particularitatea?

– Da, absolut. Poezia feminină sau feministă rămâne profund necesară. Nu pentru că femeile trebuie limitate la o categorie, ci pentru că fiecare voce care a fost mult timp redusă la tăcere trebuie să-și revendice încă spațiul. Poezia feministă de astăzi este mai puțin un slogan decât o conștiință. Explorează corpul, memoria, demnitatea, libertatea. Reface complexitatea

acolo unde lumea reduce adesea femeile la tăcere sau la roluri. Particularitatea sa constă în curajul său: curajul de a vorbi din propria experiență și de a o transforma într-un limbaj universal.

– Poate poezia corectă realitatea?

– Poezia nu corectează realitatea. Dar o luminează. Dezvăluie ceea ce scapă statisticilor și titlurilor: tremurul existenței, fracturile invizibile ale sufletului uman. În acest sens, poezia nu repară lumea direct, ci ne restaurează capacitatea de a o simți. Și uneori acesta este începutul transformării.

– Vă cunosc preferințele literare: Camus, Baudelaire, Tsvetaeva... Meursault sau Josef K.; cine este mai apropiat de dumneavoastră? Trăim oare într-o lume lipsită de sens?

– Ambele personaje trăiesc anxietatea existenței moderne. Totuși mă simt mai apropiată de Meursault. Există în Camus o claritate austeră pe care o respect profund: curajul de a înfrunta absurdul fără iluzii. Dar Camus ne amintește și că luciditatea nu interzice demnitatea. Chiar și într-o lume care uneori pare lipsită de sens, ființele umane pot totuși alege integritatea, atenția și compasiunea. Sensul poate că nu ne este dat. Este ceva ce construim în liniște. Sunt inspirată și de lumea lui Andrée Chédeville, și de cea a lui Rumi.

– Poezia dumneavoastră acceptă, așadar, și definiția lui Kafka: „Atenția este rugăciunea naturală a sufletului“?

– Da, profund. Pentru mine, poezia începe cu atenția. Atenția la un gest, o tăcere, o emoție trecătoare, un moment fragil de adevăr. A fi atent este deja o formă de reverență. Este un mod de a spune: acest moment există, prin urmare contează. În acest sens, poezia este într-adevăr o formă de rugăciune, nu neapărat religioasă, ci profund umană.

– Mai poate supraviețui poetul contemporan pe o insulă cathartică? Un vers de-al dumneavoastră ne spune limpede și profund: „Trebuie să introducem tăcerea în viețile noastre“.

– Da, cred că tăcerea este esențială astăzi. Lumea noastră este saturată de voci, imagini, urgență. Poezia reintroduce o pauză necesară. Când scriu că trebuie să introducem tăcerea în viețile noastre, mă refer la faptul că trebuie să creăm spații în care gândirea să poată respira din nou. Poezia nu este o evadare din realitate: este o modalitate de a reveni la ea cu o mai mare claritate.

– Ați fost președintele Premiului René Depestre, în 2023. Ce ați constatat în această calitate?

– Prezidarea Premiului René Depestre a fost o experiență profundă. Ceea ce m-a frapat cel mai mult a fost vitalitatea poeziei contemporane în diferite culturi. Voci din diferite continente, limbi și istorii au consimțit cu aceeași urgență: nevoia de a spune lumea. Mi-a amintit că poezia rămâne

unul dintre ultimele limbaje cu adevărat universale. Chiar și atunci când poezii scriu din realități diferite, ei împărtășesc același gest fundamental: dorința de a transforma experiența în sens.

– După o experiență jurnalistică în radio, ați lansat podcastul Souffle de Voix. Nu sunt suficiente cărțile? Nu vă extrageți spațiului interior?

– Cărțile sunt esențiale, desigur. Ele creează o relație lungă și intimă cu limbajul. Dar vocea poartă ceva unic. O voce are respirație, vibrație, prezență. Cu podcastul meu Souffle de Voix, am vrut să creez un spațiu în care literatura, reflecția și întâlnirile umane să poată circula diferit. Pe lângă scris, lucrez și ca voice-over pentru documentare, ceea ce îmi permite să explorez o altă dimensiune a narațiunii: vocea vie, textul vorbit, intimitatea ascultării.

– Care sunt proiectele dumneavoastră viitoare, atât literare, cât și cele de implicare socială?

– Proiectele mele rămân fidele aceleiași căi: cuvinte și implicare. Îmi continui munca literară, dezvoltând noi texte poetice și eseuri care explorează tăcerea, timpul și demnitatea umană. În același timp, doresc să extind Souffle de Voix ca un spațiu de dialog, un loc unde literatura, gândirea și reflecția socială se pot întâlni. Mai mult ca niciodată, cred că scriitorii nu trebuie doar să scrie lumea, ci și să participe la ea.

